

ლევან მიზანდარი

ვასილ თამარაშვილი

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი 2017

წინამდებარე მონოგრაფიული ხასიათის ნაშრომი ეძღვნება ქართული ხალხური საკრავების პირველ რეკონსტრუქტორსა და ორკესტრის დამაარსებელს, ნოტის საბეჭდი მანქანის გამომგონებელ ვასილ სოლომონის ძე თამარაშვილის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას.

მისი შვილიშვილის, ნოდარ ხითარიშვილის მიერ მოძიებული სანოტო, ფოტო-დოკუმენტური მასალის, საოჯახო არქივისა და მოგონებების მიხედვით, ნაშრომი შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ლევან მიზანდარმა.

© „ვასილ თამარაშვილი“

ლევან მიზანდარი

ნოდარ ხითარიშვილი

რედაქტორი:

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მურმან პაპაშვილი

მადლობას ვუხდით თანადგომისათვის

„კათოლიკე ეკლესიას საქართველოში“.

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის ბაზა, 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge; universal505@ymail.com

ISBN 978-9941-26-016-2

ვასილ თამარაშვილი
(1883-1957)

„ბავშვობიდანვე მე რგვალი ხელი მქონდა და ნოტების ბეჭდური წერა მეხერხებოდა. მუსიკალურ სასწავლებლის უკან სასამართლოს ქუჩაზე (კუთხეში) იმ ხანობით 1906-წ პატარა ლიტოგრაფია იყო მოწყობილი; კარგათ არ მახსოვს პატრონის გვარი, მხოლოდ ხსოვნაში დამრჩა საშუალო ტანის კაცი, მხრებ აწეული (კუზიანი). ერთხელ იგი ჩვენთან, მუსიკის სასწავლებელში მოვიდა და იქ მყოფთ გვითხრა, რომ მას ესაჭიროება ნოტის წერის კარგი ხელის მქონე. ერთკლასელებმა ჩემზე მიუთითეს და პატარა ახსნა-განმარტების შემდეგ მეც წავეყვი სამუშაოს გასაცნობად და საერთოდ ლიტოგრაფიის დასათვალიერებლად.

მისვლისთანავე მან მომცა წინადადება გადმომეწერა „კალკაზე“ ტუშით ხელით ნაწერიდან პატარა მუსიკალური ნაწარმი (რადაც კრებულში მოსათავსებლად), რადგან მე წინათაც მქონდა ნაცადი ტუშით წერა ქაღალდზე ამან უფრო გამაბედვინა თანხმობის მიცემა. პირველად ცოტა გამიჭირდა, მეორე დღეს ტუში გავათხელე და ამან მომცა საშუალება ცოტათი გამეადვილებინა წერა, თუმცა ლიტოგრაფიის პატრონი ამის წინააღმდეგი იყო... მე შევასრულე დავალება. მას მოეწონა ნაწერი და გადამიხადა დანაპირი; ამასთანავე მთხოვა კიდევ მივსულიყავი. ასე, დრო გამოშვებით ვასრულებდი მოცემულ სამუშაოს. ბოლოს გამიჭირდა და მომბეზრდა კიდევ (ზაფხულში ძლიერი სიცხის გამო ტუში ჩქარა შრებოდა და მე ვერ ვასწრებდი წერას), რის გამო იქ აღარ დავიარებოდი, ლიტოგრაფიის გამგე კი მეხვეწებოდა მივსულიყავი ნოტების საწერად. ამ ხვეწნა-წინააღმდეგობაში თანდათან დამებადა აზრი, რომ როგორმე გამეადვილებინა ნოტის წერა, რადგის საშუალებით - საგანგებო მანქანა იქნებოდა - ის თუ სხვა რამ...

ეს აზრი აღარ მასვენებდა დღე-ღამ. ბოლოს ბევრი კითხვა-ძიების შემდეგ გამარკვიეს და დამაჯერეს, რომ ასეთი მანქანა ჯერ-ჯერობით არსად არ იყო ცხოვრებაში შემოდებული და ყოველგან ხელით წერდენ (ხატავენ) ნოტებს...

ბევრი ფიქრის შემდეგ, ბოლოს ჩვეულებრივ საწერ მანქანის კონსტრუქციაზე გავჩერდი, რის ძირითად გაცნობასაც დიდი მონდომებით შევუდექი, მაგრამ არ დამცალდა შემესრულებინა ჩემი ოცნება, კარზე მომდგარი შავი ჭირის - რეაქციის გამო: ჩემი პატარა 15 კაციანი ორკესტრისათვის საჭირო ხდებოდა რევოლუციური სიმღერების შესრულება: „მარსელიოზა“, „ვარშავიანკა“, „სმელო ტოვარიშჩი ვნოგუ“ და სხვ. ეს სიმღერები მე მქონდა საფოსტო „ღია ბარათებზე“ - ზექტოგრაფის საშუალებით დაბეჭდილი, რომელთაც რკინიგზის მთავარ სახელოსთან (დეპოსთან), „ავჭალკისა“ და „გეტცელის“ სასტუმროსთან არსებულ სახალხო თეატრებში გამართულ წარმოდგენების დროს მაყურებელთა შორის, ფარულად ვავრცელებდი. 1906 წელს, მიწურულში, ვიყავი ჟანდარმების მიერ დატუსაღებული, ციხეში სხვასთან ერთად სერგო ალილუევთან (სტალინის სიმამრი. ავტ.) მოვხვდი.

იქ ყოფნის დროს ვწვალობდი აკვიატებული აზრის ქალადზე ნახაზებში გამოყვანას.. ამხ. სერგო ალილუევი, რომ ხედავდა ამას, როგორ ვწერვიულობდი, მეტყოდა ხოლმე: „Думай, думай глубже – это хорошее дело оно пригодится для нашей Республики...“, რამდენიმე ხნის შემდეგ ჩვენ დავშორდით ერთმანეთს, ჩვენთან მყოფნი ერთი წყება ჩრდილოეთისკენ გადაასახლეს სერგო ალილუევთან ერთად. მეც იქითკენ გამზადებული ბოლოს გეზი შემიცვალეს და ახალციხეში ამომაყოფინეს თავი - რევოლუციური ლიტერატურის გავრცელებისა და კრამოლურ პროპაგანდისათვის.

ახალციხე ჩემთვის ისეთივე უცხო იყო, როგორც შორეული ციმბირი. იქ პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ ვიყავი და პირველ ხანობით მდგომარეობა ძალიან გამიჭირდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ მოვეწყე ადგილობრივ სამოქალაქო სკოლაში მუსიკის და გალობის მასწავლებლად.

იქ ყოფნის დროს, სხვა გადმოსახლებულ მასწავლებლებთან ერთად ვღებულობდით ადგილობრივ კლუბში, უფასო მონაწილეობას ტუსაღებისათვის სასარგებლოდ გამართულ წარმოდგენებში და ლექცია - კონცერტებში. უმთავრესად კი ვეწეოდი დაუცხრომელ პროპაგანდას, განსაკუთრებული ჯგუფის მოწაფეთა შორის, იმ ჩვეულებათა საწინააღმდეგოთ, რომელიც არსებობდა მაშინ სკოლაში: ყოველ დილაობით საერთო ლოცვის გამართვა და ხელმწიფის ყოველ დღესასწაულზე „პარადზე“ მოსწავლეების მწყობრად, მუსიკით გამოყვანა.

მახსოვს 1909 წელს, მაისში ამ პროპაგანდის შედეგად უფროსი კლასელები (მემუსიკეები) არ გამოცხადნენ ასეთ „პარადზე“, რის გამო მოწაფეების მწყობრად - მუსიკით წაყვანა „პარადზე“ ჩაიშალა. ამას მოყვა შემდეგ ზოგიერთ „ურჩ“ მოწაფეების არ დაშვება გამოცდებზე და ბოლოს მათი დაპატიმრებაც (სამაგიეროდ მათ ცეცხლი წაუკიდეს სკოლის ხის კიბეს). დამთავრდა ეს ამბავი მით, რომ მეც იქიდან გამომადგევს, როგორც არა საიმედო - პიროვნება. თბილისში ჩამოსვლისას 1909 წ. თავი მივაშურე ისევ მუსიკალურ სასწავლებელს. დღიურ სარჩოდ კი თავს ვირჩენდი პატარა გაკვეთილებიდან და ორკესტრში მონაწილეობის მიღებით. შემდეგ მუსიკალურ სწავლის გათავებისას 1911 წელს, ორკესტრის ხელმძღვანელის სახელით (კაპელმეისტერი) მოვეწყე ჯარში, ქალაქ სარაკამიშში.

იქ მუშაობის დროს არ შემეძლო არ მიმექცია ყურადღება ზოგიერთი ჯარისკაცთა (ორკესტრის მონაწილეთა-

გან) ცრუმორწმუნეობაზე. ყოველივე ღონეს ვხმარობდი, ასეთების გათვითცნობიერებაზე. მათთან სხვადასხვა ხასიათის მუსაიფის შერჩევის დროს, ვუხსნიდი პატარ-პატარა მოთხრობებით ბუნების მოვლენას, მის გაჩენას და რაც უმთავრესი იყო მათთვის, საერთოდ დედამიწაზე სიცოცხლის წარმოშობას, პირველყოფილი ადამიანის გაჩენასა და დღევანდელ პირობებში მათ კლასთა ბრძოლას (ბატონსა - კაპიტალსა და ყრმა-მუშას შორის), საბოლოოდ დასმენილი ვიყავი პოლკის უფროსთან ასეთი პროპაგანდისტის ჯარისკაცთა შორის და დიდის ვაი-ვაგლახით იქიდან ჩემი თავის დაღწევა აუცილებელი შეიქმნა. იქ დაჭერას გადავრჩი და გამოვეშურე ისევ თბილისისაკენ. დავიწყე ისევ ორკესტრებში მეცადინეობა და პატარ-პატარა გაკვეთილებით თავს ვირჩენდი.

თეატრებში მუშაობის დროს არ შემეძლო ყურადღება არ მიმექცია ქართული ეროვნული მუსიკალური საკრავებისათვის, რომელთაგანაც ჩონგურს და ფანდურს მე ვიცნობდი ჩვენი მეზობლების მეშვეობით. მათ გაუმჯობესებასა და ქართული ორკესტრის შექმნაზე ბევრჯერ ღრმად ჩავფიქრებულვარ. ამ საკითხის განსახორციელებლად მრავალჯერ მქონია კერძოთ მსჯელობა დრამატურგ ტრიფონ რამიშვილთან (დიდუბეში ჩემ მეზობლად ცხოვრობდა) ნაწილობრივ იროდიონ ევდოშვილთან, ორივენი ალტაცეზულნი იყვნენ ასეთი იდეით. შემდეგ - გვიან 1913 - 1914 წწ. კიტა აბაშიძემ მოისურვა თავიანთ, ჭიათურის „შავი ქვის საზოგადოების“ სკოლაში ამ იდეის გამხორციელება, რისთვისაც საკრავების დამზადებასაც ნაწილობრივად შეუდექით, მაგრამ დაწყებულმა პირველმა მსოფლიო ომმა ხელი შეგვიშალა...

დავრჩი - რა ჩემი განუხორციელებელი აზრების ამარა, საბოლოოდ თავი მივაშურე დაჭრილი მეომრების ლა-

ზარეთს და დავიწყე იქ მუშაობა კანტორის მოხელედ, ჯარში არ გაწვევის მიზნით, სადაც დავრჩი ომის გათავებამდე.

შემდეგ წლებში ვმუშაობდი სამეურნეო დაწესებულებებში. ამ დროების განმავლობაში ჩემი ნოტის საწერი მანქანის აწყობაზე მე ფიქრი არ დამიტოვებია და თანდათან ყალიბდებოდა მისი სახე.

მენშევიკების ბატონობის დროს ვისაც მივმართე დასახმარებლად - ნოტის საწერი მანქანის გაკეთებაზე და ქართულ საკრავებისაგან ორკესტრის შეყენებაზე - არაფერი გაუკეთებია არცერთს, სიტყვიერი დაპირების მეტი. 1921 წ. საქართველოს გასაბჭოებისას მე უკვე მქონდა კონსტრუქციულად დამუშავებული ჩემი ნოტის საწერი მანქანა და ეს ნახაზები წარვადგინე საქართველოს უმაღლეს სახალხო სამეურნეო BCHX დაწესებულებაში, საიდანაც მომცეს მფარველობითი მოწმობა.

1936 წელს ბევრი წვალეების შემდეგ გავაკეთე ამ ნოტის საწერი მანქანის ერთი ნიმუში, რომელსაც მოსკოვში კარგი შეფასება მისცეს. იგი გადაცემული იყო ერთ-ერთ მექანიკურ ქარხანაში, მასიურად დასამზადებლად, მაგრამ იგი იქ (ქ. ლიგოვო) დაიღუპა მთელ ქარხანასთან ერთად. 1941 წელს, სამამულო ომის შემდეგ...

1956 წელს ისეთივე გავაკეთე ერთი საჩვენებელი ნოტის საწერი მანქანა საქართველოს კულტურის სამინისტროს ხელის შეწყობით, რომელიც ამჟამად გამოცდის პერიოდშია”.

ვასილ თამარაშვილი
1957 წ. (ავტობიოგრაფია).

ნოდარ ხითარიშვილი:

„ძლიერად ჩამეზეჭდა მეხსიერებაში 1957 წლის მარტის თვე, როდესაც ერთ ღამეს, ჩაძინებულს ხმაურზე გამომეღვიძა. ბებია და დედა ხმამალა საუბრობდნენ, თურმე იმ ღამით ბაბუას დაემართა ბრმანაწლავის განმეორებითი შეტევა და სასწრაფოთი გადაიყვანეს საავადმყოფოში. მორიგე ქირურგი მოითხოვდა გადაუდებელი ოპერაციის ჩატარებას, ბაბუას კი სურდა ოპერაცია, აუცილებლად, პროფესორ გიორგი ხუნდაძეს გაეკეთებინა. ჩემმა მშობლებმა ეძებეს პროფესორი, თუმცა ვერ მიაგნეს - სტუმრად ყოფილა წასული. იმ ღამით, ბაბუას გაუსკდა ბრმანაწლავი, დაემართა პერიტონიტი და ერთ თვეში გარდაიცვალა.

მთელ უბანში იცნობდნენ ვასილ თამარაშვილის ოჯახს. მართლაც უამრავმა ხალხმა გააცილა იგი ბოლო გზაზე. მახსენდება, ჩვენი სახლიდან (მე და ჩემი ძმა - დიმიტრი დავიზადეთ და გავიზარდეთ თბილისში, თამარაშვილების ოჯახში, ყოფილი ძნელადის, ახლანდელი რეზო თაბუკაშვილის ქუჩაზე, სასტუმრო „ივერიასთან“ ახლოს მდებარე სამსართულიან სახლში, სადაც თამარაშვილების ოჯახი ორ ოთახს ფლობდა), სწორედ ახლანდელი სასტუმრო „ივერიის“ მომიჯნავე ქუჩიდან ძველი სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტამდე (ქალაქის №9 საავადმყოფო) ბაბუას ცხედარი ხელით ატარეს. ასე გამოხატა ხალხმა მისდამი პატივისცემა. კულტურის სამინისტროს შუამდგომლობით გამოინახა ადგილი და ბაბუა დავეკრძალეთ ვაკის სასაფლაოს პანთეონში, რაც იმ ხანად მისი ღვაწლის დაფასება იყო...”

2015 წ. „მოგონება“.

ვასილ სოლომონის ძე თამარაშვილი (თამარიშვილი) დაიბადა 1883 წლის 21 იანვარს ქ. თბილისში ქართველ კათოლიკეთა ოჯახში.

ქართულ ეროვნულ ტრადიციებზე აღზრდილმა, თავისი წინაპრებისაგან შეისისხლხორცა ქართული კულტურის, კერძოდ, კი მუსიკის სიყვარული და მთელი თავისი შეგნებული სიცოცხლის მანძილზე თავმდაბალი და მოკრძალებული ემსახურა თავის ერს.

1906–1911 წლებში მან გაიარა რუსული საიმპერატორო საზოგადოების თბილისის მუსიკალური სასწავლებლის მუსიკის თეორიის სპეციალური კურსი, სამხედრო ორკესტრის დირიჟორის - „კაპელმეისტერის“ განხრით. მუსიკალური თეორიის კურსს თვით ზაქარია ფალიაშვილი ასწავლიდა: „ბეჯითი, მუყაითი, თავისი დარგის კარგი სპეციალისტი“ - ასე ახასიათებდა ის თავის მოწაფეს.

მდიდარი ფანტაზიით გამორჩეული ვასილი XX საუკუნის 10-იანი წლებიდან შეუდგა ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების შესწავლას.

ვასილ თამარაშვილი:

„უდავო საკითხია, რომ ქართული ხალხური მუსიკა, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში, უმთავრესად იყო სასიმღერო და არა ინსტრუმენტალური.

სიმღერა უსიტყვოდ, ე.ი. სუფთა დაკვრა მუსიკალურ ინსტრუმენტებზე არ იყო ჩვენში ისე გავრცელებული. ამას ექნებოდა თავისი მიზეზები, მაგრამ ჩვენ ამჟამად ამ მიზეზთა კვლევას ვერ შევუდგებით.

ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტები თავის პირველყოფილი სახით არის წარსულ მრავალ საუკუნეთა კულტურის მატარებელი და მათი ხმის ბგერათა მოცულობა არ სცილდება დაწყებული პატარა ოქტავის ბოლო ხმიდან პირველ ოქტავის 3-4 ხმამდე, ისიც არა სუფთა წკრიალა ხმით. ამ მოცულობის სივიწროვის მიზეზი იმაში მდგომარეობდა, რომ თითქმის ყველა ამ ინსტრუმენტზე

დღემდე ხმარებაშია აბრეშუმის ძაფის ლარი და ზოგიერთ-ზეც ცხენის ძუა (ჭუნირი, ჩანგი). თუ მივიღებთ მხედველობაში თვითონ ინსტრუმენტის არა სიმეტრიულად დამზადებასაც (დღევანდელი ტექნიკის თვალსაზრისით) – შედეგად მივიღებთ, რასაკვირველია: სუსტ, უძარღვო მუსიკალურ ბგერას, მეტისმეტად მოსაწყენი ერთფეროვანი ყრუ ტემბრით და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ყრუ ხმით. მისი აკომპანიმენტი პრიმიტიულია, 1-2 რიტმით და მასზე სწორი მუსიკალური მელოდიის გამოთქმაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია. ასეთი მუსიკალური ინსტრუმენტები წინა საუკუნეებში შეიძლებოდა დასაშვები ყოფილიყო ხმარებაში, დღეს კი ასობით და ათასობით მსმენელი რომ გვყავს აუდიტორიაში, აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ისეთი მუსიკალური ინსტრუმენტების შექმნა, რომლის ხმა სწვდებოდეს არა ცხვირწინ მჯდარ ერთ-ორ მსმენელს, არამედ ფართო მასას.

დღევანდელი კულტურის თვალსაზრისით, გაუმჯობესებული მუსიკალური ინსტრუმენტები უნდა იყოს სწორი ფორმის, ტანი სიმეტრიულად უნდა გაკეთდეს ე.წ. მუსიკალური ხისგან (შიგ ჩასმული ხმის ამომღები ენებით) და შეწყობილი იქნას თავის ტართან, რომელზედაც საჭიროა ფარდების ასახვა (მოსწავლესათვის რომ ადვილი იყოს გარჩევა და ზედ საჭირო ხმების პოვნა, როგორც ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტისა), ზედ გაბმული შესაფერი სისქის სიმებით და ბოლოს სინესტისა და ძლიერი სიცხის საწინააღმდეგო და თვალის სილამაზისათვის გაწმენდილ-გალაქული.

ბაზარში ხშირად შეხვდებით ახალგაზრდას, რომელიც დაეძებს ნოტების თვითმასწავლებელს ქართულად და უმთავრესად თავის მშობლიურ მუსიკალურ საკრავებს; როდესაც იგი ასეთს ვერ შოულობს, ყიდულობს (ნოქრის

მიერ შეთავაზებულ) უცხო მუსიკალურ ინსტრუმენტს: გიტარას, მანდოლინას, გარმონს, ბალალაიკას და ძალაუნებურად მიაქვს იგი სოფლად და აჩხარუნებს მასზე; ამასთანავე თავის მშობლიურმა ისევ პრიმიტივში მყოფმა: ჩონგურმა, ფანდურმა, გუდასტვირმა, ჩანგმა, ჭიანურმა და სხვ. ვერ დააკმაყოფილა დღევანდელი მისი მუსიკალური მოთხოვნილება. დღეს სოფლად უფრო მეტია გიტარა, გარმონი, მანდოლინა, ბალალაიკა (ეს უკანასკნელი ქართლ-კახეთში, ფანდურის მაგიერ) გავრცელებული, ვიდრე ქართული მშობლიური მუსიკალური ინსტრუმენტები. რასაკვირველია, აქ ლაპარაკია ისეთ ახალგაზრდობაზე, რომელნიც ხშირად დადიან ქალაქად და კავშირი აქვთ მასთან. ქალაქს მცხოვრები ახალგაზრდობა თუ ვითარდებოდა და თავს იყოლიებდა დღემდე და ეხლაც ვითარდება უცხო ევროპულ მუსიკალურ ინსტრუმენტებით: როიალი, ვიოლა, ჩელო და სხვ., ასე არ ითქმის დღეს რევოლუციით გამოღვიძებულ სოფლად მცხოვრებ ახალგაზრდობაზე, რომელსაც აღედრა დიდი სურვილი გაუმჯობესებულ მშობლიურ მუსიკალურ ინსტრუმენტისადმი, მაგრამ ვერ შოულობს რა იქვე, სოფლად ასეთს, მიდის იგი ქალაქად და ყიდულობს და მოაქვს სხვა, უცხო მუსიკალური ინსტრუმენტი.

მართლაც განა შეიძლება შეჩერება იმ ხალხის ინსტრუმენტალური მუსიკალური კულტურის განვითარებისა, რომელთა მუსიკალური კულტურა უკვე დიდი ხანია პრიმიტივს გასცდა და ეთვისება ევროპულ მუსიკას (ოპერა, სიმფონია, ბალეტი, დრამა, ესტრადა და სხვ.).

არ შეიძლება მუსიკალური კულტურის მაღალ დონეზე აყვანა თუ სათანადო შეფასებით არ მიუდგები ხალხურ სიმღერას, ცეკვას და მით უმეტეს მუსიკალურ ინსტრუმენტებს.

საჭიროა დაუყონებლივ დაჩქარდეს ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების გაუმჯობესება, რომ მშობლიური მუსიკალური ინსტრუმენტების საშუალებით შეინარჩუნოს ქართველმა ერმა თავისებური ჰანგები, მისი წყობა და თანდათანობით დაეუფლოს საერთოდ მუსიკალურ კულტურას.

ქართულ ხალხურ მუსიკალურ ინსტრუმენტებს შორის მოიპოვება ისეთი მუსიკალური ინსტრუმენტები, რომლებიც საორკესტროდაც გამოდგება, მათი გაუმჯობესების შემდეგ, ასეთი ინსტრუმენტებია, მაგალითად: გურია-სამეგრელოში ხმარებაში მყოფი „ჩონგური“, ქართლ-კახეთში „ფანდური“, სვანეთში – „ჭიანური“ და „ჩანგი“, რაჭა-აჭარაში – „გუდასტვირი“ და საყოველთაოდ მიღებული „სალამური“, „დუდუკი“ და „დოლი“.

უპირველესად საჭირო იყო დასახელებულ საკრავებს შორის აგვერჩია ისეთი მუსიკალური საკრავი, რომელიც შესძლებდა ორკესტრის წამყვანის როლის შესრულებას და ჩაითვლებოდა ორკესტრის ფუძედ, რომლის ირგვლივ შემოიკრიბებოდა სხვადასხვა ხმების (კოლორიტი) მქონე ინსტრუმენტები. ჩვენი აზრით ასეთია „ჩონგური“ თავისი მოხდენილობით. პირველი ეგზემპლარის, გაუმჯობესებული ჩონგურის გაკეთებას ჩვენ შევუდევით 1914 წელს. დაუმთავრებლობის მიზეზი იყო უფულობა.

რამდენიმე ჩონგურის ერთად დასაკრავად ჩვენ განვიზრახეთ შევექმნათ ექვსი სხვადასხვა ზომის და ბგერის (ტემბრის) ჩონგური, გარეგნულად ხალხური სტილის დაცვით, რომ შესაძლებელი იყოს ამ ინსტრუმენტებზე ერთად (ანსამბლად) შესრულება უფრო რთული მუსიკალური ნაწარმოებისა და, რაც უმთავრესია, მივიღოთ მათგან გრძელი და გადამხული მუსიკალური წკრიალა ხმა.

ქართული ხალხური სამხმოვანი სიმღერა ეს მისი ბუნებრივი თვისებაა და ინსტრუმენტალურ მუსიკაშიც ეს გადმოვიტანეთ, ე.ი. ექვს ხმად შემუშავებულ ჩონგურის ანსამბლში ძირითადად ავიღეთ სამი ხმა და შემდეგ იგი გავაორეთ (ოქტავებში) შემდეგი სახით: 1) სულ წმინდა ხმაა კრინი ჩონგური, 2) ჩონგური თქმა, 3) ჩონგური ზილი, 4) ჩონგური მომახილი, 5) ჩონგური ბანი და 6) დვრინი. ყველა ესენი ერთნაწილად შეწყობილია კვინტაში და ყოველ მათგანს აქვს წყობა სუფთა კვარტა. ამათი მთელი ხმის მოცულობა აღწევს $5^{1/2}$ ოქტავას (კონტრ-ოქტავიდან მე-4 ოქტავამდე) .

გუდასტვირი – მას მიეცა კლასიკური ხმოვანება (ფორტოპიანოსთან შეწყობილი) გარეგნულად დაცული აქვს ქართული ხალხური სტილი (მხატვრულად გაფორმებული). იგი გამოსცემს 3 ხმას, რომელიც ერთი (დედანი) მელოდიის დასაკრავად არის (8 თვალიანი), და ორი დანარჩენი პირველი და მეორე – ბანებია (თითო თვალი), რომელნიც ასრულებენ ჰარმონიულად შეწყობილ მუდმივი თანამიწოლის როლს. შემდეგში ასეთი გუდასტვირებისაგან, 15-20 კაცი შეიძლება ცალკე ორკესტრი შესდგეს, შიგ ჩამატებული 3-5 სხვადასხვა ზომის დოლით. ასეთი გუდასტვირი შესძლებს და გამოსადეგი იქნება: მარშით წაყვანოს ფიზკულტურის კოლონები, ჯარის ნაწილები, შეასრულოს ცალკე საცეკვაო მუსიკა და სხვ. რაც შეეხება დანარჩენ სახალხო მუსიკალურ ინსტრუმენტებს, როგორც არიან ფანდური, ჭიანჭური, ჩანგი – ყველა ამათ აქვთ თავთავის წყობა და სიმეტრიულად შეთანხმებული ტარი თავის ტანთან და დაცულია მათში გარეგნული ქართული ხალხური სტილი.

ყველა ზემოაჩამოთვლილ მუსიკალურ ინსტრუმენტებიდან მივიღებთ ჩვენ მთლიან ორკესტრის შემადგენლობას:

ჩონგური კრინი 1 ც. / ჭიანური 3 ც.

ჩონგური თქმა 5 ც. / ფანდური 5 ც.

ჩონგური ზილი 4 ც. / ჩანგი 2 ც.

ჩონგური მოძახილი 4 ც. / გუდასტვირი 5 ც.

ჩონგური ბანი 4 ც./სალამური (დიდი და პატარა) 1 ც.

ჩონგური დვრინი 2 ც. / დუდუკი 2 ც. დოლი 1 ც.

მიზანი ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების რეკონსტრუქციისა და მათგან ორკესტრის შედგენისა არის შემდეგი:

1. გაუმჯობესებული ჩონგური, გუდასტვირი, ფანდური, ჭიანური და ჩანგი შესაძლებლად ხდის იყვნენ ისეთი საკრავები, რომელნიც შეასრულებენ მუსიკალურ თხზულებებს სავსედ და მხატვრულად.

2. ამათი საშუალებით გაეცნოს ფართო მასა ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებასთან კლასიკურ მუსიკასაც, რომელიც იყოს პირველი საფეხური რთული მუსიკის (სიმფონია, ოპერა) ათვისებისთვის და ადვილად გასაგებად.

3. შევიდეს სოფლად კოლმეურნეობებში და ქალაქად ქარხანა-ფაბრიკებში, პიონერთა და კომკავშირთა ორგანიზაციებში, ყველა ტიპის სკოლებში და კლუბებთან არსებულ თვითმოქმედ წრეებში, რათა გამონახოს იქ მუსიკის საუკეთესო მოხალისენი და დარაჯმოს მათგან უფრო ნიჭიერი, პროფესიონალურ მუსიკოსად მოსამზადებლად, სპეც-სამუსიკო სკოლებში, კადრების მომზადების მიზნით – მუსიკალურ ფრონტზე.

ვინაიდან ქართული ხალხური ინსტრუმენტალური ორკესტრის შექმნა – ეს პირველი ცდაა, რასაკვირველია, ამ ამოცანის შესრულება (ინსტრუმენტების შემუშავება-გა-

კეთება, რეპერტუარის შექმნა და კადრების მომზადება) მოითხოვს დიდ დროს და თანხებს, და რაც მთავარია, ხელისუფლების მიერ ყურადღებასა და მუდმივ მზრუნველობას”.

1936 წ.

„საბჭოთა ხელოვნება“ N11-12.

ო ქ მ ი

თათბირისა ქართული ხალხური
რეკონსტრუირებული მუსიკალური ინსტრუმენტების
ორკესტრის შექმნის შესახებ.

დაესწრნენ: წევრები გოგუა, კანდელაკი,
არაყიშვილი, ფოცხვერაშვილი, კილაძე, კუხიანიძე,
მეგრელიძე. კოკელაძე, გოკიელი, შავერმაშვილი,
თამარაშვილი

თავმჯდომარე ლ. კანდელაკი
მდივანი ა. გაბუნია

მ ო ი ს მ ი ნ ე ს:

გასილ. თამარაშვილი: ხელოვნების საქმეთა სამმართველო-საგან მე დავალებული მქონდა დამემზადებინა ჩემი პროექტის მიხედვით რეკონსტრუირებული ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტები. ეს დავალება ჩემს მიერ შესრულებულია და ინსტრუმენტები აქ არის წარმოდგენილი. საერთო რიცხვი ინსტრუმენტებისა ორმოცი კაცისათვის არის გათვალისწინებული. რეკონსტრუირებულია

ქართული ხუთი სხვადასხვა ინსტრუმენტი. ქართული ხალხური მუსიკა როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში უმთავრესად იყო სასიმღერო და არა ინსტრუმენტალური. ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტები თავისი პირველყოფილი სახით არის წარსული მრავალსაუკუნეთა კულტურის მატარებელი და მათი დიპაზონით არ სცილდება სამ ოთხ ხმას, მეტის მეტად მოსაწყენი ერთფეროვანი ყრუ ტემბრი. ამ ინსტრუმენტებზე სწორი მუსიკალური მელოდიის გამოთქმა შეუძლებელია. ეს ინსტრუმენტები წინა საუკუნეებში შეიძლებოდა ყოფილიყო დაშვებული ხმარებაში. ამჟამად კი აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ფართო მასისათვის გასაგები იყოს ინსტრუმენტის ხმა და ადვილად ითვისებდეს მას. იყოს სწორი ფორმის და სიმეტრიულად შეწყობილი ჰქონდეს ტანთან ტარი, რომელზედაც საჭიროა ფარდების ასახვა. გარდა ამისა სინესტისა და ძლიერი სიცხის საწინააღმდეგო და თვალის სილამაზისათვისაც აუცილებელია მოხდენილად დამზადებული ინსტრუმენტების შექმნა.

რამდენიმე ჩონგურის ერთად დასაკრავად, ჩვენ განვიზრახეთ შეგვექმნა სხვადასხვა ზომის და ბგერის ჩონგური, გარეგნულად ხალხური სტილის დაცვით, რომ შესაძლებელი იყოს ამ ინსტრუმენტებზე ანსამბლად შესრულება რთულ მუსიკალურ ნაწარმოებთა.

ქართული ხალხური სამხმოვანი სიმღერა ეს მისი ბუნებრივი თვისებაა და ინსტრუმენტალურ მუსიკაშიაც ეს გადმოვითანეთ, ე.ი. ექვს ხმად შემუშავებულ ჩონგურების ანსამბლში ძირითადად ავიღეთ სამი ხმა და შემდეგ იგი გავაორეთ ოქტავებში: წმინდა ხმის ჩონგური არის კრინი, შემდეგ ჩონგური თქმა, შემდეგ ჩონგური ზილი, ჩონგური მოძახილი, ჩონგური ბანი და ჩონგური დვრინი.

ყველა ესენი ერთმანეთში შეწყობილია კვინტაში და ყოველ მათგანს აქვს წყობა სუფთა კვარტად, თვითეულის დიაპაზონი აღწევს ორ ნახევარ ოქტავამდე და აბმული აქვს სამი ნაწლავის სიმი.

მთელი ამ ინსტრუმენტების ხმის მოცულობა აღწევს $5^{1/2}$ ოქტავას. ძველთა ძველი მუსიკალური ინსტრუმენტი-გუდასტვირი შემუშავებულია სამ ხმად, გარეგნულად დაცული აქვს ხალხური სტილი. იგი გამოსცემს სამ ხმას, რომელთა შორის ერთი დედანი მელოდიის დასაკრავად არის რვა თვალიანი, ხოლო ორი დანარჩენი პირველი და მეორე ბანები, რომელნიც ასრულებენ ჰარმონიულად კვინტაში შეწყობილ თანამიყოლის როლს.

ქართლ-კახეთში ხმარებაში მყოფ ფანდურში დაცულია გარეგნულად ქართული ხალხური სტილი და სიმეტრიულად აქვს შეთანხმებული ტანთან თავისი ტარი, რომელზედაც ასახულია ფარდები. ასევეა სვანური ჭუნირში და ჩანგში. უკანასკნელის დიაპაზონი გადიდებულია ორი ოქტავით (პრიმიტივში იყო 6-5 ხმა). ჭუნირს გარეგნულად ხალხური სტილიზაციით მიეცა კლასიკური სახე. ყველა ამ რეკონსტრუირებულ მუსიკალურ ინსტრუმენტებისგან მივიღებთ მთლიან ორკესტრს ორმოც კაცისაგან. ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების რეკონსტრუქციის მიზანია:

1. გაუმჯობესებული ჩონგური გუდასტვირი, ფანდური, ჭუნირი და ჩანგი – საშუალებას გვაძლევენ შევქმნათ ისეთი ორკესტრი, რომელიც შეასრულებს მუსიკალურ თხზულებებს სავსედ და მხატვრულად.

2. ამ ორკესტრის საშუალებით ფართო მასას შესაძლებლობა ეძლევა გაეცნოს ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებასთან ერთად კლასიკურ მუსიკასაც, რომელიც წინათ მხოლოდ უმაღლესი წოდებისათვის იყო შესაძლებელი.

გარდა ამისა ეს შესაძლებლობას ბადებს პირველი საფეხურის რთული მუსიკის (სიმფონია, ოპერა) ათვისების-თვის.

3. გამონახულ უნდა იქნეს საუკეთესო მოხალისენი და ჩამოყალიბებულ იქნენ იმათგან ორკესტრი პროფესიონალურ მუსიკოსების მოსამზადებლად.

ამხანაგებო! ქართული ხალხური რეკონსტრუირებული ინსტრუმენტალური ორკესტრის შექმნა ეს პირველი ცდაა. ამ ამოცანის შესრულება მოითხოვს დიდ დროს და დაკვირვებას.

გრიგოლ კოკელაძე: შემომაქვს წინადადება, რათა ამ ორკესტრზე მოსმენილ იქნეს ერთი რომელიმე მუსიკალური თხზულება, რომ წარმოდგენა ვიქონიოთ მის ღირსებანაკლულოვანზე.

აუცილებელია საშუალება მიეცეს ამხ. თამარიშვილს დაამუშაოს ამ ორკესტრისათვის მუსიკალური ნომერი. სასურველია გამოყენებულ იქნეს ამ მიზნისთვის ამხ. პაჭკორიას და მეგრელიძის გუნდები.

კოტე ფოცხვერაშვილი: მხოლოდ ორკესტრის გახმაურების შემდეგ შეიძლება ვიქონიოთ მსჯელობა, თუ რას წარმოადგენს ეს ორკესტრი და აქვს თუ არა მას მომავალი.

ვანო გოკიელი: ერთი უპირატესობა, რომელიც შეადგენს ამ ორკესტრის ღირსებას ის არის, რომ შექმნილია ქრომატიული ინსტრუმენტები, რაც დიდი პლუსია ჩვენი მუსიკალური ინსტრუმენტარიის დარგში.

აფქსენტი მეგრელიძე: ამხანაგებო! ჩვენ ვესალმებით ხალხური ინსტრუმენტების გარდაქმნის იდეას, მაგრამ ჩე-

მის აზრით, ამ ინსტრუმენტებში წარმოდგენილი ეგრეთ წოდებული ჩონგური ნამდვილად ჩონგური არ არის, გარეგნულად მე ის მაინც არ მაკმაყოფილებს. ის უფრო მაგონებს კაცს, რომელსაც ჩოხა აცვია, ხოლო რუსული ქუდი ახურავს. ჩვენი ხალხური ჩონგური ჩვენზე უფრო სხვას მოსწონს, მაგალითად ამერიკელ ცნობილ ციმბალისტმა დიდი აღტაცება გამოსთქვა და ხოტბა შეასხა ამ ჩვენ ჩონგურს. რეკონსტრუირებული ჩონგურის ტემპერაცია სულ სხვა არის. ის სრულებით არ წააგავს ხალხურ ჩონგურს. საქართველოს სამხმიანი უკვდავი სიმღერები აქვს, მას სათანადო მუსიკალური ინსტრუმენტები ჰქონდა წარსულში ჩონგურისა და სხვა სახით.

მიზანშეწონილად მიმაჩნია, რომ გახმაურებულ იქნას მთელი ორკესტრი, რომ წარმოდგენა ვიქონიოთ, თუ რაოდენი ღირსების მქონეა რეკონსტრუირებული ორკესტრი.

შალვა ასლანიშვილი: ინსტრუმენტების ტემბრზე მხოლოდ მაშინ შეიძლება შეიქნეს ლაპარაკი, როდესაც გახმაურდება, მანამდე ლაპარაკი ზედმეტია.

ბ. გოგუა: ამხანაგებო! მე უხერხულ მდგომარეობაში ვარ ჩაყენებული. მე ვფიქრობდი, რომ მუშაობა დამთავრებულია. ორკესტრი შექმნილია, მოწონებულია. კომპოზიტორები იცნობენ ამ ორკესტრს, ხდება მხოლოდ ამ ორკესტრის კოლექტიურად მოსმენა, რომ უშუალოდ გადავიდეთ საქმეზე. მაშინ მე ასე მქონდა წარმოდგენილი, როდესაც განკარგულება გავეცი დღევანდელ თათბირის მოწვევაზე. ეხლა გამოდის, რომ ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი, რომ უშუალოდ საქმეზე გადავიდეთ. გასახმაურებელია ორკესტრი, რომ წარმოდგენა ვიქონიოთ მის ავ-

კარგზე. დღევანდელი თათბირიდან ირკვევა, რომ არც ერთმა კომპოზიტორმა არ იცის, თუ რა გამოვა ამ ორკესტრიდან. ეს ცხადია იმიტომ ხდება, რომ ახალი საქმეა. ამხ. თამარიშვილმა თეორიულ მოსაზრებიდან იცის, თუ რა გამოვიდა მისი ცდებიდან. მიმაჩნია, რომ ახალი ორკესტრი უსათუოდ უკეთესი იყოს არსებულზე. უკეთესი რომ გახდეს, ის მასიური უნდა შეიქმნას და გაუმჯობესებული. მე შემომაქვს წინადადება დაევალოს კომპოზიტორთა კავშირს გააკეთოს სიმღერა ამ ორკესტრისათვის. აგრეთვე დაევალოს ამხ. კუხიანიძეს ავტორის დახმარებით გააკეთოს მარტივი სიმღერა ამ ორკესტრისათვის. მოსმენილ იქნეს ეს სიმღერა, რომ ვიქონიოთ მსჯელობა რეკონსტრუირებული ორკესტრის ავ-კარგზე. ინსტრუმენტები, რომ გარეგნულად კარგია არ კმარა, მთავარია შინაგანი თვისებები. საჭიროა დაევალოს ხალხურ შემოქმედების კაბინეტს პრაქტიკულად მოაგვაროს ეს საკითხი უახლოესი ხნის განმავლობაში (ეს წინადადება მიღებულია ერთხმად).

1937 წ. 13 დეკემბერი.

ვასილ თამარაშვილი:

„ჩვენ განვიზრახეთ ამ ინსტრუმენტების საფუძველზე ორკესტრის შექმნა. რამდენიმე ჩონგურის ერთად (ანსამბლად) დასაკრავად შეგვექმნა ექვსი სხვადასხვა ზომისა და ბგერის (ტემბრის) ჩონგური. ქართული ხალხური მუსიკის ბუნებრივი თვისება (კონსტრუქცია) უმეტესად სამხმოვანი სიმღერა არის. ეს წყობა ინსტრუმენტულ მუსიკაშიც გადმოვიტანეთ, ე.ი. ექვს ხმად შემუშავებული ჩონგურების ანსამბლში ძირითადად ავიღეთ სამი ხმა: დამწყები, მომახილი, ბანი, შემდეგ იგი გავაორეთ ოქტავებში და მივიღეთ სრულიად ახალი სახის ექვსი სხვადასხვა ზომისა და ბგერის ჩონგურები: ჩონგური-კრინი, ჩონგური-

თქმა, ჩონგური (დამწყები) – ზილი, ჩონგური-მომახილი, ჩონგური-ბანი, ჩონგური-დვრინი. ყველა ესენი ერთმანეთთან შეწყობილია კვინტში. თვითეული მათგანის დიაპაზონი გადიდებულია $2\frac{1}{2}$ ოქტავამდე. მთელი მათი ხმის მოცულობა უდროს $5\frac{1}{2}$ ოქტავს.

გუდასტვირი, მას მიეცა კლასიკური ხმოვნება (ფორტეპიანოსთან შეწყობილი). გარეგნად დაცული აქვს ქართული ხალხური სტილი. იგი გამოსცემს სამ ხმას, რომელთაგან ერთი (დედანი) მელოდიის დასაკრავად არის, რვა თვალანია და ორი დანარჩენიც პირველი და მეორე ბანებია თითო თვალით, რომელნიც ასრულებენ ჰარმონიულად შეწყობილ თანამიმყოფის როლს.

ასეთი გუდატსვირებისაგან (15-20 კაციტ), შიგ სხვადასხვა ზომის დოლების ჩართვით, შეიძლება ცალკე ორკესტრი შესდგეს.

რაც შეეხება დანარჩენ ხალხურ მუსიკალურ ინსტრუმენტებს, როგორიც არის ფანდურ-ჭიანური და ჩანგი, ყველა ამათ თავთავისი წყობა აქვთ და სიმეტრიულად შეთანხმებული აქვთ ტარი ტანთან. გარეგნად დაცულია ქართული ხალხური სტილი.

ამგვარად, ჩამორჩენილობა, რომელიც იყო ქართულ ხალხურ პრიმიტიულ ინსტრუმენტებში, ამის შემდეგ, ვფიქრობთ, უნდა ჩაითვალოს ამოწურულად.

პირველი ნაბიჯი გადადგმულია (გაკეთებულია ინსტრუმენტები 40 კაცისათვის, აგრეთვე რეპერტუარი და სახელმძღვანელოებიც), ახლა საჭიროა გახმოვანებულ იქნას ორკესტრი. ამის პრაქტიკულად მოგვარება საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირისა და ხალხური შემოქმედების კაბინეტის საქმეა“.

1938 წ. 9 მაისი.

გაზეთი „კომუნისტი“, N104.

ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს ხალხური შემოქმედების კაბინეტი

ო ქ მ ი

თათბირისა ამხ. ვ. თამარაშვილის მიერ
რეკონსტრუირებული ქართული საკრავების
მოსმენის შესახებ.

დაესწრნენ: ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს
უფროსი ამხ. ბ. გოგუა, ხალხ. შემ. კაბინეტის დირექტორი
ამხ. გ. კოკელაძე, კომპოზიტორები: კ. ფოცხვერაშვილი, ვ.
ცაგარეიშვილი, რ. გაბიჩვაძე, ა. მაჭავარიანი, ვ. კურტიდი,
ხელოვნ. სამმართველოდან ამხ. ლ. კანდელაკი, კ. ვაშაკიძე,
ვ. თამარაშვილი, ხელ. მუშ. სახლის დირ. ა. ბოკერია, გ.
ხახანაშვილი, ხალხ. შემოქმ. კაბინ. თანამშრომლები ამხ. ვ.
ხეთაგური, ვ. ჭუმბურიძე, მ. გაბესკირია, ბ. ბეგიჯანოვი, კ.
ლორთქიფანიძე.

მოისმინეს: ამხა. გ. კოკელაძის ინფორმაცია ამხ. ვ.
თამარაშვილის რეკონსტრუირებულ ქართულ ხალხ. საკ-
რავთა მიერ შესრულებულ ნიმუშების შესახებ.

ამხ. გრ. კოკელაძე აღნიშნავს, რომ კაბინეტის მიერ
ჰქონდა დავალებული ამხ. ვ. თამარაშვილს გაეხმოვანებია
რეკონსტრუირებული საკრავები, თანახმად 1937 წ. 6 დე-
კემბრის 13-ის თათბირის დადგენილებისა.

დღეს მოსმენილ ორკესტრის შესახებ სიტყვა ეძლევა
კომპოზიტორ ვ. ცაგარეიშვილს.

ვალერიან ცაგარეიშვილი: ამხ. თამარაშვილის ხალხურ საკ-
რავთა ორკესტრს საფუძვლად უდევს სხვადასხვა სიდი-
დის ჩონგურები, რის გამო შესაძლებელი ხდება ამ ინს-
ტრუმენტის დიაპაზონის გაზრდა, როგორც ვიცით ჩონ-

გური, ხალხში იხმარება აკომპანიმენტის როლის შემსრულებელ ინსტრუმენტად. ჩონგურზე გაგრძელებული ბგერების მიღება, მაგალითად – მთელი ან მეტი ხანგრძლივობის ნოტები, არ შეიძლება. უკეთესი იქნებოდა ამხ. ვ. თამარაშვილს, ხალხური საკრავთა ორკესტრის საფუძვლად დაედო არა ჩონგური, არამედ ჭუნირი, რომელზედაც დაიკვრება ხემის საშუალებით და შეიძლება მივიღოთ როგორც წყვეტილი, ისე გაგრძელებული ბგერები. ეს ახალი საქმე მეტ ყურადღებასა და საფუძვლიან შესწავლას მოითხოვს, რომ ნაციონალურ ინსტრუმენტის ტემბრი გაუმჯობესდეს, საკუთარ სახეს ან ქართულ მუსიკალურ კულტურისათვის უცხო და შეუსისხლბორცელებული არ გახდეს.

აქესენტი მეგრელიძე: მე არა ვარ წინააღმდეგი, რომ ჩვენი ხალხური ინსტრუმენტების რეკონსტრუქცია მოხდეს, მაგრამ რაც დღეს მოვისმინეთ მე არ მაკმაყოფილებს. მე მივესალმები რეკონსტრუქციის იდეას იმ შემთხვევაში, თუ ეს არ გამოიწვევს ჩვენი ხალხური ინსტრუმენტის, მაგ. ჩონგურის ტემბრის შეცვლას. ამ ორკესტრში ჩონგურის ნაზი ტემბრი არ მოისმის. შეიძლება მას გაუკეთოთ ლადები, მაგრამ ამით მას არ უნდა დაეკარგოს მისი ტემბრი. მუშაობა, როგორც სჩანს არ არის დამთავრებული და საჭიროა მეტის სიფრთხილით მოვეკიდოთ ამ საქმეს, რომ ქართულმა ინსტრუმენტმა თავისი სახე არ დაჰკარგოს.

ვ. ჭუმბურიძე: ამხ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებულ ქართულ ხალხურ ინსტრუმენტებს დაკარგული აქვს თავისი სახე. მასზე ლითონის ლადებია, დამკვრელებიც ხმარობენ მედიატორს და ეს კი იწვევს ქართული ხალხური ინსტრუმენტის ტემბრის შეცვლას. საჭიროა მიექცეს ყურადღება ამ ნაკლს.

კირილე ვაშაკიძე: ჩვენ მოვისმინეთ რეკონსტრუირებული ქართული ხალხური ინსტრუმენტები, რომელიც დაკარგული აქვთ ტემბრი. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ინსტრუმენტები არ არის დამზადებული იმ მასალისაგან, რომლითაგანაც კეთდება ხალხური ინსტრუმენტები, არ არის დაცული ხალხური საკრავების ფორმა, სარგებლობენ მედიატორებს. ამის შედეგად ჩვენ მივიღეთ დომბრებისა და ბალალაიკების ტემბრთა ორკესტრი. სრულიად შემცდარი ცდაა ის, რომ ჩონგურები წამყვანი ინსტრუმენტებია ორკესტრში. ეს როლი უნდა მიენიჭოს უმთავრესად ჭუნირს.

გაუმართლებელია ჩონგურების ექვს კატეგორიად დაყოფა მისი სიდიდის მიხედვით. ზოგი მათგანი უნდა შეიცვალოს სხვა საკრავებით, მაგ. ფანდურებით და სხვ. შეუძლებელია ძირითადი შესწორებების შეტანა ორკესტრში თუ საკრავების უმეტეს ნაწილს მთლიანად არ შევცვლით.

ალექსი მაჭავარიანი: ჩვენს წინაშე დგას საკითხი ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შექმნის შესახებ. რასაკვირველია ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი ორკესტრის შესაქმნელად, მაგრამ რაც დღეს მოვისმინეთ უდაო მიღწევაა. ჩვენ ხელი უნდა შევუწყოთ მას და მივცეთ საშუალება და დრო მუშაობის გაშლისათვის.

კოტე ფოცხვერაშვილი: ჩვენ გვაქვს ისტორიული მასალები, იმისა რომ ქართულ ხალხურ საკრავებს ერთად უკრავდნენ. ასე რომ ეს იდეა არსებობდა. ეს უნდა გამოსწორდეს, რეკონსტრუქციამ არ უნდა დაამახინჯოს ქართული ხალხური საკრავები. მან უნდა შეინარჩუნოს თავისი სახე და ტემბრი და მასთან უნდა შესძლოს რთული ნაწარმოებების შესრულება. ეს ცდა უნდა ვაწარმოოთ. უნდა მიეცეს ორ-

კესტრს საშუალება იმუშაოს და თუ ჩვენ გვექნება მეტი მიღწევები, ვიდრე დღესა გვაქვს ჩვენ შეგვეძლება მაშინ გარკვეული აზრის გამოტანა რეკონსტუირებულ ქართულ საკრავთა შესახებ.

ბ. გოგუა: ჯერ კიდევ გასულ წელს მოწვეულ თათბირზე გამოვთქვი ჩემი აზრი ამ ორკესტრის შესახებ. ჩემი აზრი სკეპტიკური იყო. დღეს ჩვენ მოვისმინეთ ამ ორკესტრის მიერ შესრულებული მუსიკალური ნაწარმოები; ჩვენ შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ გვაქვს ერთგვარი მიღწევები. საბოლოო აზრის გამოტანა ჯერჯერობით ნაადრევია. ამისათვის რომ გარკვეული აზრი გამოვიტანოთ საჭიროა მიეცეს საშუალება და დრო ამხ. თამარაშვილს უკეთესად მოამზადოს ორკესტრი. ჩემის აზრით საჭირო იქნება სპეციალისტების დახმარება ამ საქმეში. აქ ზოგიერთი ამხანაგების მიერ გარკვეული აზრი იქნა გამოთქმული. მათი აზრით ხალხური ინსტრუმენტების რეკონსტრუქციის შედეგად შეიძლება მივიღოთ სულ სხვა ტემბრის ორკესტრი. ჩვენ მას არ ვეთანხმებით. ჩვენ არ შეგვიძლია გავჩერდეთ და გავიყინოთ ერთ წერტილში. ჩვენ წინ მივდივართ და ექსპერიმენტების არ უნდა შეგვეშინდეს. შეიძლება რეკონსტრუქციამ შეცვალოს ტემბრი რამდენიმედ, მაგრამ ქართულ ინსტრუმენტებს მაინც თავისი სპეციფიურობა შერჩება. ეს კი უთუოდ იქნება მიღწევა.

ხელოვნების სამმართველო საჭიროდ სთვლის, რათა ორკესტრმა განაგრძოს მუშაობა იმ მითითებების გათვალისწინებით, რომელნიც აქ იქნა აღნიშნული. ამისათვის ჩვენ უნდა შევუქმნათ მას ყოველგვარი პირობები. უნდა შევუქმნათ რეპერტუარი, გამოვძებნოთ ხელმძღვანელი და სხვ. ხელოვნების სამმართველო იღებს თავის თავზე შეუქმნას მას მატერიალური ბაზა.

გიორგი ხახანაშვილი: მე ვეთანხმები ამხ. გოგუას აზრს. საჭიროა ორკესტრის გაძლიერება და სხვა ინსტრუმენტების შეტანა, რომელნიც ხალხშია.

რევაზ გაბიჩვაძე: რეკონსტრუქციას მე ვესალმები, ოღონდ ამან არ უნდა გამოიწვიოს ხალხური ინსტრუმენტების ტემბრის დაკარგვა.

გრიგოლ კოკელაძე: ამრიგად კამათი დასრულებულია. მთავარი რაც აქ იყო აღნიშნული, ეს იყო ის, რომ ორკესტრში ყველა ქართული ინსტრუმენტი არ არის გამოყენებული და რომ ორკესტრში წამყვანი ინსტრუმენტი ჩონგურია, რაც უთუოდ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს. მართო ამხ. თამარაშვილი ამ საქმეს ვერ დაძლევს, მას სჭირდება მთელი რიგი ღონისძიებების გატარება. უდაოა, რომ საკრავების რეკონსტრუქცია გამოიწვევს ტემბრის შეცვლას, მაგრამ სამაგიეროდ ქართულ ორკესტრს საშუალება ექნება შეასრულოს რთული კლასიკური ნაწარმოები, ეს კი იქნება ჩვენი დიდი მიღწევა მუსიკალურ ფრონტზე.

მე შემომაქვს წინადადება შეიქმნას კომისია ამ საკითხების მოსაგვარებლად.

და ა დ გ ი ნ ე ს

/ამხ. ბ. გოგუას წინადადება/

1. ამხ. ვ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებულ ქართულ ხალხურ ინსტრუმენტებისაგან შემდგარი ორკესტრი დარჩეს ხალხურ შემოქმედების კაბინეტთან.

2. ორკესტრის მატერიალური ბაზის შესაქმნელად გაღებულ იქნას საჭირო თანხა ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს თანხებიდან.

3. შეიქმნას კომისია კომპოზიტორ დ. არაყიშვილის, კომპოზიტორ კ. ფოცხვერაშვილის, კომპოზიტორ ვ. ცაგარეიშვილის, ამხ. გ. ხახანაშვილის და ამხ. გ. ჩხიკვაძის შემადგენლობით. კომისიას დაევალოს შეუქმნათ ღონისძიებები, რომლებიც დაკავშირებულია ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შექმნასთან.

კომისიამ დაასრულოს მუშაობა, ა/წ. ივნისის 25-მდე.

თავმჯდომარე: გ. კოკელაძე
მდივანი: კ. ლორთქიფანიძე

1938 წ. 17 ივნისი.

ვასილ თამარაშვილი:

„მეშვიდე რესპუბლიკურმა ოლიმპიადამ, რომელიც 15 ოქტომბრიდან 23 ოქტომბრამდე თბილისში მიმდინარეობდა, გვიჩვენა, რომ მხატვრული შემოქმედება ავიდა ახალ, უფრო მაღალ საფეხურზე, რომ მხატვრულმა შემოქმედებამ ფეხი მოიკიდა ყველა კუთხეში, ყველა პროფესიის ადამიანთა წრეში. ამით აიხსნება ის, რომ ოლიმპიადაში მონაწილეთა რიცხვი წელს ორჯერ მეტი იყო, ვიდრე მეექვსე ოლიმპიადაზე.“

დიდი ნაბიჯია გადადგმული არა მარტო შემსრულებელთა რაოდენობის მხრივ, არამედ შესრულების ხარისხის მხრივაც. მეშვიდე ოლიმპიადაზე შესრულებული სიმღერები და ცეკვები ბევრად უფრო სრულყოფილი იყო, ვიდრე წინათ. განსაკუთრებით ეს ითქმის ქართულ ხალხურ საგუნდო სიმღერებზე, რომლებმაც კვლავ მიიქციეს მსმენელის ყურადღება მელოდიების სილამაზით, სიუბ-

ვით და მრავალფეროვნებით. ქართული ხალხური საგუნდო სიმღერა წინ მიდის და ვითარდება.

მაგრამ ამ დიდი მიღწევებით, რაც ქართულ ხალხურ სიმღერას აქვს, ჩვენ არ უნდა დავკმაყოფილდეთ. წინსვლისათვის აუცილებელია ვილაპარაკოთ, ვიმსჯელოთ იმდენად არა წარსულზე, რამდენად იმ ნაკლსა და ხარვეზებზე, რომელთაც მხატვრული შემოქმედების განვითარებაში ვამჩნევთ. ჩვენ ბევრად უფრო მეტი შესაძლებლობა მოგვეპოვება იმისათვის, რომ ოლიმპიადაზე წარვსდგეთ უფრო მეტი მიღწევებით, უფრო მრავალფეროვანი პროგრამით. მაგალითად, მეშვიდე ოლიმპიადაზე თამამად შეიძლება წარმოდგენილი ყოფილიყო ხალხური საკრავი ორკესტრი, ამ საქმისადმი უფრო მეტი გულისხმიერი დამოკიდებულება და მეტი დაინტერესება ყოფილიყო.

ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შედგენის საკითხი ახალი საკითხია, რომლის დადებით გადაწყვეტას შეუძლია სიახლე შეიტანოს არა მარტო მხატვრული თვითმოქმედების განვითარების, არამედ საერთოდ ქართული ეროვნული მუსიკის განვითარების საქმეში.

მუსიკა როგორც აღმოსავლეთ ისე დასავლეთ საქართველოში უმთავრესად სასიმღერო მუსიკა იყო. მართალია ქართულ ხალხურ მუსიკას აქვს არა ერთი და ორი შესანიშნავი საკრავი, მაგრამ უსიტყვო მუსიკა ე.ი. მუსიკალური ინსტრუმენტის სუფთა დაკვრა, დაკვრა უსიმღეროდ, ისე გავრცელებული არ იყო, ამჟამად მდგომარეობა შეიცვალა, ახლა უკვე დავას არ იწვევს ის გარმოება, რომ მსმენელთა ფართო მასებში თანდათან უფრო მეტ ინტერესს იწვევს არა მარტო საგუნდო და სოლო სიმღერა, არამედ ინსტრუმენტული მუსიკაც. ხალხს სწყურია, რომ თავისი ბედნიერი ცხოვრება, თავისი შრომა და ბრძოლა, თავისი სიხარული გამოხატოს ინსტრუმენტული მუსიკითაც, გამოხატოს არა

მარტო საყოველთაოდ გავრცელებული ევროპული მუსიკალური საკრავების, არამედ თავისი ეროვნული მუსიკალური ინსტრუმენტების აუღერებითაც.

წინაპრებისაგან ქართველ ხალხს ნაანდერძევი აქვს ხალხური მუსიკალური საკრავები – ჩონგური, ფანდური, ჭუნირი, ჩანგი, გუდასტვირი, სალამური, დუდუკი, დოლი, დიპლიპიტო-ნადარა, მაგრამ დღეს ისინი იმდენად პრიმიტიულ საფეხურზე იმყოფებიან, რომ ძალზე შეზღუდულია მათი მუსიკალური შესაძლებლობა. საჭიროა მათი შეცვლა, გადაკეთება, რომ შესაძლებელი გახდეს მათგან ისეთი ორკესტრის შედგენა, რომელიც შეძლებს არა მარტო ხალხური მუსიკის ნიმუშების, არამედ კლასიკურ ნაწარმოებთა შესრულებასაც.

ქართული ხალხური საკრავები აღჭურვილნი არიან მრავალი ისეთი თვისებით, რომ მათგან თამამად შეიძლება მოეწყოს ორკესტრი, ე.ი. თავისი ხმოვანებით ყველაზე კარგი და სრულყოფილი კოლექტიური მუსიკალური ინსტრუმენტი. მაგრამ ამისათვის აუცილებელია გამოვიყვანოთ ყოველი მათგანი დღევანდელი პრიმიტიული მდგომარეობიდან, ე.ი. გავამდიდროთ ყოველი მათგანის გამომსახველობითი დამკვრელობითი შესაძლებლობა. იმ სახით, რომელიც დღეს ქართულ ხალხურ საკრავებს მოეპოვება, მათი ერთ ორკესტრში გაერთიანება სასურველ ნაყოფს ვერ მოგვცემს. რამდენიმე კაცის ერთად დაკვრა ერთი და იმავე ზომის ჩონგურზე ან ფანდურზე ისეთივე მოსაწყენი იქნება, როგორც უნისონით მღერა, - როგორც საგუნდო სიმღერის ერთსა და იმავე ხმაზე შესრულება. ერთი და იმავე საკრავის ბგერადობის ნაირფერების მისაღებად უნდა გაკეთდეს სხვადასხვა ზომის საკრავი, რომ მიღწეულ იქნეს ბგერის სხვადასხვაგვარი სიმალლე.

უკანასკნელ ხანებში ჩვენში ფეხი მოიკიდა ერთი და იგივე ზომის ჩონგურზე ან ფანდურზე ერთად დაკვრის წესმა, მაგრამ ერთი და იმავე ზომის ჩონგურთა ან ფანდურთა ანსამბლი დამოუკიდებლად კი არ გამოდის, ამა თუ იმ ნაწარმოებს იგი ასრულებს მომღერალთა გუნდთან ერთად. ეს კოლექტიური დაკვრის პირველი ნაბიჯია. ეს ქართული ინსტრუმენტული მუსიკის განვითარების პირველი საფეხურია, რომელზედაც ჩვენ რა თქმა უნდა არ უნდა შევჩერდეთ. ასეთი სახის ინსტრუმენტული მუსიკა ძალიან ერთფეროვანი გამოდის. ის რომ მომღერალთა გუნდს არ ახლდეს, მეტისმეტად პრიმიტიული და მოსაწყენიც იქნებოდა.

ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების კოლექტიური დაკვრა მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოგვცემს დიდ მხატვრულ ეფექტს, თუ ხალხური საკრავები გადაკეთდება ქართული ხალხური საგუნდო სიმღერების სტრუქტურის შესაბამისად.

ცნობილია, რომ თავისი ბუნებით ქართული ხალხური საგუნდო სიმღერების სტრუქტურა მეტწილად სამხმოვანია: გუნდი შესდგება დამწყებისა, მოძახილისა და ბანისაგან. ქართული საგუნდო სიმღერა ასე რომ არ იყოს დაყოფილი და შემდეგ სამივე ხმა ურთიერთთან შეხამებული, იგი მოსაყენი იქნებოდა და ზოგჯერ გაკვირვებასაც გამოიწვევდა. ქართული ჩონგურებისა და ფანდურების ანსამბლს კი დღემდე შერჩა ერთხმიანობა, მას არც ბანი აქვს, არც საშუალო ხმა. მართალია, ერთს რომელიმე ხალხურ ინსტრუმენტზე – ჩონგურზე ან ფანდურზე ინდივიდუალური დაკვრა კარგ შთაბეჭდილებას სტოვებს, მაგრამ ბევრად უფრო მეტ მხატვრულ ეფექტს მოგვცემს სხვადასხვა ზომისა და სხვადასხვა ინსტრუმენტისაგან შემდგარი ორკესტრი, რადგან მუსიკალური ინსტრუმენტების სიდიდე,

სიმცირე და სხვადასხვაგვარობა ჰქმნის ხმების ნაირფერობას.

იმისათვის, რომ ქართულ ხალხურ საკრავთაგან შემდგარი ორკესტრი დღევანდელი მუსიკალური კულტურის მოთხოვნების სიმაღლეზე დადგეს, საჭიროა დღევანდელ მეჩონგურეთა ანსამბლს მიემატოს ბანი-ჩონგური და მოძახილი-ჩონგური; ამრიგად მივიღებთ მეჩონგურეთა სამხმოვან (დამწყები, მოძახილი, ბანი) ანსამბლს. სამივე ეს ხმა, ურთიერთთან შეწყობილი იქნება კვინტაში ე.ი. დამწყებ ჩონგურზე ჩონგური-მოძახილი, ხოლო მოძახილ-ჩონგურზე ბანი-ჩონგური კვინტით დაბლა იხმოვანებს. ამ ჩონგურთა წყობა კვარტა იქნება და არა გიტარისებური ტერცია, როგორც ახლა. რა თქმა უნდა, ორკესტრისათვის განკუთვნილ ასეთ ჩონგურებს სიმი „ზილი“ უნდა ჩამოეხსნას. თითოეული ინსტრუმენტის დიაპაზონი ორნახევარ ოქტავამდე ავა. არსებულ დამწყებ ჩონგურთან ბანი-ჩონგურისა და მოძახილი-ჩონგურის შეფარდება ზომით ასეთი იქნება: მოძახილი-ჩონგურზე ბანი-ჩონგური ერთნახევრით მეტი იქნება, ხოლო მოძახილი-ჩონგური – დამწყებზე ერთი მერვედით უფრო დიდი. ასეთი საორკესტრო ჩონგურებისა და ფანდურების ტარი დაიყოფა ფარდებად ისე, რომ გამაში შეექმნეთ თორმეტი ხმაწყობა. ასე გადაკეთებული ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტი ორკესტრში დამკვრელს საშუალებას მისცემს ადვილად დაიცვას ერთი და იმავე ბგერის ინტონაციის სრული სისწორე და იგივეობა. ფარდების საშუალებით მას გაუადვილდება ყველა ტონში დაუკრას ისე, რომ არ დასჭირდეს სხვადასხვა ხმაზე ინსტრუმენტის გადაწყობა.

ანსამბლს ჩაემატება სამ ხმად (პატარა, საშუალო და დიდ ხმად) დაყოფილი ჭუნირი, შემდეგ – ფანდური, ჩანგი, სალამური, დუდუკი, დოლი (როგორც რიტმის დამჭერი),

სამლერწმიანი გუდასტვირი, დვრინი-ჩონგური და თქმა-
ჩონგური, რომლებიც იხმოვანებენ: დვრინი-ჩონგური –
კვინტიტ დაბლა ბანზე, თქმა-ჩონგური – კვინტიტ მაღლა
დამწყებზე, ხოლო თქმა-ჩონგურის სიმი “ზილი” გაუთა-
ნასწორდება (დაუწყვილდება) თავის პირველ სიმს უნისო-
ნად. ყველა ამათგან მივიღებთ ბევრად იმაზე უფრო უხვ-
ფერებიან მუსიკას, ვიდრე არის მეჩონგურეთა ან მეფან-
დურეთა ახლანდელი ანსამბლის მუსიკა. ასეთ ორკესტრს
ექნება ხუთი სრული ოქტავის მოცულობა (დვრინი-ჩონ-
გურის კონტროქტავის „სოლ“-იდან დაწყებული ვიდრე
პატარა ჭუნირის ან სალამურის მესამე ოქტავას „რე“-თი
დამთავრებული)

სხვათაშორის, გუდასტვირებიდანაც შეიძლება შედ-
გეს ცალკე, მეტად ორიგინალური ორკესტრი, თუ მას სხვა-
დასხვა ზომის დოლებს და დუდუკ-სალამურებს დავურ-
თავთ. გუდასტვირებისაგან შექმნილ ასეთ ორკესტრს შეუ-
ძლია მარშით წაიყვანოს ფიზკულტურელთა კოლონები,
შეასრულოს მათთვის საცეკვაო მუსიკა, შეუწყოს ჰანგები
სასპორტო გამოსვლებს და ა.შ.

აქვე საჭიროდ მიმაჩნია ორიოდ სიტყვა ვთქვა სა-
ორკესტრო ჩონგურების ხმოვანებაზე. ჩვეულებრივ სიმე-
ბიანი საკრავების გახმოვანება სწარმოებს ხელით, ამასთან
ცნობილია კიდევ ხალხური სიმებიანი საკრავების გახმო-
ვანების სამი წესი: ერთია – სიმზე მარჯვენა ხელის უსა-
ხელო თითის ქვემოდან ამოკვრა (პიჩიკატო), მეორეა –
ყველა სიმზე ოთხივე თითის ჩამოსმა ზემოდან ქვემოთ
(არპეჯიო), მესამე – სიმზე საჩვენებელი თითის ჩქარი
გაკვრა-გამოკვრა (ტრემოლო, რაკრაკი), როგორც ფანდურ-
ზე.

ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შედგენას
აქვს თავისი ისტორია. რამდენიმე წლის წინათ დაიწყო ამ

ორკესტრის ჩამოყალიბება – უკვე დამზადდა ზემოთ დასახელებული ქართული მუსიკალური ინსტრუმენტები ორკესტრისათვის, შედგენილ იქნა რეპერტუარიც. ცალკე ხალხურ სიმღერებსა და ცეკვებს გარდა, რეპერტუარში შევიდა მცირე ფორმის კლასიკური ნაწარმოებებიც. ეს იყო დიდი სამამულო ომის დაწყებამდე. ომის წლებში ამ საქმის ორგანიზაცია გადადებული იქნა. ამჟამად უკვე დადგა დრო, რომ ეს საქმე გავიხსენოთ და იგი ბოლომდე მივიყვანოთ, მით უფრო, რომ ქართული ხალხური საკრავები ორკესტრისათვის უკვე დამზადებულია, ისინი დღემდე დაცული იყო ხალხური შემოქმედების სახლში. საჭიროა მოვძებნოთ ისინი და თუ რაიმე ზიანი მოუვიდათ, შევაკეთოთ, ხოლო ზოგიერთი კი სრულიად განვაახლოთ, მაგრამ მარტო ინსტრუმენტების დამზადება როდი სწყვეტს ორკესტრის შედგენის საკითხს. საჭიროა დამკვრელი კადრების კარგი მომზადება და რეპერტუარის შედგენა. რეპერტუარში ქართული სიმღერების გარდა, შეტანილი უნდა იქნას ქართულ ჰანგებზე აგებული უვერტიურები, სუიტები, პოპურები და სხვ. ყველაფერი ეს მოითხოვს დროს, შრომას, გარკვეულ სახსრებს.

ამ ფრიად მნიშვნელოვანი საქმით უნდა დაინტერესდნენ ხელოვნების საქმეთა სამმართველო, კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა კომიტეტი და კომპოზიტორთა კავშირი. ქართულ ხალხურ საკრავთაგან ორკესტრის შედგენა დიდად მნიშვნელოვანი საქმეა. ამ ორკესტრს შეუძლია სიახლე შეიტანოს ქართულ მუსიკალურ ხელოვნებაში, გაამდიდროს ქართული მუსიკალური კულტურა.

1951 წ. 11 ნოემბერი.
გაზეთი „კომუნისტი“.

ვ. თამარაშვილის რეკონსტრუირებული ინსტრუმენტებით დაინტერესდა საკავშირო მუსიკალური საზოგადოებაც. სსრკ კულტურის სამინისტროს დაკვეთით ვ. თამარაშვილმა დაამზადა მის მიერ გაუმჯობესებული ინსტრუმენტების 11 სხვადასხვა სახეობა, რომელიც 1937 წელს გადაეცა ქ. მოსკოვის კრუპსკაიას სახელობის საკავშირო ხალხური შემოქმედების სახლს, შემდეგში ეს ინსტრუმენტები გამოიფინა და დღესაც დაცულია ქ. სანკტ-პეტერბურგის მუსიკალური ინსტრუმენტების მუზეუმში.

ორკესტრი ასრულებდა როგორც ქართულ ხალხურ, ისე ქართველ და დასავლეთ ევროპის კომპოზიტორთა ნაწარმოებებს. ვ. თამარაშვილის მიერ თავისი ორკესტრისთვის არანჟირებული 12 მუსიკალური ნაწარმოების პარტიტურა დაცულია საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრში.

მერი ვასილის ას. თამარიშვილი
და იოსებ ბითარიშვილი:

„ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შედგენას აქვს თავისი პატარა ისტორია. რამდენიმე წლის წინათ დაიწყო ამ ორკესტრის ჩამოყალიბება – დამზადდა ქართული მუსიკალური ინსტრუმენტები ორკესტრისათვის, შედგენილი იქნა რეპერტუარიც. ცალკე ხალხურ სიმღერების და ცეკვების გარდა რეპერტუარში შევიდა მცირე ფორმის კლასიკური ნაწარმოებებიც. ეს იყო დიდი სამამულო ომის დაწყებამდე. ომის შემდეგ წლებში ამ საქმის ორგანიზაცია მივიწყებულ იქნა. ინსტრუმენტები გამოკეტილია ხალხური შემოქმედების სახლში. საჭიროა არა მარტო ინსტრუმენტების განახლება, არამედ დამკვრელთა კადრების მომზადება და რეპერტუარის შედგენა. ყველა ეს მოითხოვს დიდ მონდომებას, შრომას, გარკვეულ სახსრებს. ამ საკითხით

უნდა დაინტერესდეს ხელოვნების საქმეთა სამმართველო, კომპოზიტორთა კავშირი. ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შედგენა დიდად მნიშვნელოვანი საქმეა“.

1958 წ. 2 დეკემბერი.
გაზეთი „კომუნისტი“.

იოსებ ხითარიშვილი:

„ამ მხრივ ადრე ერთგვარი ნაბიჯი გადაიდგა. 1935-1938 წლებში გამოიყო სათანადო თანხა, შეიქმნა სახელოსნო ხალხურ საკრავთა დამზადებისათვის. იმ პერიოდში ამ საქმეს სათავეში ჩაუდგა დიდი მოხალისე მუსიკოსი და უნარიანი მუშაკი ვასილ თამარიშვილი, რომლის ინიციატივით შეირჩა და დამზადდა სპეციალური ყალიბები, სათანადო ნედლი მასალები. მისივე თაოსნობით ხალხური შემოქმედების სახლთან ჩამოყალიბდა ქართულ ხალხურ საკრავთა ანსამბლი. შეიქმნა რეპერტუარი, რომელშიც სცადეს მცირე ფორმის კლასიკური ნიმუშებიც შეეტანათ. ორკესტრის არსებობის მცირე დროის მიუხედავად მან გარკვეული ნაყოფი გამოიღო როგორც ახალგაზრდა კადრების მომზადების, ისე ეროვნული ხელოვნების წინასვლისათვის.“

ჩვენი მიზანია ამ პატარა შესავლით შეძლებისდაგვარად შევეხოთ იმ საზოგადოებრივ საკითხს, რომლის ირგვლივ არა ერთხელ გამოითქვა აზრი პრესის ფურცელზე. საერთო დასკვნა ის არის, რომ ამ დიდ პერსპექტიულ საქმეს ესაჭიროება მოვლა-პატრონობა. წარმოიშვა აუცილებლობა შემოწმდეს საკრავთა განვითარების, ახალი ინსტრუმენტების შექმნის, რეპერტუარისა და პირველ რიგში, მცირე ფორმის ნაწარმოებების შექმნის, კადრების მოზადებისა და სხვა აქტუალური საკითხები, რომელთა გადა-

წყვეტა მნიშვნელოვანი პირობაა ამ საქმის საფუძვლიანად დაგვირგვინებისათვის.

ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრი დაიშალა დიდი სამამულო ომის პერიოდში, ხოლო დამზადებული ინსტრუმენტები ხალხური შემოქმედების სახლში ინახება.

დღევანდელ ამოცანას შეადგენს არა მარტო დაწყებული საქმის გაგრძელება, არამედ ინსტრუმენტების განახლებაც. უნდა დაიწეროს ქართულ ჰანგებზე უვერტიურები, პოპური, სხვადასხვა სახის ნაწარმოებები, მოგვარდეს ორგანიზაციული საკითხები.

ყოველივე ეს მოითხოვს დიდ მონდომებას, შრომას, გარკვეულ სახსრებს. ამ საკითხით უნდა დაინტერესდეს საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტრო, კომპოზიტორთა კავშირი.

ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრის შედგენა დიდმნიშვნელოვანი საქმეა“.

1959 წ. 13 ივნისი.

გაზეთი „თბილისი“ N138.

ვასილ თამარაშვილისა და მისი ინსტრუმენტების შესახებ ცნობები შეტანილია 1963 და 1975 წლებში გამოცემულ „სსრკ ხალხთა მუსიკალური ინსტრუმენტების ატლასში“ (კ. ვერტოვი, გ. ბლაგოდატოვი, ე. იაზოვიცკაია), და 1973–1982 წლებში გამოცემულ „მუსიკალური ენციკლოპედიის“ VI ტომის აკადემიურ გამოცემაში (მოსკოვი, მთ. რედაქტორი პროფესორი იური კელდიში).

ვასილს წვლილი მიუძღვის ქართული ხალხური მუსიკის პოპულარიზაციის საქმეში. მან თეორიულად დაამუშავა:

1) ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტებისაგან შედგენილი თვითმოქმედი ორკესტრის შექმნის მეთოდოლოგია.

2) „თვითმასწავლებელი ჩონგურისათვის“.

3) „თვითმასწავლებელი სამ ლერწმიანი გუდასტვირისათვის“.

ასევე შეადგინა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული კითხვის პროგრამა სხვა-დასხვა ხალხური მუსიკალური ნაწარმოებთა თანხლებით.

ვ. თამარაშვილის 1932–1936 წლების მოღვაწეობის მასალები დაცულია საქართველოს ეროვნულ არქივში, ხოლო მის მიერ რეკონსტრუირებული გუდასტვირის ექსპონირებულია საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში.

ნოტის საბეჭდი მანქანა

„მუსიკის დარგში მოღვაწე ვ. თამარაშვილმა შექმნა ნოტის საბეჭდი მანქანა, რომელიც ერთდროულად ბეჭდავს ნოტებსა და ასოებს. მანქანის პირველი ეგზემპლარი დაამზადეს ქართველ გამომგონებელთა საზოგადოების ექსპერიმენტულ სახელოსნოში. მანქანის გამოცდამ კარგი შედეგი მოგვცა, ის ამცირებს ნოტების ბეჭდვას 50-60 %-ით.

საქართველოს ადგილობრივი მრეწველობის სახალხო კომისარიატმა და კულტურის საქმეთა კომიტეტმა ნოტის საბეჭდი მანქანა გამოსაცდელად გადააგზავნეს მოსკოვში. ცენტრალურმა გამომგონებელთა კავშირმა, კულტურის საქმეთა საკავშირო კომიტეტმა და ზუსტი მექანიკის ტრესტმა გამოცდის შემდეგ მანქანას დადებითი შეფასება მისცეს. ლენინგრადის ერთერთ ქარხანას დაევალა მასიური წარმოებისთვის შეიმუშავოს ვ. თამარაშვილის ნოტის საბეჭდი მანქანის სტანდარტული ტიპი“.

1936 წ. 6 ნოემბერი.

გაზეთი „Заря Востока“ N260,

ეს იდეა მას ბავშვობიდან მოჰყვებოდა და მის განხორციელებას ორი ათეული წელი მოჰნდომა.

აპარატი სერიული წარმოებისთვის გადაეცა ლენინგრადის ოლქის ქ. ლიგოვოს ერთ-ერთ მექანიკურ ქარხანას.

სერიული წარმოების მომზადებაში რამდენიმე წელი გავიდა. სამწუხაროდ დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი და ეს უნიკალური მანქანა ქარხანასთან ერთად დაიბომბა. მტკიცე ხასიათის მქონე ვასილი არ შეუშინდა საქმის თავიდან დაწყებას, იცოდა რა, ხელახლა რამდენი სიძნელის გადალახვა მოუწევდა, მაინც მიაღწია თავის მიზანს: 1956 წლისათვის დაამზადა მანქანის ახალი ნიმუში, მაგრამ, 1957 წლის 7 აპრილს ვასილ თამარაშვილი მოულოდნელად გარდაიცვალა და მისი გამოგონების სერიული წარმოება შეჩერდა.

დღეისათვის არსებობს ნოტის საბეჭდი მანქანის გამოგონების პატენტი, თუმცა თანამედროვე ეპოქაში ამ გამოგონებამ პრაქტიკულობა დაკარგა.

ვასილ თამარაშვილის მიერ შექმნილი ნოტის საბეჭდი მანქანა ხაზავს სანოტო ხაზებს, ბეჭდავს სანოტო ნიშნებსა და ლიტერატურულ ტექსტს 5 ძირითად ენაზე. მანქანა შესაძლებლობას იძლევა გაკეთდეს ნაბეჭდის რამდენიმე ეგზემპლარი. მარტივი კონსტრუქციის გამო მასზე მუშაობა შეუძლია ნებისმიერ ადამიანს, რომელიც ელემენტარულად მაინც ერკვევა მუსიკაში.

ნოტის საბეჭდი მანქანის ძირითადი იდეა მდგომარეობდა იმაში, რომ ნოტების ხელით გადაწერის მძიმე შრომა შეცვლილიყო უფრო გაუმჯობესებული და ადვილი მეთოდით - მექანიკურით. გამოგონებული ნოტის საბეჭდი მანქანის კონსტრუქცია გაფორმებული იყო იმ დროისთვის საბჭოთა კავშირში გამოშვებული საბეჭდი მანქანა „Москва“-ს ბაზაზე.

საბეჭდო მანქანა „Москва“ ზე კონსტრუირებული, დამუშავებული და დამატებულია ოთხი მექანიკური კვანძი, სახელდობრ:

1. ფურცელზე სანოტო ხაზის დახაზვა.
2. საფორტეპიანო სანოტო სკალა 27 სანოტო დიატონიკური გამის ფიქსაციით.
3. სპეციალური ნოტის საბეჭდო დისკი, რომელზეც გრავირებულია 75 სხვადასხვა სანოტო ნიშანი.
4. მოწყობილობა წვრილი ნოტებისა და ჯგუფებისა და გადამმისათვის, მათი დაკავშირებისათვის.

აღნიშნულ ნოტის საბეჭდო მანქანას აქვს ყველა კონსტრუქციული დეტალი იმისათვის, რომ წარმოქმნას სანოტო სისტემა:

1. დახაზოს სანოტო სისტემა;
2. სანოტო გასაღებების „დო“ „ფა“, „სოლ“ წვრილი და მსხვილი შრიფტით ბეჭდვა.
3. დამატებითი ხაზების ლიტერების ბეჭდვა.
4. ბეჭდოს ერთი მთელიდან 1/64 -მდე პაუზები.
5. ბეჭდოს სანოტო ნიშნები ერთი მთელიდან 1/64-მდე.
6. ბეჭდოს ნოტების მზა კონსპექტები (აკორდები) ტერციულ და სეკუნდურ წყობაში.
7. ვერტიკალური ტაქტის მსხვილი და წვრილი ხაზების ბეჭდვა.
8. ალტერაციის 4 ნიშნის „დიეზი“, „ბემოლი“, „ბეკარი“ და „დუბლდიეზი“.
9. მელიზმების: გრუპეტო, ტრელი, ერთჯერადი და ორმაგი ფორშლაგები.
10. შესრულების ნიშნები: ლეგატო, სტაკატო, ქვედა და ზედა ფერმატა, არპეჯიო, გამეორების ნიშნები, პიანო, ფორტე და მეცოფორტე.

11. ტაქტის ზომა 2/4, 3/4, 3/8, 6/8, 9/8, 12/8, C.

12. შრიფტი - რუსული და ლათინური.

ნოტის საბეჭდი მანქანით შეიძლება დაიბეჭდოს, როგორც ერთი ეგზემპლარი, ისე ერთდროულად შესრულდეს მისი რამდენიმე ასლი შემდეგი შემადგენლობისთვის:

1. საორკესტრო და ვოკალური პარტიები.

2. საფორტეპიანო და ინსტრუმენტული ტრიო, კვარტეტი და ა. შ.

ამავე მანქანაზე შეიძლება მომზადდეს შესაბამისი სპეციალური ლენტი ორიგინალების საბეჭდად: როტატორზე, სტეკლოგრაფებსა და სხვა იმ დროის სამრავლ ტექნიკაზე. ასევე შესაძლებელია მასზე მომზადდეს ორიგინალები პოლიგრაფიულ ბაზაზე კლიშეების დასამზადებლად.

ნოდარ ხითარიშვილი:

„ნოტის საბეჭდ მანქანის გამოგონებაზე მუშაობისას ბაბუა ხშირად გვიხსნიდა მე და ჩემს ძმას მანქანის მუშაობის პრინციპს. ასევე ხშირად დავყავდით კულტურის სამინისტროს მექანიკურ ქარხანაში, რომელიც მდებარეობდა თბილისში, დიდუბის ეკლესიის სიახლოვეს. იქ ბაბუას ესკიზებისა და ნახაზების მიხედვით, მანქანის გამოგონებაზე მუშაობდა უმაღლესი კატეგორიის ოსტატი, თბილისში დაბადებული, წარმოშობით უკრაინელი ვასილ ვარვარიუკი. მია ვასია იყო კეთილი, დაკვირვებული, ჭკვიანი და დამჯერი ადამიანი. იგი ბაბუას აზრებს გულდასმით უსმენდა, თავის წინადადებასაც სთავაზობდა, თუმცა ამა თუ იმ კვანძისა თუ დეტალის დამზადების გადაწყვეტისას, ყოველთვის ბაბუის მოფიქრებულ და მრავალგზის გადახარშულ აზრს ახორციელებდა.“

ვასილ თამარაშვილი
კაპელმაისტერად მუშაობის დროს. 1912 წ.

МУЗЫКАЛЬНОЕ УЧЕЛИЩЕ
ТБИЛИССКАГО ОТДѢЛЕНІЯ
ИМПЕРАТОРСКАГО
РУССКАГО МУЗЫКАЛЬНАГО
ОБЩЕСТВА.

„ 13, Декабря 1911 г.

10/1259

Б.р. Тифлис.

Свидетельство.

Дано же Вамину Памарову Ринко Катонисскому
вѣдомосте о томъ, что
въ Март 1911 г. онъ окончилъ курсъ
по классу спеціальной теоріи му-
зыки - Старшаго Ординарнаго
Преподавателя Н. Д. Николаева
и Военнаго Института. По-
давателя З. Б. Памиева, на
основаніи чего, онъ Памаровъ,
можетъ быть военнымъ каплъ-
мейстерымъ, что подтверждено и
примѣненіемъ печати удостовѣ-
ряется.

Директоръ Н. Николаевъ

Преподаватель Зас. Памиев

Удостоверенъ въ томъ Капитанъ И. И. Мухоморовъ

რსს-ის თბილისის განყოფილების სამუსიკო სასწავლებლის
დასრულების ცნობა, გაცემული ვასილ თამარაშვილისადმი,
დირექტორ ნიკოლაი ნიკოლაევისა და მასწავლებელ ზაქარია
ვალაიშვილის მიერ. 1911 წ.

МУЗЫКАЛЬНАЯ ШКОЛА
ТЕОРИИ ГРУЗИНСКОГО
ФИЛАРМОНИЧЕСКОГО

ОБЩЕСТВА

№ 7, Д. 11, 1914

23

Г. Тифлис, Саперная № 18

გაგაბაშვილი
1-ე მუსიკალური

მეგობარი

აბოა ემსახურე, ხედავთ თუ არა
აბოა ემსახურე, ხედავთ თუ არა
იხსენებოდათ "მეგობარი" ხედავთ თუ არა
კანკარებდათ მუცელში მუცელში
და ამდენი წელიწადი სწავლა
სწავლა და მუცელში სწავლა
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან
მეგობარი — იმედი იყო ძალიან

გაგაბაშვილი

ვასილ თამარაშვილის რეკომენდაცია, გაცემული ზაქარია
ფალიაშვილის მიერ, თბილისის ქართული ფილარმონიული
საზოგადოების სამუსიკო სკოლაში წარსადგენად. 1914 წ.

10. 10. 10. 10. 10.

10. 10. 10. 10. 10.

10. 10. 10. 10. 10.

10. 10. 10. 10. 10.

10. 10. 10. 10. 10.

10. 10. 10. 10. 10.

၀၇၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀

II

၀၀၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀

I

၀၀၀၀၀၀၀၀

၀

၀၀၀၀၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀၀၀၀၀

၀၀၀၀၀၀

Հանրա Մամառիճիւր.

Օրհմ ժամբիւր

տնքիւն.

Եւրոպայի Դպրոցաւոր Ունիւնիւր
Ինքն Գրքաւոր

Մանուկ

1938/39 Բ.

Handwritten musical score on a single page. The title at the top left is "Geduld bey dem Tode". The music is written in a single system with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes in a cursive script. The score consists of several staves of music, with some staves having multiple lines of lyrics. The handwriting is elegant and typical of the 18th or 19th century. The page is numbered "49" at the bottom center.

Handwritten musical score on a single page. The title at the top left is "H. 2". The music is written in a single system with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes in a cursive script. The score consists of several staves of music, with some staves having multiple lines of lyrics. The handwriting is elegant and typical of the 18th or 19th century. The page is numbered "49" at the bottom center.

ნაწერ ნაწილი 20025.
 Интернационаლ ზონი.
 Temp. di marcia

1. ზამთარი
 2. ზაფხული
 3. ზაფხული
 4. ზაფხული
 5. ზაფხული
 6. ზაფხული
 7. ზაფხული
 8. ზაფხული
 9. ზაფხული
 10. ზაფხული
 11. ზაფხული
 12. ზაფხული
 13. ზაფხული
 14. ზაფხული
 15. ზაფხული
 16. ზაფხული

1947

1-ე კომპოზიტორი "მედიკალი", ჩემოთა ქვეყანა, მოსკოვ, საბჭოთა კავშირი.

ვასილ თამარაშვილის მიერ ქართული ხალხური საკრავების
 ორკესტრისთვის გაორკესტრებული პარტიტურები.

40025an
4000.

5753280
007000000

"Сказание о Моне Руставели"

1. Голубица 1863 - 1864 г. 2) Сказание.

Мул. Д. Сказание

Голубица 1863 - 1864 г. 2) Сказание

007000000

Мул. Д. Сказание

113 00000

"Сказание о Моне Руставели"

1. Голубица. 2) Сказание.

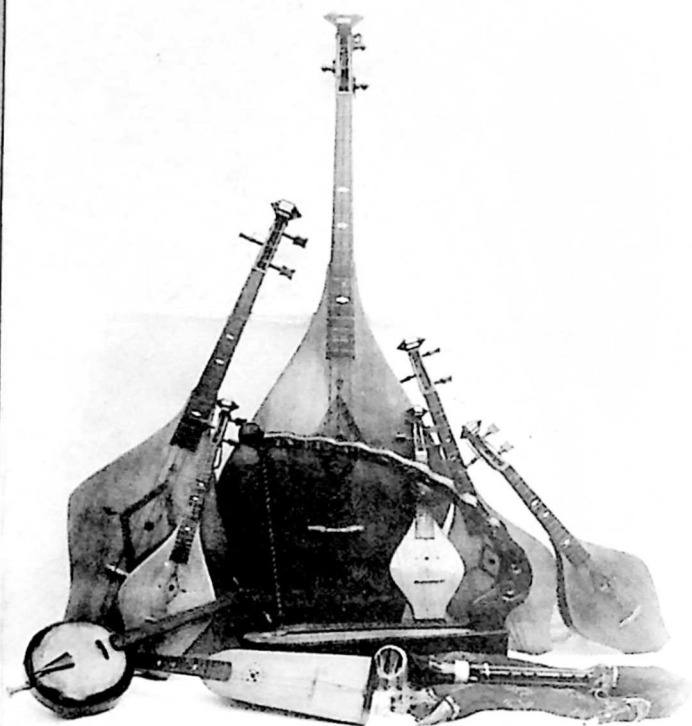
Мул. Д. Сказание

Перевод

для описания

Голубица 1863 - 1864 г. 2) Сказание

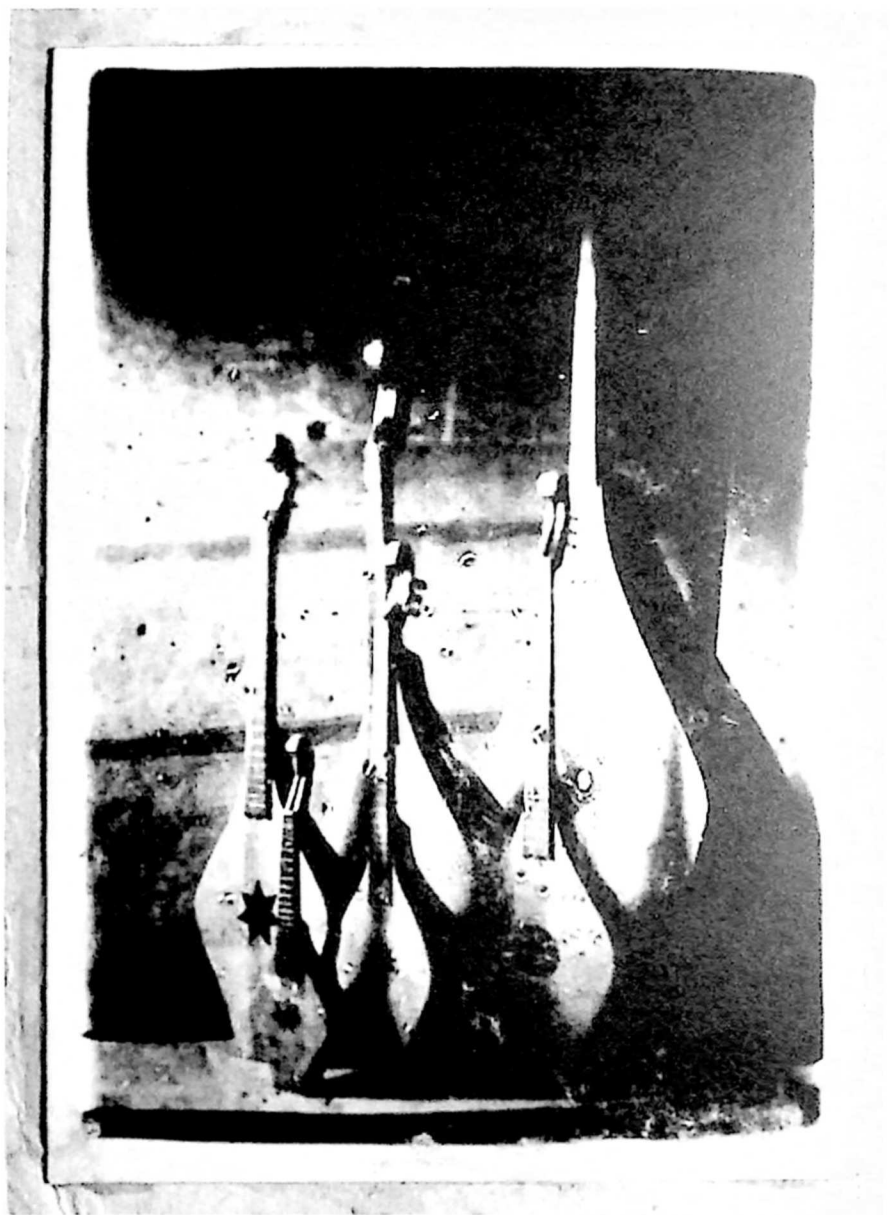
В. С. Голубица

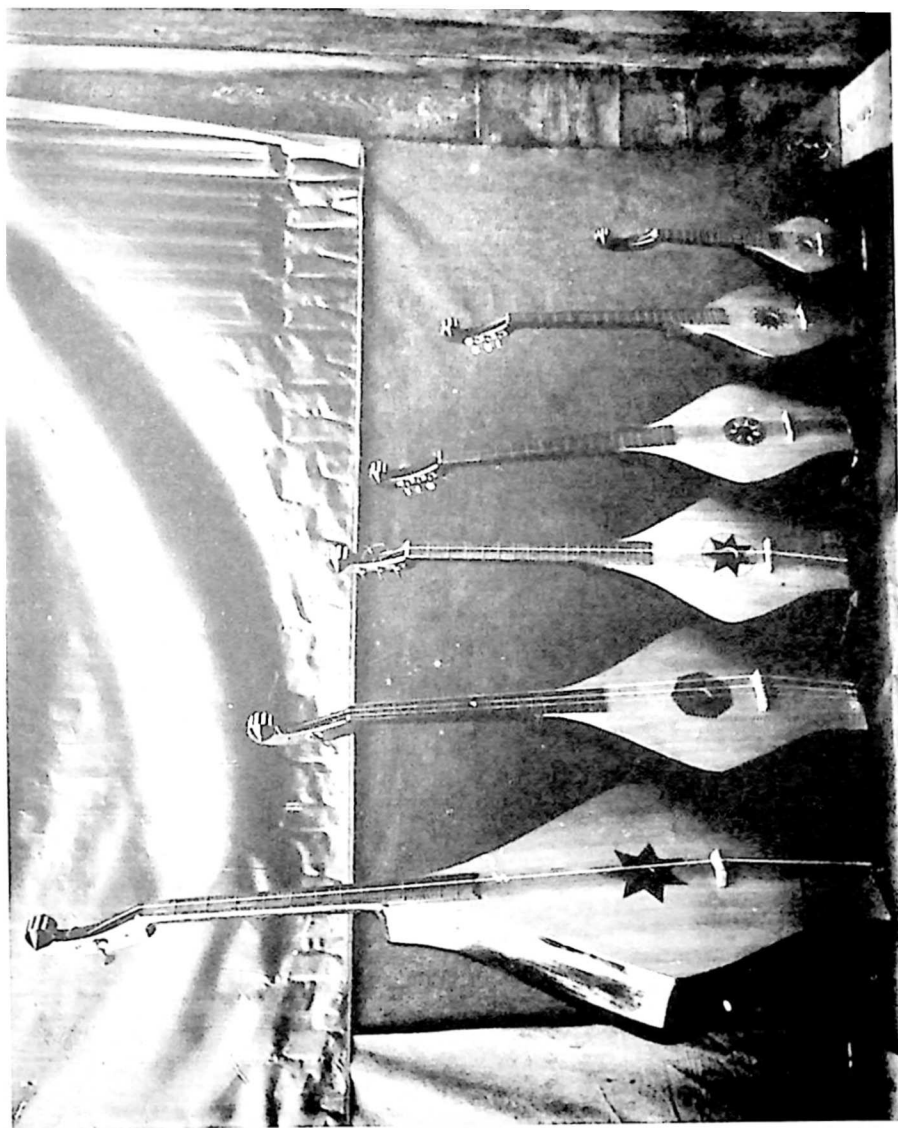
ქართული ხალხური პოპულარული ინსტრუმენტები
 ნუკონიჭიკიჩიკილი ვარ. 01.01.1930 წ. 20
 1930/30 წ.

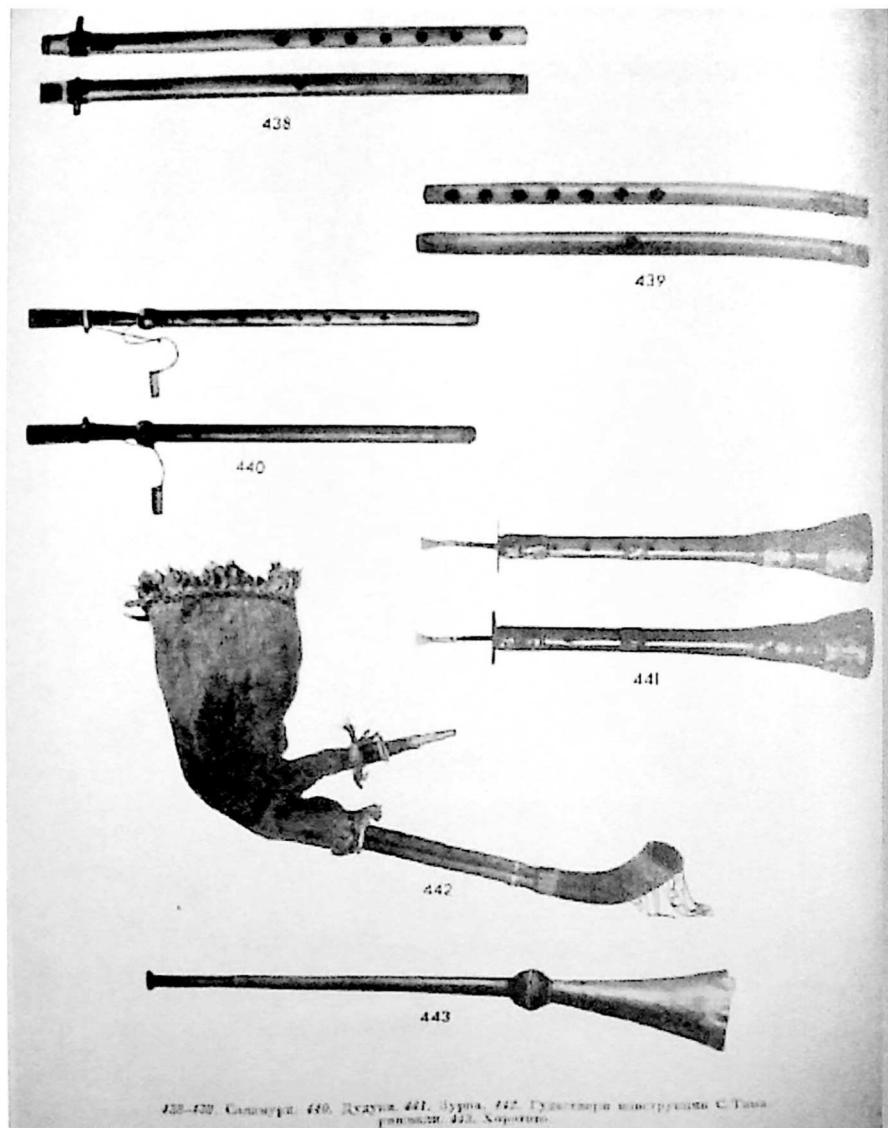
yfne "w" Gungerey indyde
 vndyde wte hnt - wte gey vndyde gey

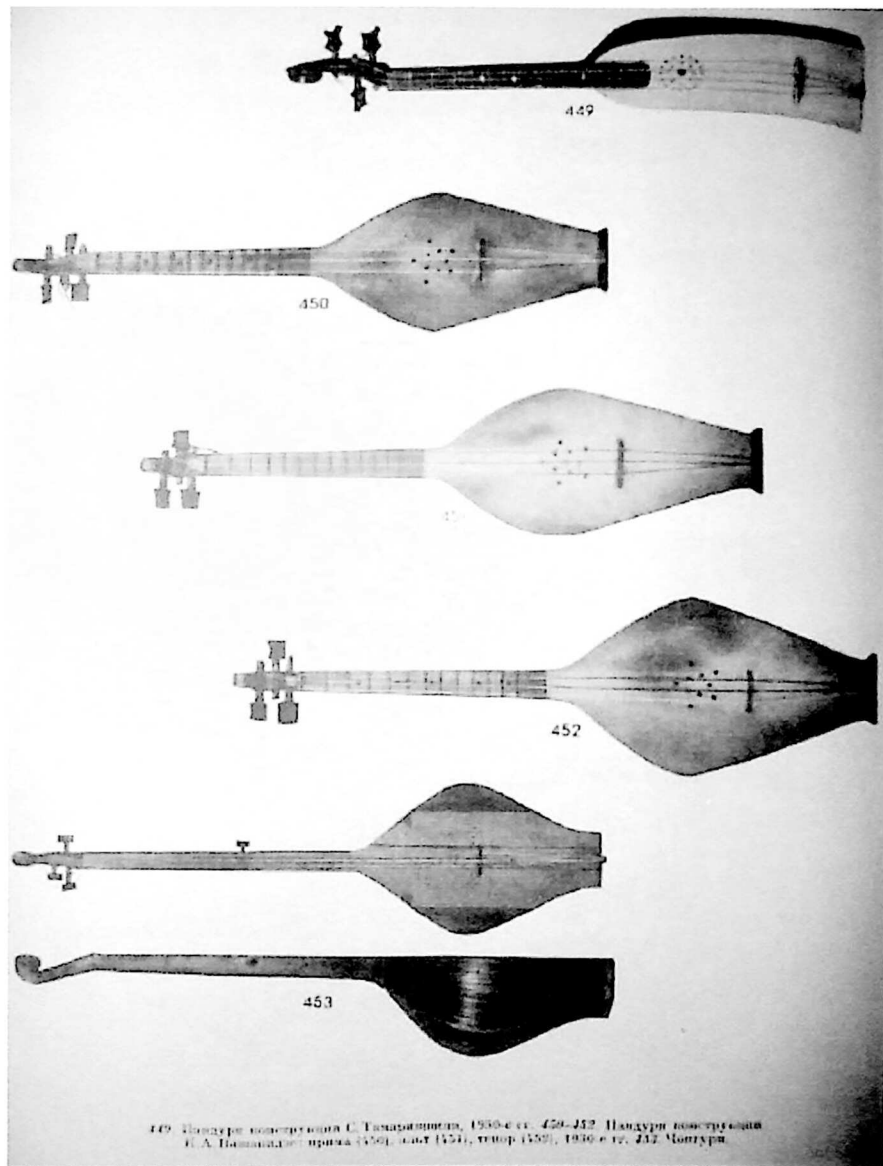

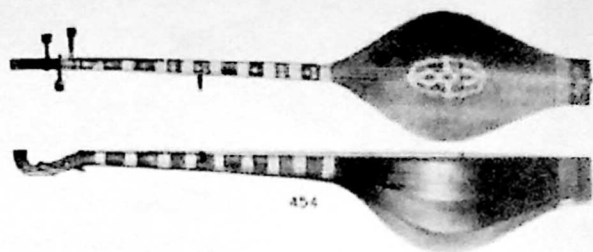
ვ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული ჩონგურები.

ქართული ხალხური ინსტრუმენტები საბჭოთა
მუსიკალური ენციკლოპედიიდან, რეკონსტრუირებული
ვასილ თამარაშვილის, ილიკო ქურხულის, კირილე ვაშაკიძისა
და კაპიტონ ცანავას მიერ.

454

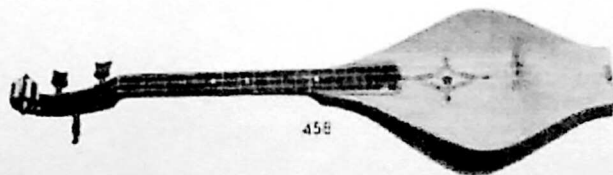
455

456

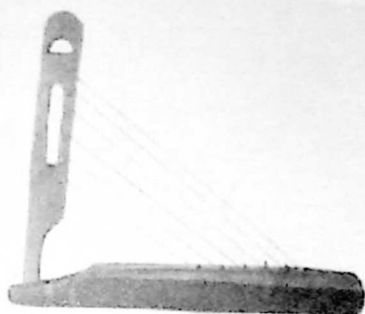

457

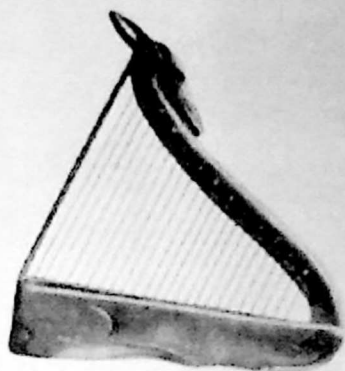

458

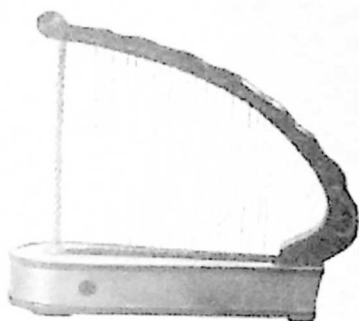
454-455. Мандуры. 456-457. Мандуры, построенные В. Цыганом, 1930-е гг. 458. Мандура, построенная С. Токмакиным, 1930-е гг.

461

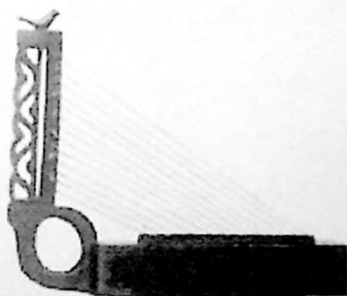
464

465

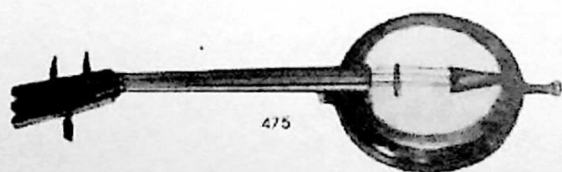
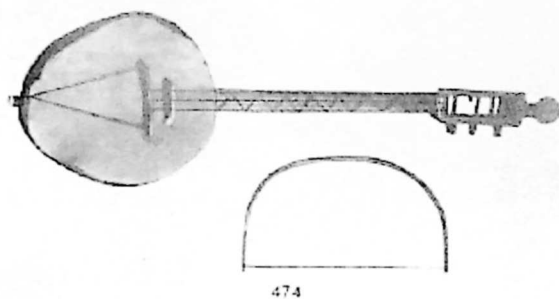
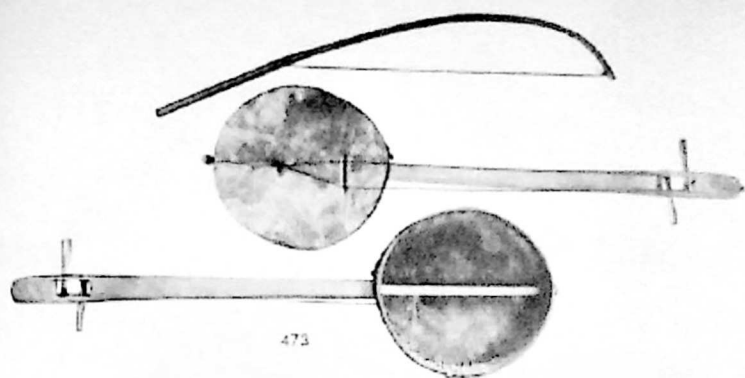

466

467

461. Мандо. 464. Мандо, конструкция П. Кургеля. 465. Мандо, конструкция С. Тамарин-
гольца. 466-467. Мандо, конструкция Г. А. Навинского: вариант 1-й, вариант 2-й

473, 474. Туйар. 475. Туйар симметричный С. Тамирашвили. 1930-е гг.

შ. ბაბუჩიძე

ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა N 22

ხალხური შემოქმედების სახელისაღმშენებელი

1939 წ.

თებერვალი

ერკონსტანტინოპოლის ქალაქი ბაღდადი საკრებულოს სკოლის სკოლის
მოსწავლეებმა 1939 წ. 1-იანვრიდან დაიწყეს სკოლის დასრულების
დასრულების შემთხვევაში. აღნიშნული ხელშეწყობის ხელშეწყობის
ერკონსტანტინოპოლის ქალაქი ბაღდადი საკრებულოს სკოლის სკოლის
მოსწავლეებმა დასრულების შემთხვევაში.

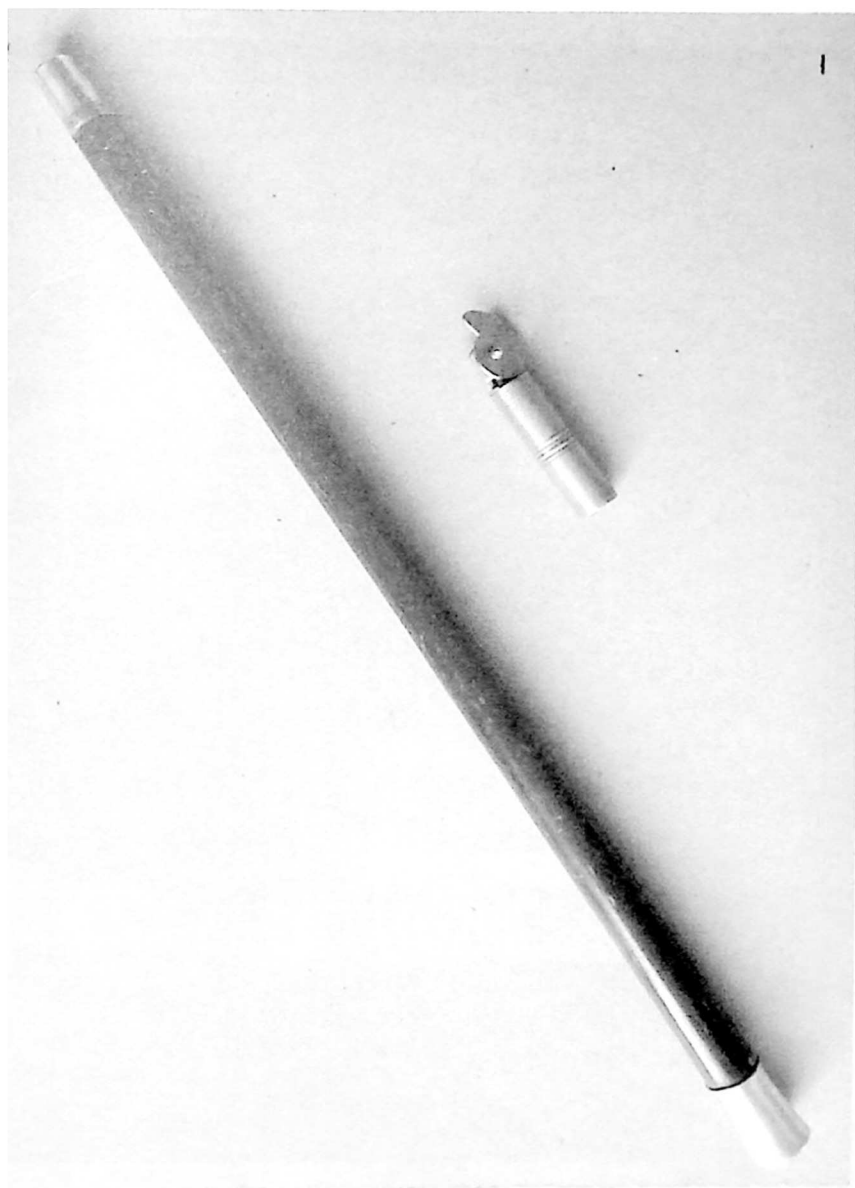
დღემდე არსებული ყველა ბრძანებები და ბრძანებები ამის. დასრულების
შესახებ ხალხური შემოქმედების სახელის სახით გამოქვეყნებული იქნას.

ხალხური შემოქმედების სახელის დირექტორი

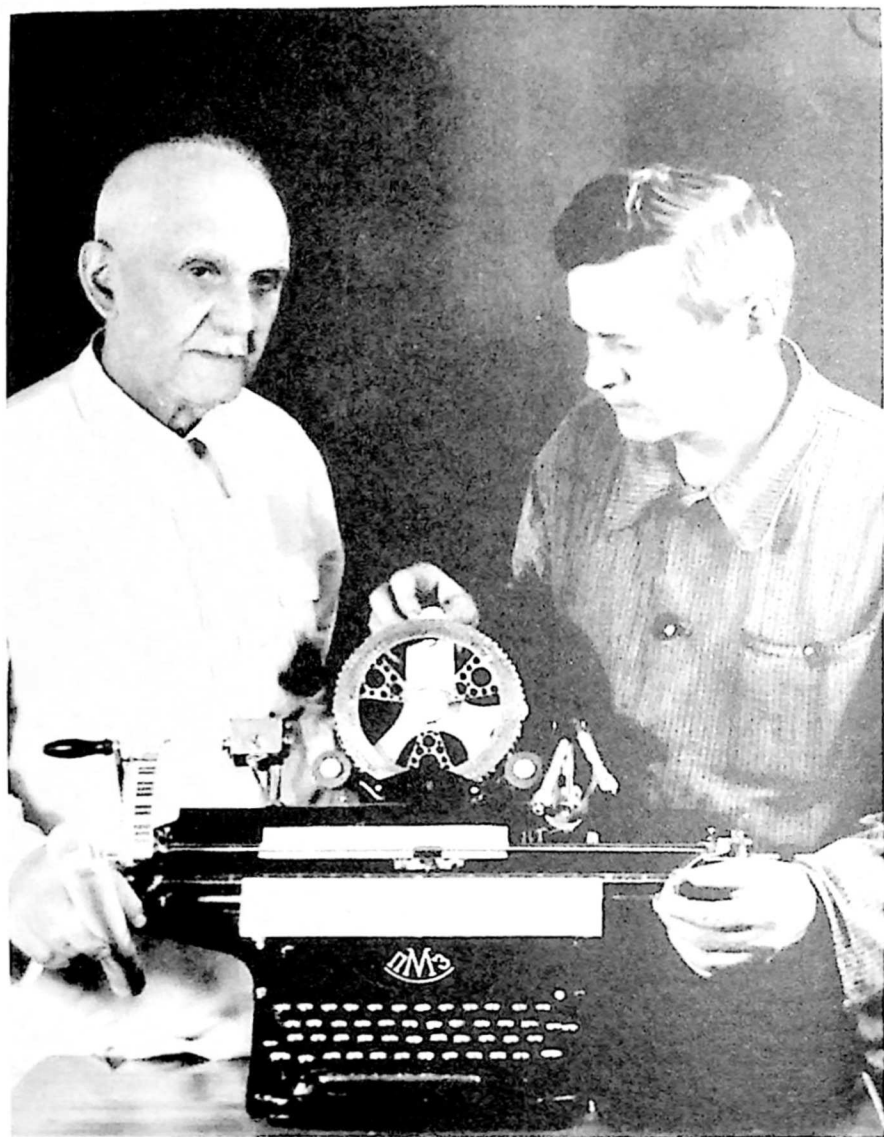
188.10.1939 წ.

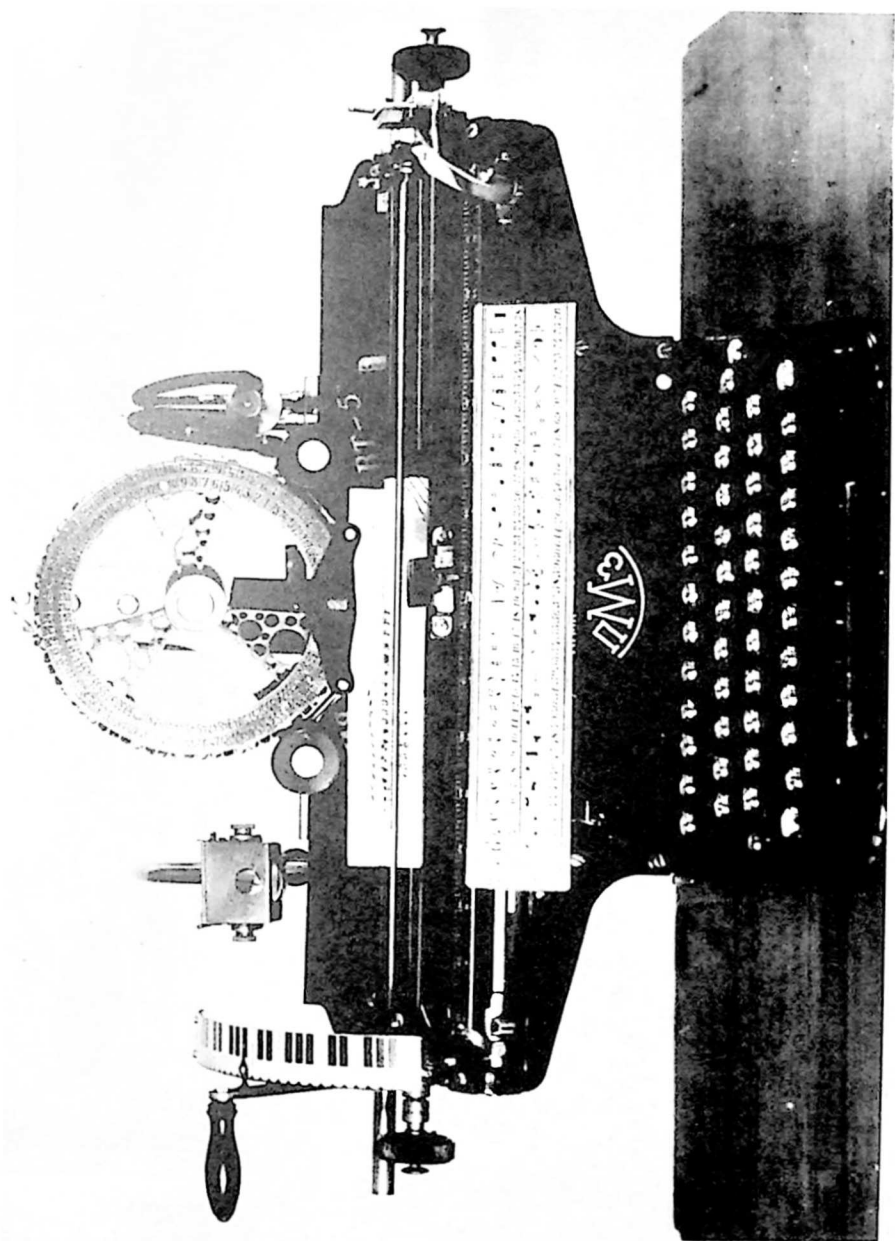
ვასილ თამარაშვილის ორგესტრი რეპეტიციის დროს

ვასილ თამარაშვილის სადირიჟორო ჯოხი და კამერტონი.

ვასილ თამარაშვილი და ოსტატი ვასილ ვარვარიუკი
ნოტის საბეჭდ მანქანაზე მუშაობისას.

ნაწერის ავტორი
 ნაწილის № 1
 ტანგო-ვალსი ვასილ
 სომეხი
 სარაბანდა

ა. გედიკე

ნოტების საბეჭდო მანქანაზე დაბეჭდილი
 ა. გედიკეს „სარაბანდა“.

КОМИТЕТ ПО ДЕЛАМ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ОТКРЫТИЙ
при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ СССР

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ 123536

Настоящее авторское свидетельство выдано
г.р. ТАМАРАШВИЛИ Василию Соломоновичу,
Тамарашвили М.В. и Хитаришвили И.И.

на изобретение "Устройство к пишущей машине для записи нот"

в соответствии с приложенным описанием по заявке № 619871
с приоритетом от 23 февраля 1959 г.

Зарегистрировано в Государственном реестре
изобретений Союза ССР

27 июля 1959 г.

Действие авторского свидетельства распро-
страняется на всю территорию Союза ССР

Заместитель Председателя
Комитета

Начальник отдела

Москва, 10 декабря 1959 г.

Искан печатная фабрика Гознака. 1959. Зак. 12109.

ნოტების საბეჭდი მანქანის საავტორო უფლების მოწმობა.

ბაბუა ვასილსა და ბებია - ელისაბედ ლუკას ასულ ხარისკირაშვილს დედაჩემის, მერი თამარაშვილის გარდაჰყავდათ ვაჟი - დიმიტრი, რომელიც 1939 წელს გაიწვიეს ჯარში, მალე მეორე მსოფლიო ომი დაიწყო და 1941 წლის დეკემბერში, ქ. ჟიტომირთან ბრძოლებისას ის უგზო-უკვლოდ დაიკარგა...”

„სალამი პატივცემულო ძვირფასო მშობლებო!
მოგიკითხავთ დიდი სიყვარულით, გისურვებთ კარგ, მხიარულ და ჯანმრთელ ცხოვრებას, მივიღე მამის მიერ გამოგზავნილი 30 მან. ზაკაზნოი წერილი და ნოტები “გენაცვალე თბილისო”. მეორე დღესვე პიანინოზე გავარჩიე და უკვე ვუკრავ და ვმღერი. ძალიან მოხარული ვარ რომ მამამ კარგად დაისვენა წყალტუბოში. ეხლა კარგად და ჯანსაღათა გვყავს და შეუდგა ისევ მუშაობას ჩონგურების და ფანდურების სახელოსნოში. აგრეთვე იწერები რომ ამ დღეებში დავიწყებთ ნოტების საწერი მანქანის გაკეთებას აქვე თბილისში, რაც სწორია. ეგ ძალიან გამეხარდა რო მამის გამოგონილი მაშინაზე ჩქარა დაიწყებენ გაკეთებას და არ მიიძინა. დედაჯან შენც დაისვენე კარგათ იყავი ჯანსაღათ, ჯანმრთელათ, გულ მხიარულად. მე კარგად ვიცი და ვგრძნობ მაგას რომ შენ ამ ორ წელიწადში ბევრი ჯავრი და დარდი გადაიტანე. მაგრამ ეგ არაფერი ადამიანი თავის ცხოვრებაში ჯავრსა და დარდს ბევრს გადაიტანს. მაგრამ ამას ყველაფერს ნაკლები ყურადღება უნდა მივაქციოთ და მხიარულად და უდარდელად უნდა ვიყოთ. აგერ წელიწადია რაც რო სახლიდან წამოვედი. ჩემთვის ამ წელიწადმა ძალიან სწრაფად და უმნიშვნელოდ გაიარა. ასე მეგონა გუშინ ვიყავი მეთქი სახლში და ჩემი საყვარელი მშობლები ვნახე მეთქი. რაც მართალია-მართალია ვფიცავარ ყველაფერს რო თითქმის ყველაზე კარგად მე მოვეწყვე და ვცხოვ-

რობ. ვიცი თქვენი მოსიყვარულე გულ-ჩვილი ამბავი რო ჩემს კარგა ყოფნას იკითხავთ მე ამჟამად ვარ სტალინის სახელობის ლაგერში. ჩვენი ლაგერი ქ. ჟიტომირიდან იქნება 10-12 კმ. შიგ ნამდნარში. ეს ადგილი სააგარაკო ადგილია რამდენიმე დასასვენელი სახლით და აუარებელი ხალხია ჩამოსული დასასვენებლად. აგრეთვე კერძო ბინებსაც იქირავებენ სააგარაკოდ. საქმელ-სასმელი ძალიან იაფია. აქ და თითქმის ყველაფერი ბლომად არის. მხოლოდ ხილის მხრივ ძალიან კრიზისია და ცოტაა ბაზარზე. ჩვენი ლაგერის პირდაპირ (იქნება ეგრე 200 მეტრი) არის სამხედრო პარკი. შიგ რომ შეხვალ გეგონება ბოტანიკურ ბაღში ხარ და მშვენიერი ნამდნარის სურნელებაა. ყოველ დასვენების დღეს ჩვენ პარკში იდგმება წარმოდგენები, კინო იმართება, ცეკვები და სხვადასხვა მასიური თამაში, ისე რომ ამ მხრივ ძალიან კარგია. მუდამ დასვენების წინა დღეს და დასვენების დღეს პარკში არის ღია ესტრადა სპეციალურად დუხოვოი ორკესტრისათვის, სადაც ჩვენ ვუკრავთ, ეგ ორკესტრი ჩვენი პოლკის ორკესტრია. ამ ორკესტრში ვინც ვუკრავთ დღეში 3 საათი გვაქვს მეცადინეობა (სამხედრო საქმეში) დანარჩენ დროს ვმეცადინეობთ 2 სთ. ორკესტრში, აგრეთვე ყოველგვარი სამუშაოსაგან და ყარაულისაგან განთავისუფლებული ვართ. პარკში ჩვენ ვუკრავთ დასვენების წინა დღეს და დასვენების დღეს დილის საათის 12-დან 2 საათამდის და საღამოს 3 სთ-დან 8 საათამდის. მანა კინო და კონცერტი დაიწყობა, კინო სურათის საჩვენებლად ეკრანი ცალკე არის, წარმოდგენებისათვის და კონცერტისათვის ცალკე, საცეკვაო მოედანზე ხან ჩვენი ორკესტრი უკრავს, ხან მე ვუკრავ ხოლმე პიანინოზე. უფრო მეტწილად რადიო უკრავს და ისე ცეკვავენ. მე ისეთივე ვარ როგორც თბილისში ვიყავი. შარშანამდის, მხოლოდ კოლა მიას გარდაცვალების შემდეგ ისეთი მხიარული აღარ ვარ როგორც

რომ ვიყავი. რაც შეეხება ჯანმრთელობის და ჯანსაღობის მხრივ ძალიან კარგად ვარ ისე რო არაფერი მიჭირს, მერმის ამ დროს სამზადისში ვიქნები სახლში ჩამოსასვლელად და ჩემი საყვარელი მშობლების სანახავად. მე შემიძლიან რომ წელსაც ჩამოვიდე სექტემბერში, მხოლოდ თუ ჩავაბარებ საშუალო მეთაურზე. მაგრამ აგერ აქ არიან ქართველი ბიჭებიც ჩააბარეს და ეხლა თითქმის მთელი სიცოცხლით ჩარჩნენ, ვფიქრობ მეც ეგრე არ გამომივიდეს და ამიტომ მე მგონებ რო სჯობია ერთი წელიწადი ზედმეტი ვიმსახურო. ჩვენ საყვარელ და საამურ სამშობლოსათვის და თუ ვინიცობაა რამე მოხდეს და აქედან წავიდეთ ვინც ხედავს და ხელ-ფეხი აქვს სუყველა წამოვა სამშობლოს დასაცავად. მე არაფერი არ მიჭირს რადგან ჩემი სპეციალობით რადიო საქმე კარგად ვიცი აგრეთვე მუდამ დღე სამხედრო ვარჯიშობით უკვე კარგა გამწვრთნეს რო მე თვითონ ვასწავლი სხვებს. ისე რო ამ მხრივ ჩემთვის ძალიან კარგია და არხეინად იყავით ერთი თვე იქნება რაც რო ოქტომბერში უმაღლეს დამთავრებულები შეგვემატა. ისე რო ადრე თუ გვიან მაინც უნდა მემსახურა. უმაღლესი რო დამემთავრებინა მერე წავსულიყავი ჯარში მაშინ უფრო ძნელი იქნებოდა. ეხლა სჯობია რო დავამთავრებ აქ სამსახურს, შემდეგ განვაგრძობ უმაღლესში სწავლას; მე მგონი თავი მოგაწყინეთ. იყავით კარგად ჯანმრთელად, გისურვებთ ცხოვრებაში გამარჯვებას და სიმზიარულეს. დიდ პატარას მოკითხვა, ნათესავებს, ბიძებს და მეგობრებს. პირადი მოკითხვა მერიკოს და მარიანას. გკოცნით გულზე ჩაკვრით ძალიან მაგრამაგრა თქვენი შვილი

დიმიტრი ვასილის-მე თამარიშვილი.

წერილი დაწერილია შუალდამის 12 საათზე მდინარის პირას
ბრტყელ ქვაზედ. 1941 წ.18 ივნისი. ქ. ქიტომერი“.

„სალამი საყვარელო მშობლებო!

მოგიკითხავთ დიდის სიყვარულით, გისურვებთ კარგ ჯან-
მრთელ, მხიარულ ცხოვრებას. ჩემს ამბავს თუ იკითხავთ
მე კარგად ჯანმრთელადა და ცოცხალი ვარ, ისე რო ჩემი
დარდი ნუ გექნებათ. სახლის მისამართი დავაწერე ჩემო-
დანზე და ჩავაბარე სკლადში. ამაღამ მივდივარ ფრონტზე.
ყველაფერი უკვე მივიღე. ჩემი სახლის მისამართი, გვარი,
სახელი, დაბადების წელი პატარა მენდალიონჩიკი მარცენა
უბეში მიღევს. შემდეგ როგორ იქნება და აგრეთვე მე
როგორ ვიქნები არ ვიცი. თუ ვინიცობაა წერილი მოგი-
ვიდეთ ფრონტიდან არ იდარდოთ და იჯავროთ, რადგან
ჩვენ ჯერჯერობით უკან ვიქნებით. გვოცნით ძალიან მაგ-
რად გულზე ჩაკვრით დედა, მამა და ჩემს საყვარელ
მერიკოს. მაგას თავის ძმა ძალიან უყვარდა. მაგრამ არა-
ფერია ამასაც გავიტან, როგორმე და სისხლის ბოლო წვე-
თამდის დავიცავ ჩემს ლამაზ სამშობლოს. აქამდის პირ-
ნათლად ვმსახურობდი და ეხლაც გავამართლებ ცოცხალი
ან კიდევ მკვდარი. ჩემი ცხოვრების ერთად ერთი მარიანა
დამიკოცნეთ გადაეცი რო არ დამივიწყოს და გულმხნედ
იყოს. წერილს ვწერ ძალიან სიჩქარით, არ იდარდოთ. თუ
წერილი არ მოგწეროთ და მაგისტვის არც მეცლება. მომი-
კითხეთ მეზობლები, ნათესავები ბიძები, ამხანაგები და
მეგობრები. დედა მე ძალიან მხიარულათა ვარ ისე რო ჩემი
დარდი ნუ გექნება. თქვენი საყვარელი შვილი

დიმიტრი ვასილის მე თამარიშვილი

სალამოს 6 საათი. სწორი გითხრათ ნიღაბი მაქვს
სახეზე და ისე გწერთ სიჩქარეზე..
1941 წ. 29 ივნისი“.

„ჩემო საყვარელო ძვირფასო მშობლებო!

მოგიკითხავთ დიდის პატივისცემით და სიყვარულით. გისურვებთ კარგ ჯანმრთელ და მხიარულ ცხოვრებას. ფრონტიდან გამოგზავნილი წერილი არ ვიცი მიიღეთ თუ არა. აგრეთვე არ ვიცი დანამდვილებით ამასაც მიღებთ თუ არ მიიღებთ? ის მისამართი რომელიც გამოგიგზავნეთ იმ მისამართით წერილი არ მომწეროთ, რადგან მისამართი გამოვიცვალეთ და ახალ მისამართს გიგზავნით.

ვიცი თქვენი მოსიყვარულე გულის ამბავი რო ჩემს კარგათ ყოფნას იკითხავთ! მე ჯერჯერობით კარგათ, ჯანმრთელათ ვარ, თუმცა ხშირად ვარ ხოლმე კრიტიკულ მომენტში. ეხლა ამ წუთს ვზივარ “აკოფში” და გწერთ წერილს. არ ვიცი თქვენ რა პირობებში წაიკითხავთ, მე მგონებ ძალიან უნდა დარდობდეთ ჩემზე, მაგრამ ეგ დარდი ტყვილია, უბრალო არის, რადგან მე ერთი არ ვარ აქ დედამისი შვილი, თანაც ჯერჯერობით ჯანსაღად და კარგად ვარ, თქვენი წყალობით. ვინ იცის ეხლაც ფიქრობთ, სად არის ჩვენი მიტუშა? ან როგორ არის? ვარ უკრაინის ცის ქვეშ და კოლოებს ვიგერიებ, მითუმეტეს შეჩვეულ ადამიანისთვის. ღამე ძალიან ლამაზი გეგონება კარგად გაუკეთებით ილუმინაციები. გისურვებთ კარგა ყოფნას, ჯანმრთელ და უდარდელ ცხოვრებას. მეტს ვეღარაფერს მოგწერთ, გკოცნით ძალიან მაგარ-მაგარ გულზე ჩაკვრით, შენც დედა ნუ იდარდებთ ჩემზე იცოდეთ რო დარდით და ჯავრით ქვეყანა არავის აუშენებია და მემგონებ შენც არ გარგებს ბევრი ჯავრი და დარდი. ოღონდ შენ კარგად და ჯანმრთელად იყავი თუმც მე ჩემს თავს როგორმე მოვუვლი. მომიკითხე თამარა და ტოტა ანიჩკა. ბევრი დრო გამიტარებია მაგათთან, თუ კარგად და ჯანსაღად ვიქნებით მომავალი ცხოვრება ჩვენია და მაშინ კიდევ ვიმხიარულებთ; აგრეთვე მომიკითხე სხვა დანარჩენი ნათესავები, მეზობლები

და მეგობრები. მარიანამ თუ არ დამივიწყა ჩემმაგიერ დამიკოცნე და მოკითხვა გადაეცი. ჩემი საყვარელი და მარიკო ძალიან მაინტერესებს როგორ ცხოვრობს რას აკეთებს. მემგონებ კარგად და ჯანმრთელთა უნდა იყოს, მამამ უნდა იამაყოს ჩემით, ვინ იცის ეგეც დარდობს, მაგრამ იცოდეთ რო კარგადა და ჯანმრთელადა ვარ. ვარ წინა ხაზზე...

გკოცნით მაგრა-მაგრა გულზე ჩაკვრით. იყავით კარგად.

თქვენი საყვარელი შვილი

დიმიტრი ვასილის ძე თამარიშვილი

1941 წ. 26 ივლისი. ფრონტ-М“.

ნოდარ ხითარიშვილი:

„ალბათ, ეს იყო მიზეზი, რომ ბაბუამ და ბებიამ გათხოვილი დედაჩემი სახლიდან არ გაუშვეს და მამაჩემი, იოსებ ხითარიშვილიც თავიანთ სახლში დატოვეს.

ბაბუაც და ბებიაც იყვნენ ძველი ინტელიგენტები, უადრესად განათლებულნი, ოჯახის მოსიყვარულე და ტრადიციების მიმდევარნი.

გასული საუკუნის 60-იან წლებამდე მამას მუშაობა უწევდა რაიონებში სხვადასხვა პასუხსაგებ თანამდებობებზე, ამიტომ ჩვენ, ბავშვები, ძირითადად ბაბუას და ბებიას მეთვალყურეობით ვიზრდებოდით.

ბაბუა ვასილი იყო თბილი, ერუდირებული, მაღალი, სიმპათიური აღნაგობის ადამიანი. არ იყო სასაუბრო თემა, რომ თავისი დამაჯერებელი აზრი არ გამოეთქვა. დასვენების დღეებში ხშირად ჩვენ, ბავშვებს დაგვატარებდა ოპერაში, დრამატულ თეატრებში, ცირკში, მუზეუმებსა და სხვა კულტურულ დაწესებულებებში. უყვარდა ყოველივე ქართული და უხაროდა საქართველოს ყველა წარმატება. არ მახსოვს იმ დროის რაიმე სასიხარულო ღონისძიება ჩატარებულიყო, რომ ბაბუას შესაბამისი რეაქცია არ ჰქონოდა. იყო დღეები, როდესაც მე და ჩემს ძმას გვსვამდა ტრამ-

ვაისა თუ ტროლეიბუსში და გვასეირნებდა თბილისის ქუჩებში. ჩემი აზრით, მას მიზანი ჰქონდა, რომ ჩვენ უკეთ გაგვეცნო და შეგვესწავლა ჩვენი საყვარელი ქალაქი.

ბაბუა ვასილი მეგობრობდა თავის ყოფილ მასწავლებელ ზაქარია ფალიაშვილთან და კომპოზიტორ კოტე ფოცხვერაშვილთან, აგრეთვე დიდ რეჟისორ კოტე მარჯანიშვილთან. ეს უკანასკნელი გარკვეული ხნის განმავლობაში მოღვაწეობდა რუსეთსა და უკრაინაში. ბებია იხსენებდა, რომ კოტე მარჯანიშვილი ისე არ ჩამოვიდოდა, რომ არ მოვენახულებინეთო. არცერთ საპრემიერო სპექტაკლი ისე არ ჩაივლიდა, რომ ვასილ თამარაშვილის ოჯახი სრული შემადგენლობით არ მიეწვია თვით დიდ რეჟისორს.

გაზეთში წავიკითხე სტატია საქართველოში მცხოვრები გერმანელების შესახებ. 1941 წელს, მათი გადასახლებისას, შემდგომში ცნობილმა პიანისტმა რუდოლფ კერერმა მუსიკალური ინსტრუმენტის უქონლობის გამო დახაზა კლავიატურა და მასზე „დაკვრით“ ვარჯიშობდა. ბაბუას მონათხრობით ვიცი, რომ ჯერ კიდევ XX საუკუნის დასაწყისში, როდესაც ბაბუა მუსიკალურ სასწავლებელში დადიოდა, იმდენად უჭირდა მის ოჯახს, რომ სახლში ინსტრუმენტი არ ჰქონდა. მაშინ, ბაბუამ ქალაქში დახატა პიანინოს კლავიატურა და დაკვრის იმიტაციით მეცადინეობდა. ამის გარდა, საჭიროების შემთხვევაში კათოლიკეთა ეკლესიაში ორგანზედაც უკრავდა. მოგვიანებით, ჩვენ, ბავშვებს, გვმოდვრავდა: „დღეს თითქმის ყველა ოჯახს აქვს ინსტრუმენტი და ამიტომ კარგად უნდა ისწავლოთ დაკვრაო“. თვითონაც კარგად უკრავდა და ჩვენც პატარა საოჯახო კონცერტებს ვმართავდით.

მახსენდება ბაბუას ნაამბობი: „სამამულო ომის დაწყებამდე შესაძლებლობა მქონდა ბინა გამოგვეცვალა და გადავსულიყავით უფრო დიდ ბინაში, რომელიც მდებარეობ-

და ვაკეში, ი. ჯავახიშვილის უნივერსიტეტის სიახლოვეს“. ზებია სასტიკი წინააღმდეგი წასულა და უთქვამს: „იქ ღამე მგლები დაძრწიან და ყმუიან, მე კი აქვე ოპერის გვერდით ვცხოვრობო“. მართლაც წარმოუდგენელი იყო მათი ცხოვრება ოპერისა და ბალეტის თეატრის გარეშე.

თითქმის ბოლო ოციოდე წელი ვიმუშავე საშენ მასალათა მრეწველობის სამინისტროს აპარატში. 1997 წელს მოხდა ამ უკანასკნელის ლიკვიდაცია. იმ მძიმე წლებში დავრჩი უმუშევარი, გადავწყვიტე, რამე სასარგებლო საქმისათვის მომეკიდა ხელი. მაინტერესებდა მომეძია ბაბუის მიერ დახვეწილი და გაუმჯობესებული ინსტრუმენტების გზა-კვალი. თუმცა მის სიცოცხლეშივე ვიცოდი, რომ XX საუკუნის 40-იან წლებში ჩაბარებული ინსტრუმენტები დაკარგული იყო. დოკუმენტების მიხედვით, ის ინსტრუმენტები ვასილს ჩაბარებული ჰქონდა ხალხური შემოქმედებითი სახლისათვის, რომლის სამართალმემკვიდრე ფოლკლორის ცენტრი იყო. იმხანად ეს ცენტრი მდებარეობდა რუსთაველის გამზირზე. მივმართე რამდენიმე თანამშრომელს, რომელთა შორის, იმხანად იქ მუშაობდა ძალიან სათნო, ნათელი აზროვნების ქალბატონი თინა ლობჯანიძე, მან მითხრა, რომ მათ ცენტრში ინახებოდა ვასილ თამარაშვილის მიერ გაორკესტრებული ხალხური, ქართველ და ევროპელ კომპოზიტორთა ნაწარმოებების პარტიტურები, რასაც ასრულებდა მისი რეკონსტრუირებული ინსტრუმენტების ორკესტრი.

ქალბატონმა თინამ მირჩია ინსტრუმენტების მოძიების მიზნით მიმემართა სხვადასხვა მუზეუმის ფონდებისათვის, სადაც სავარაუდოდ შესაძლებელი იქნებოდა აღმომეჩინა ეს ინსტრუმენტები. ასე მოვიარე ს. ჯანაშიას სახელობის ისტორიის მუზეუმი, ქართული ხალხური სიმღერისა და საკრავების მუზეუმი, თბილისის სახელმწიფო

კონსერვატორია და არქივები. თითქმის არ დარჩენილა ისეთი ორგანიზაცია, სადაც ალბათობით შეიძლება ყოფილიყო რაიმე ინფორმაცია ვასილ თამარაშვილის მოღვაწეობის შესახებ.

საინტერესო სიურპრიზი მელოდა ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმში, სადაც წავაწყდი ბაბუის მიერ რეკონსტრუირებულ გუდასტვირს, რომელიც დედაჩემს, მერი თამარაშვილს ჩემი ჯარში ყოფნის დროს ჩაუბარებია...

სახელმწიფო ეროვნულ არქივში მივაგენი ბაბუის შესახებ მასალებს, რომლებიც ასახავს მისი მოღვაწეობის 1932–1936 წლებს.

ფოლკლორისტმა, პროფესორმა ქალბატონმა მანანა შილაკაძემ მითხრა, რომ ვასილ თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული ინსტრუმენტები ნანახი ჰქონდა სანკტ-პეტერბურგის ხალხური ინსტრუმენტების მუზეუმში.

XX საუკუნის 30-იან წლებში ქ. მოსკოვის ხალხური შემოქმედების სახლმა ბაბუას დაუკვეთა მის მიერ შექმნილი 11 სხვადასხვა ინსტრუმენტი, რომელიც გადასცა 1937 წელს. სავარაუდოდ ეს ინსტრუმენტები შემდეგში გამოფინეს მუზეუმში.

სახელმწიფო კონსერვატორიის ფოლკლორის კათედრის გამგემ, პროფესორმა, კუკური ჭოხონელიძემ დაწერა სტატია ვასილ თამარაშვილის მოღვაწეობის შესახებ, რომელიც დაიბეჭდა 2014 წელს გამოცემულ აკადემიური ენციკლოპედია „საქართველოს“ III ტომში (გვ. 457).

2006 წლის ნოემბერში განცხადებითა და სათანადო რეკომენდაციების თანადართვით მივმართე საქართველოს პრეზიდენტს, რათა ვასილ თამარაშვილის ცხედარი ვაკის სასაფლაოდან გადმოესვენებინათ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა დიდუბის პანთეონში.

ქ. თბილისის საქალაქო სამსახურის 9.10.07 №5081/11 წერილით მივიღე თანხმობა ბაბუის ნეშტის გადმოსვენებასთან დაკავშირებით. მაგრამ მანამდე, 1992 წელს გარდამიცვალა მამა, რომელიც იმხანად დაკრძალე ბაბუის ნეშტზე. ოჯახის წევრებმა მთხოვეს, რომ გამეთვალისწინებინა მდგომარეობა და გადამეფიქრებინა გადასვენება, რასაც დღემდე ვითვალისწინებ.

2012 წელს ვასილ თამარაშვილის არქივი - დოკუმენტების დედნები და ფოტო მასალა (378 ერთეული) გადავეცი საქართველოს ეროვნულ არქივს. მასალა სათანადოდ დამუშავდა და უკვე არსებობს მისი პირადი საარქივო ფონდი, რაც ხელმისაწვდომია დაინტერესებულ პირთათვის.

იმავე წელს საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმს საჩუქრად გადავეცი ვასილ თამარაშვილის შემოქმედების ამსახველი მასალის ასლები, აგრეთვე მისი პირადი ნივთები, ფოტომასალა და ვასილის დედის - ეკატერინე ვანაძის ხელგარჯილობის ნიმუშები.

ქ. თბილისის საკრებულოს 2014 წლის 21 თებერვლის №30 დადგენილების თანახმად, ნამალადევის რაიონის ყოფილ ლადო ალექსი-მესხიშვილის ქუჩას, შესახვევებითა და გასასვლელით, ეწოდა მუსიკოს ვასილ თამარაშვილის სახელი.

ჩემი მიზანი და მცდელობა ბაბუის - ვასილ თამარაშვილის ნაშრომის გამოსამზეურებლად იყო ის, რომ საქართველოს არ დაეკარგა ღვაწლი ერთი რიგითი ქართველი პატრიოტისა, რომელიც თავისი შეგნებული სიცოცხლის მანძილზე, სხვა ხელოვანებთან ერთად აშენებდა „ლამაზ ქართულ სახლს“, რითაც უნდოდა მსოფლიოსთვის დაენახვებინა ქართული გენი და ნიჭი“.

2015 წ.

თამარაშვილთა გვარისა და
ოჯახის შესახებ

საქართველოში იშვიათად გვხვდება ქალთა სახელე-
ბიდან წარმოქნილი გვარები, მათ შორის ღირსეული ადგი-
ლი უკავია თამარაშვილის გვარს.

თამარი სემიტურ ენაზე „ფინიკის პალმას“ ნიშნავს. ამ
სახელით ცნობილია ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხუ-
ლი ქართველი ქალი მეფე - თამარი.

თამარაშვილების გვარი ერთ-ერთი უძველესია მეს-
ხეთ-ჯავახეთში. გადმოცემით, ისინი ჯავახეთის სოფელ
თოკადან (თამარაძეებიდან) ყოფილან. ვასილ თამარაშვი-
ლის წინაპრები ქალაქად წამოსულან და ახალციხის რა-
ბათში დასახლებულან.

თამარაშვილები ახალციხეში რუმბების (დიდი ზომის
ტიკების) მოკუპვრა-დამზადების საქმეს უძღვებოდნენ.

მე-18 საუკუნეში ამ მხარეში ხდება ქართული მოსა-
ხლეობის გამაჰმადიანება, რის გამოც მესხეთ-ჯავახეთში
მცირდებოდა და ისპობოდა მევენახეობა. კლებულობდა
მოთხოვნილება ღვინის ჭურჭლის გაყიდვაზე და ამის გამო
ვასილის წინაპრების ოჯახს გაკოტრება და დაღუპვა ემუ-
ქრებოდა. ვასილის პაპის პაპა - სოლომონ თამარაშვილი
სხვა ხელოსნებთან ერთად იმერეთს წასულა და იმერთა
მეფის სოლომონ II წყალობა და ვაჭრობის უფლება მოუ-
პოვებია. შემდეგში იყო, რომ მესხი წვრილი ხელოსნები
ხშირად ჩამოდიოდნენ ბაღდათის ბაზარზე და ამით თავი-
ანთი ოჯახებისათვის სარჩოს შოულობდნენ.

ახალციხის რაბათში დასახლებულ თამარაშვილებს
იტალიელი მისიონერი პატრებისაგან მიუღიათ კათოლი-
კობა. როგორც აღვნიშნეთ, იმ დროისათვის მესხეთ-ჯავა-
ხეთში ხდებოდა ქართველი მოსახლეობის გათურქება-გა-
მაჰმადიანება, რაც იწვევდა მოსახლეობის მასიურ მიგრა-
ციას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. ქართველი კათო-
ლიკური მოსახლეობა კი შედარებით დაცული იყო ყო-

ველგვარი სარწმუნოებრივ ზეწოლისგან, რადგანაც ისინი ითვალებოდნენ რომის პაპის ქვეშევრდომებად.

როგორც სამცხე-ჯავახეთის სხვა ქართველობა, თამარაშვილების გვარის განაყრებიც, რომლებსაც არ ჰქონდათ მიღებული კათოლიკობა, იძულებულები იყვნენ დაეტოვებინათ თავიანთი მშობლიური სახლ-კარი და თავშესაფარი საქართველოს სხვა მხარეში ენახათ. ამიტომაცაა, რომ მესხეთიდან წამოსული თამარაშვილის გვარის წარმომადგენლები ახლაც გვხვდებიან კახეთის, ქართლის, მცხეთა-თიანეთის თუ სხვა ადგილებში მცხოვრებლებად.

დოკუმენტური წყაროების მიხედვით, თამარაშვილი - თამარიშვილი ეპონიმური ტიპის გვარსახელია ანუ წინაპრის სახელისგან არის ნაწარმოები, მრავალძირიან გვარს ეკუთვნის და სხვადასხვა წარმომავლობის რამდენიმე ბუდე-პირველსაცხოვრისი აქვს.

სოციალური მდგომარეობის მიხედვითაც სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები თამარაშვილები ვაჭარ-ხელოსანთა და გლეხთა წოდებას მიეკუთვნებოდნენ.

რუმბების დამზადებას და ბაღდათის ბაზარზე მათ რეალიზაციას თამარაშვილების რამდენიმე თაობა მისდევდა. ვასილის პაპის - პეტრე თამარაშვილის მიერ დამზადებული რუმბები უმეტესად დასავლეთ საქართველოში საღებოდა. მას ქუთაისში ბინაც კი შეუძენია და მთელი ოჯახით გადასახლებას აპირებდა, მაგრამ საბოლოოდ, ახალციხეში მშობლიური სახლი ვერ მიუტოვებია და შედარებით ადრეულ, 57 წლის ასაკში გარდაცვლილა.

მეუღლე გაიანე ბათმანაშვილი სოფელ არალიდან იყო. იგი ქართული წერა-კითხვის შესანიშნავი მცოდნე ყოფილა, ზეპირად იცოდა „ვეფხისტყაოსანი“ და კატეხიზმო, შვილებს საქართველოს და ქართული ენის სიყვარულით ზრდიდა. უმამოდ დარჩენილ ოჯახს გაუჭირდა ცხოვრება.

ოჯახის მოვლის მთელი სიმძიმე უფროს შვილს - სოლომონს დააწვა მხრებზე. სოლომონს 9 დედამამიშვილი ჰყავდა, ორი და და შვიდი ძმა, მათგან ყველაზე გამორჩეული ალექსანდრე (შემდგომში - მიხეილი) დაიბადა 1858 წელს ახალციხეში. დაწყებითი სასულიერო განათლება ე. წ. „ქვემო ეკლესიის“ სამრევლო სკოლაში მიიღო, სადაც მას მეურვეობდა პედაგოგი, პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე ივანე გვარამაძე („ვინმე მესხი“).

14 წლის იყო მიხეილი, როდესაც მამა გარდაეცვალა. უმამოდ დარჩენილი გაჭირვებული ოჯახის დასახმარებლად მან სწავლას თავი მიანება და ხარაზს მიეხარა ხელობის შესასწავლად. 1874 წელს მიხეილი საცხოვრებლად ქუთაისში, თავის ძმასთან, სოლომონთან გადავიდა, სადაც მის დუქანში წულებს კერავდა. თავისუფალ დროს ქუთაისის კათოლიკეთა ეკლესიაში დადიოდა და ასომთავრულ და ხუცურ დამწერლობას სწავლობდა. 1876 წელს ძმები ქუთაისიდან ხაშურში გადავიდნენ საცხოვრებლად და იქ ფეხსაცმლის სახელოსნო გახსნეს, მაგრამ მალევე გაკოტრდნენ, სახელოსნო დახურეს და მშობლიურ ახალციხეში დაბრუნდნენ.

ახალციხეში დაბრუნებული მ. თამარაშვილი ივანე გვარამაძის რჩევითა და უფროსი ძმის სოლომონის ხელშეწყობით, 1878 წელს სტამბოლში, პეტრე ხარისჭირაშვილის მიერ დაარსებულ ქართველ კათოლიკეთა ფერიქიის ეკლესიის სამრევლო სასწავლებელში გაემგზავრა.

„ყველაზე დიდი შრომა და ამაგი მიხეილზე სოლომონს მიუძღვის. იგი ამის თავოსნობით დაადგა სწავლის გზას, ამის დახმარებითვე წავიდა იგი ევროპას... რამდენიმე ხნის განმავლობაში, უფროსმა ძმამ მოუძნადა ყოველივე სამგზავრო-საცვალი, ლოგინი, მთავრობის მოწმობა, მასთან ტანთსაცმელი, ფული და მას მერე სოლომონმა წაი-

ყვანა ბათუმში, აულო იქ სამგზავრო ბილეთი, უყიდა საგზაო ტანთსაცმელიც მისცა ფული, ჩააბარა რიგიან მგზავრებს და პატარა მიხა გაისტუმრა სტამბოლს სასწავლებლად“. წერს ზაქარია ჭიჭინაძე 1912 წელს გამოცემულ მიხეილ თამარაშვილისადმი მიძღვნილ მონოგრაფიაში.

სტამბოლიდან, ქართველ კათოლიკეთა მმოზის დაფინანსებით, მიხეილი გაემგზავრა ესპანეთში, სადაც სასულიერო სემინარიაში დაჰყო სამი წელიწადი. შემდეგ დაბრუნდა სტამბოლში და მღვდლად ეკურთხა. სტამბოლიდან იგი გაემგზავრა პარიზში, 1888 წელს დაამთავრა წმ. ლაზარეს დიდი სასულიერო სასწავლებელი, გაეცნო პარიზის სამეცნიერო ცხოვრებას, მუშაობდა წიგნსაცავებში, არქივებსა და მუზეუმებში.

1888 წელს მიხეილ თამარაშვილი ისევ სტამბოლში ჩავიდა, მალე კი თბილისში, სადაც კათოლიკეთა მიძინების ტაძრის მღვდლად განაწესეს. მისი პროქართული გადაგებანი აუტანელი იყო თბილისის ცარისტული მმართველებისთვის, ჩამოართვეს რა სამშობლოში მღვდელმსახურების უფლება, იგი თბილისიდან გააძევეს.

1889 წელს თამარაშვილი კვლავ ჩავიდა სტამბოლში. 1891 წელს კი გაემგზავრა რომში და სწავლა განაგრძო სასულიერო აკადემიაში, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა 1894 წელს და ღვთისმეტყველების დოქტორის წოდება მოიპოვა. მალე დაინიშნა ამავე აკადემიის პროფესორად. ამ ხნის განმავლობაში აქვეყნებდა წერილებს საქართველოს ისტორიის საკითხებზე, ვატიკანის, საფრანგეთის, იტალიის, თურქეთის, ალექსანდრიის, მოსკოვისა და ლონდონის არქივებში თამარაშვილმა გამოავლინა საქართველოს ისტორიის ამსახველი დიდძალი დოკუმენტური მასალა.

თამარაშვილმა მოასწრო საქართველო-ევროპის ურთიერთობის და, კერძოდ, საქართველოში კათოლიკური

სარწმუნოების გავრცელებასთან დაკავშირებული მასალების დამუშავება და გამოცემა. მისი პირველი ფუნდამენტური ნაშრომი „ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის“ (1902, თბილისი), მოიცავს საქართველოს ისტორიის მრავალ საკითხს. ილია ჭავჭავაძემ წიგნს „მეორე ქართლის ცხოვრება“ უწოდა და მიხეილი ქება-დიდებათ მოიხსენია. ასევე აღსანიშნავია ნაშრომი „პასუხად სომხის მწერლებს, რომელნიც უარყოფენ ქართველთა კათოლიკობას“ (თბ., 1904), ხოლო მისმა წიგნმა „საქართველოს ეკლესიის ისტორია“ (1910, რომი; 1995, თბილისი) ფრანგულ ენაზე, დიდი გამოხმაურება ჰპოვა ევროპის სამეცნიერო წრეებში. ამ გამოცემას ვატიკანის სპეციალური პრემია მიენიჭა. მონოგრაფიები, რომლებიც შედგება ევროპის არქივებში ავტორის მიერ მოძიებული და ზედმიწევნით შესწავლილი უაღრესად საყურადღებო პირველწყაროებისგან, დღემდე წარმოადგენს სამაგიდო წიგნებს მკვლევართათვის.

თამარაშვილმა სიცილიაში აღმოაჩინა მისიონერ კრისტოფორო დე კასტელის სურათების ალბომი. მან მოიძია მასალები სულხან-საბა ორბელიანის ევროპაში მოგზაურობის შესახებ. მიხეილმა ერთ-ერთმა პირველმა აზიარა ევროპელი მკითხველი საქართველოს ისტორიასა და კულტურას.

1911 წლის 16 სექტემბერს იტალიის სოფელ სანტა-მარინელასთან სახელოვანი მეცნიერი 53 წლის ასაკში დაიღუპა სხვისი სიცოცხლის გადარჩენის მცდელობისას, დაკრძალულ იქნა სანტა-მარინელას ეკლესიაში, თუმცა, დღემდე უცნობი მიზეზების გამო, მისი ცხედარი ქ. ჩივიტავეკიას წმინდა მარინის პანსიონში გადაასვენეს. 1978 წელს იტალიის ქ. ჩივიტავეკიადან მიხეილ თამარაშვილის ნეშტი გადმოასვენეს თბილისში და დაკრძალეს საზოგადო მოღვაწეთა დიდუბის პანთეონში.

მ. თამარაშვილის მეცნიერული მემკვიდრეობის დიდი ნაწილი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ინახება.

დიდია მიხეილ თამარაშვილის დამსახურება ქართველი ერის წინაშე. იგი ქართველ მეცნიერთა და პატრიოტთა იმ პლეადას ეკუთვნის, რომელიც უანგაროდ, დაუღლელად და მგზნებარებით ემსახურებოდა ეროვნული ინტერესების დაცვასა და საქართველოს ისტორიული ურთიერთობის კვლევის საქმეს. ამ თვალსაზრისით, ის პირველი ქართველი მკვლევარია, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა და მყარ მეცნიერულ ნიადაგზე დაამკვიდრა საქართველოს ევროპის ქვეყნებთან ურთიერთობის მრავალფეროვანი ისტორია.

მიხეილ თამარაშვილმა უდიდესი ამაგი გასწია არა მარტო საქართველოში კათოლიკეთა ისტორიის შესასწავლად, არამედ მან პირველმა გამოავლინა საქართველოს ევროპის ქვეყნებთან სამხედრო-პოლიტიკური, ეკონომიკური, დიპლომატიური, რელიგიური და კულტურული ურთიერთობების ამსახველი უძვირფასესი, მანამდე უცნობი, ურიცხვი მასალა. იგი როდი იყო მარტო ამ სხვადასხვაგვარი და მრავალ ევროპულ ენებზე (ლათინური, ფრანგული, ინგლისური, იტალიური, ესპანური) დაწერილი დოკუმენტების უზადო მთარგმნელ-გამომცემელი, არამედ მან ამ წყაროებზე დაყრდნობით შექმნა ფუნდამენტური ნაშრომები, რომლებითაც ჩვენი ქვეყანა ჩართო XIII-XVIII საუკუნეების მსოფლიო ისტორიის კონტექსტში.

აღსანიშნავია, მიხეილ თამარაშვილის დამსახურება ქართული ისტორიოგრაფიისა და სამშობლოს წინაშე. მისმა ღვაწლმა და შრომებმა წარმოაჩინა ის, როგორც დიდი ეროვნული მეცნიერი. მისი შემოქმედების შეფასებას დიდებული მამულიშვილის ზაქარია ჭიჭინაძის შემდეგი სიტყვები ასახავს: „მ. თამარაშვილის შრომა ჩვენს მწიგნობ-

რობაში არის უშესანიშნავესი შრომა, თვალსაჩინო, სადაც „ქართლის ცხოვრება“ იქმნება და სხვა მისთანა წიგნები“.

ნოდარ ხითარიშვილი:

„მიხეილ თამარაშვილის სახელი ჩვენს ოჯახში დიდი მოწიწებით და პატივისცემით მოიხსენიებოდა. ბაბუას გამორჩეულ ადგილას ჰქონდა მოწყობილი მიხეილის კუთხე: კედელზე ეკიდა დიდი სურათი, წიგნების კარადაში ინახებოდა მისი ნაშრომები და რამდენიმე ნივთი. ეს ნივთები და სურათი დედამ გადასცა ს. ჯანაშიას სახელობის ისტორიის მუზეუმს, ხოლო მოგვიანებით მე, მიხეილის სკამ-ჯოხი გადავეცი ახალციხის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმს.

მკითხველისათვის საინტერესო იქნება მოგითხროთ იმის შესახებ თუ როგორ მოხვდა თბილისში სკამ-ჯოხი, რომელსაც იტალიაში ხმარობდა მიხეილ თამარაშვილი.

მიხეილის უფროს ძმა სოლომონს, მოხუცებულობაში მუხლების სისუსტის გამო გადაადგილება უჭირდა. ძმები სისტემატურად, წერილებით ატყობინებდნენ ერთმანეთს თავიანთ ცხოვრებისეულ ამბებს:

„ჩემო ძვირფას ძმავო პატრი მიხავ პირველათ ძმუ-რის სიყვარულით მოკითხვას მოგახსენამთ გარდა მოკითხვისა ღმერთსა ვსთხო თქვენ უკეთეს განათლებასა და ჯანსიმთელესა ჩვენდა სასიხაულოთ ახლა ძმავო საყვარელო ამას წინათ თქვენი წერილი მივიღევი და ძალიან შევწუხდი კუჭის ავადტყოფობა გქონია და მადლობა ღმერთს ეხლა შევიტყე რომ კარგა ბრძანდები დონ მიხეილს ანტონოვს კითხევი და გამეხარდა თქვენი კარგათ ყოფნა და ჯანისიმთელე ასე შენი ჭირიმე ძმავო საყვარელო ახლა ვიცი რომ ჩვენს აბავს იკითხათ მადლობა ღმერთს სულყველანი კარგათ ვართ ხოლოთ მე ძალიან დავსნეულდი მუხლებით

თვალთ და ყურებით ამ ერთი კვირის წინე გიგო მოვიდა ახალციხ და დაგვიძახა ისინიც სუყველანი კარგათ არიან ასე მოიხსენიევი ჩემო ძმავო საყვარელო ღმერთმან ადღეგრძელოს პატრი ლაზარე შენს მაგიერათ ამასთა მივა ხოლმე და ვნახა ხოლმე შენს კეთი აბავს მეტყვის ხოლმე და გამეხარდეზა ხოლმე ძალიან მამანატრე და ღმერთი კიდო მაღირსეფს შენსა ნახვასა ასე შენი ჭირიმე სხვა რაღათა თავი შეგაწყინო კეკელა და ვასო და ანტონა სიყვარულით მოგიკითხე ძმავო საყვარელო ღმერთმა ჯანი მოგცე და განათლება რომ იშრომო ახალციხელებისთვის

გწერ შენ მონატრე სოლომან თამარაშვილი

1910 წ. 27 დეკემბერი“.

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულ მ. თამარაშვილის პირად საარქივო ფონდში ინახება სოლომონის მიერ თბილისიდან იტალიაში გაგზავნილი წერილები, რომლებშიც ნათლად ჩანს თუ როგორი თბილი ურთიერთობა ჰქონდათ ძმებს. როდესაც მიხეილმა შეიტყო ძმის ავადმყოფობის ამბავი, მიწერა, რომ ის ძმას გამოუგზავნიდა სკამჯოხს, რაც სოლომონს დაეხმარებოდა ფეხით გადაადგილებისას, თუმცა მიხეილის უეცარი გარდაცვალების გამო ეს დაპირება განუხორციელებელი დარჩა.

მიხეილ თამარაშვილი მოღვაწეობდა იტალიაში. მას ცოლ-შვილი არ ჰყოლია. ვასილი, როგორც მიხეილის უფროსი ძმის - სოლომონის შვილი და მემკვიდრე, მთელი სიცოცხლის მანძილზე იყო თავისი ბიძის გულშემატკივარი.

1912 წელს, მიხეილის გარდაცვალების შემდეგ, საქართველოს მთავრობამ სპეციალურ სამეცნიერო კომისიასთან ერთად, ვასილი გაგზავნა იტალიაში ბიძის პირადი არქივის აღწერასა და საქართველოში გადმოგზავნასთან დაკავშირებით.

დაპირებისამებრ, ვასილს სკამ-ჯოხი მამისათვის ჩამოუტანია, რომელსაც სოლომონი სიცოცხლის ბოლომდე ხმარობდა.

მიხეილ თამარაშვილის ნეშტის თბილისში გადმოსვენებამდე საქართველოში სათანადოდ არ იცნობდნენ მის მემკვიდრეობას, თუმცა ჩვენმა ნათესავებმა და ახლობლებმა ბაბუის ოჯახის მეშვეობით იცოდნენ მიხეილის დიდი ღვაწლის შესახებ ქართველი ერის წინაშე.

მოგვიანებით, 1978 წელს მიხეილ თამარაშვილის საფლავი იტალიაში მოიძია და სამშობლოში გადმოასვენა ცნობილმა საზოგადო მოღვაწემ, რეზო თაბუკაშვილმა.

პროფესორ მიხეილ თამარაშვილის ერთ-ერთი ძირითადი ადამიანური დამსახურება სამშობლოს წინაშე ის არის, რომ ბრწყინვალე განათლების მქონე პოლიგლოტმა უარი თქვა კარიერაზე, რომელიც მის ეკონომიურად უზრუნველ ცხოვრებას განაპირობებდა და აირჩია გზა რათა სხვადასხვა არქივებში მოეძია ქართული ისტორიული მასალა, შეეკრიბა, დაემუშავებინა და მათ საფუძველზე მსოფლიოსათვის გაეცნო საქართველოს ისტორია, თუმცა შეგნებული ჰქონდა, რომ ამ გზაზე როგორი ეკონომიურად გაჭირვებული ცხოვრება ელოდა. ვასილ თამარაშვილმაც სახელოვანი ბიძის მსგავსად, თავისი იდეების განსახორციელებლად შეგნებულად აირჩია „ეკლიანი“ გზა, იცოდა თუ რამდენი რთული ცხოვრებისეული დაბრკოლების გადალახვა მოუწევდა.

ბეზიას - ელისაბედ ხარისჭირაშვილს დამთავრებული ჰქონდა კლასიკური გიმნაზია, ფლობდა რამდენიმე უცხო ენას და იმხანად განათლებულ ქალბატონად ითვლებოდა. იგი იყო სათნო, ლამაზი მანდილოსანი, შვილებისა და შვილიშვილების მოსიყვარულე, სტუმართმოყვარე და კარგი დიასახლისი. მას დიდი სამეგობრო წრე ჰყავდა.

ხშირად მეგობრები იკრიბებოდნენ ოჯახში, იმართებოდა ლოტოს თამაში, შემდეგ იშლებოდა სუფრა და დიასახლისები თავს იწონებდნენ არა მარტო თავისი კულინარიული და სამედიცინო ხელოვნებით, არამედ სანოვაგის სიმრავლითა და მრავალფეროვნებით. მეგობრებს ძალიან უყვარდათ ერთმანეთთან სტუმრობა. ყველას თავიანთი საფირმო ნამცხვარი ჰქონდა ამორჩეული. დღესაც სიამოვნებით ვიხსენებ ბებუის მიერ ნავთქურაზე „ბურჟუიკაში“ გამომცხვარ ქაღებს, ტორტებს, ნიგვზიან ნამცხვრებს...

საღამოებს ამშვენებდა მუსიკალურ ინსტრუმენტებზე შესრულებული ნაწარმოებები და სიმღერები, აგრეთვე პატეფონი.

ბებუას, ბიზეს „კარმენი“ 12-ჯერ ჰქონდა მოსმენილი სხვადასხვა გასტროლიორი არტისტის შესრულებით. ოჯახში შემონახული გვქონდა სხვადასხვა ოპერისა და ბალეტის - ლიბრეტოები, სადაც ზოგიერთში ეწერა მონაწილეთა ხმები და როლები. ამათგან ათიოდე პროგრამა აღმოჩნდა უნიკალური, საპრემიერო, რომლის ანალოგიც 1973 წლის ხანძრის დროს ოპერის თეატრში განადგურდა. ბაბუას და ბებუას შეგროვილი ეს პროგრამები, 2008 წლის მარტში ვაჩუქე ოპერისა და ბალეტის თეატრს.

ბებუას ჰყავდა რვა და-ძმა. მათი მშობლები ლუკა და მარიამი ადრეულ ასაკში გარდაიცვალნენ. იმხანად ოჯახი სოლოლაკში ცხოვრობდა. უმცროსი და-ძმების მოვლა-პატრონობა უფროსმა ძმამ გიგო (გრიგოლ) ხარისჭირაშვილმა იკისრა. შემდეგში, ტრადიციულად საერო თუ სასულიერო დღესასწაულებზე, მთელი დიდი ოჯახი თავს იყრიდა გიგოს ბინაზე. გიგოს დამთავრებული ჰქონდა ქ. პეტერ-ბურგის კონსერვატორია. აბსოლუტური სმენის პატრონი, ფორტეპიანოს აწყობის ერთ-ერთი სახელმოხვეჭილი სპეციალისტი გახლდათ. მუშაობდა თბილისის ოპერისა და

ბალეტის თეატრსა და კონსერვატორიაში. იწვევდნენ მრავალ ოჯახში. ჰყავდა ნაცნობ-მეგობრების დიდი წრე ისე, რომ მის ოჯახში ხშირად იმართებოდა ნათესავებისა და იმ დროისათვის გამოჩენილ კულტურის მოღვაწეთა შეკრებები.

გამორჩეული იყო გიგოს საცხოვრებელი სახლის შემოსასვლელი კარიც. მეზობლების დასარეკი ღილაკებისაგან განსხვავებით მის მუსიკალური ხმის გამომცემ ღილაკთან, გამადიდებელი შუშის ქვეშ, როიალის სურათი მოჩანდა, რაც მომსვლელს მიაწინებდა, ზარი ვისთან დაერეკა.

მეუღლე ვიქტორია, წარმოშობით პოლონელი, გიგოს ქ. პეტერბურგიდან ჰყავდა ჩამოყვანილი. კარგი მოქართულე, არაჩვეულებრივი დიასახლისი ბრძანდებოდა. არ შემიძლია არ გავიხსენო ვიქტორიას მიერ გაწყობილი მაგიდა ნაირ-ნაირი დელიკატესით, ლამაზად მოქარგული გადასაფარებლებით და ხელსაწმენდებით, რაც დიდ სიამოვნებას ანიჭებდა სტუმარს და ამით თვითონაც ძალიან ამაყობდა.

საინტერესოა, ხარისჭირაშვილების გვარის წარმოშობის ისტორია. მათი ფუძე სამცხის სოფელ ხიზაბავრიდან ყოფილა. ერთ-ერთ წინაპარს უსწავლია ექიმბაშობა, დაავადებული საქონლისაგან (ჭირიანი ხარისაგან) იღებდა ნაცხს და ხალხს უტარებდა აცრებს. ამით თურმე მთელს მესხეთში დიდი სახელი გაუთქვამს. ისე გავრცელებულა მისი „აქიმობის“ ამბავი, რომ ხალხს ხარისჭირაშვილი უწოდებია.

ბებიას ბიძა იყო ცნობილი ქართველი სასულიერო და საზოგადო მოღვაწე, კონსტანტინოპოლის ქართული მონასტრისა და სასულიერო სასწავლებლის დამაარსებელი პეტრე ხარისჭირაშვილი იგივე აბატი პეტრა, რომელმაც უცხო მხარეში დიდი ამაგი დასდო მრავალი ქართველი

ახალგაზრდის აღზრდა-განათლების საქმეს. მან ბევრი ქართველი ყმაწვილი დაიხსნა კონსტანტინოპოლის ტყვეთა ბაზარზე“.

პეტრე ხარისჭირაშვილი XIX საუკუნის დასაწყისში ახალციხეში დაიბადა, ერთი ცნობით 1804 წელს, მეორით 1818 წლის 25 აპრილს, აღმსარებლობით კათოლიკე იყო. სწავლობდა ახალციხის ნათლისმცემლის ეკლესიის სამრევლო სკოლაში. შემდეგ ევროპაში გაემგზავრა და ალექსანდრეპოლის სემინარიაში განაგრძო სწავლა, ბოლოს რომის სასულიერო სასწავლებელი დაამთავრა. 1842 წელს ახალციხეში მღვდლად აკურთხეს, 50-იანი წლებიდან ხიზაბავრაში (დღევანდელი ასპინძის რაიონი) გადაიყვანეს. მრავალი დაბრკოლებისა და წინააღმდეგობის გამო იძულებული გახდა 1856 წელს უცხოეთში წასულიყო, თუმცა იქაც ისევ ქართულ საქმეს ემსახურებოდა და ორიოდე წელიწადში ვენეციაში, წმინდა ლაზარეს კუნძულზე ქართულ ენაზე რამდენიმე მნიშვნელოვანი საისტორიო და თეოლოგიური წიგნი გამოსცა. იმხანად კათოლიკურ ეკლესიებში ქართულ ენაზე მღვდელმსახურების ნება დამტკიცებული არ იყო. პეტრე ხარისჭირაშვილმა მომხიბვლელი სიტყვითა და ღირსეული საქმიანობით ვატიკანის ყურადღება დაიმსახურა და 1859 წელს ნება დართეს სტამბოლში შეექმნა ქართველ კათოლიკეთა კონგრეგაცია — ქართული ენითა და ტიპიკონით. 1861 წელს კი სტამბოლის ერთ-ერთ ყველაზე პრესტიჟულ უბანში, ფერიქოიში პეტრე ხარისჭირაშვილმა ქართველ კათოლიკეთა სავანე — ეკლესია, დედათა და მამათა მონასტრები დააფუძნა.

ეს კონგრეგაცია მრავალმხრივ მოღვაწეობას ეწეოდა. დაარსებიდან ერთი წლის შემდეგ შეიქმნა სასულიერო სასწავლებელი. საღვთისმეტყველო საგნების გარდა ისწავ-

ლებოდა ქართული ენის გრამატიკა, ლიტერატურა და ისტორია. მოსწავლეებმა ზეპირად იცოდნენ ნაწყვეტები "ვეფხისტყაოსნიდან". იმდენად საფუძვლიანად ასწავლიდნენ ლათინურ და ფრანგულ ენებს, რომ სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მოსწავლეს ამ ენებზე წირვის აღსრულება, ანდა ფრანგულ სემინარიებში სწავლის გაგრძელება შეეძლო. წარმატებულ ახალგაზრდებს მონასტრის ხარჯით ევროპაში გზავნიდნენ სწავლის გასაგრძელებლად. ამ სასწავლებელში აღიზარდნენ მიხეილ თამარაშვილი და მიხეილ თარხნიშვილი. „პეტრესგან განკაცებული მამებით მოფენილია მთელი ევროპა“ - წერდა იმდროინდელი პრესა.

პეტრე ხარისჭირაშვილი რვა ენას ფლობდა, მაგრამ განსაკუთრებულ ყურადღებას ქართულის სწავლებას აქცევდა. 1870 წლისათვის ხარისჭირაშვილის დაუზოგავი შრომის შედეგად მონასტერში უკვე მუშაობდა ქართული სტამბა. მარტო 1877-1881 წლებში ამ სტამბაში დაიბეჭდა და საქართველოში გავრცელდა 25-მდე სხვადასხვა წიგნი. ქართული ენის სიწმინდის დასაცავად მრავალ ღონეს მიმართავდა, გრამატიკის შედგენაც დაიწყო. მაშინ, როდესაც საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია ჩამორთმეული ჰქონდა და ქართული ენისა თუ მწერლობის განვითარებაში მონაწილეობას აღარ იღებდა, სტამბოლის მონასტერი გრიგოლ ხანძთელის დაწყებულ საქმეს აგრძელებდა.

1894 წელს აშენებული მონასტრის ოთხსართულიანი შენობის მეოთხე სართულზე გახსნეს სასტუმრო სტამბოლში ჩასული უბინაო, ხელმოკლე ქართველებისათვის. ისინი პირველი მსოფლიო ომის დროს მესხეთ-ჯავახეთიდან, აჭარასა და ტაო-კლარჯეთიდან ლტოლვილები იყვნენ. ტაძრის ტერიტორიაზე დღემდე ინახება ქართველ კათოლიკე-

თა არქივი და ბიბლიოთეკა. აქ უამრავი უნიკალური წიგნი და ხელნაწერია დაცული.

პეტრე ხარისჭირაშვილის მიერ სტამბოლში გამოცემული წიგნებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია:

„გეოგრაფია“, „გზა ცხოვრებისა“, „გვირგვინწამებულთა“, „ყვავილის კონა ყრმათა“ (წიგნში შესული ლექსები სასულიერო წრეებშია დაწერილი), „წინამძღვართ ზეცისა“, „მოკლე რიტორიკა“, „მოკლე ფილოსოფია“, „სიბრძნე კაცობრივი“, „მოკლე ქართული ღრამატიკა“, „საქრისტიანო მოძღვრება“ და სხვ. მამა პეტრე ცდილობდა წიგნები კარგი ქართულით დაეებჰდათ და თანამშრომლებს ნიმუშად გაზეთ „დროების“ ქართულს უსახავდა. წიგნების ნაწილს კი მოსახლეობაში უფასოდ ავრცელებდა.

პეტრე ხარისჭირაშვილი ბევრს ზრუნავდა ქართველი მაჰმადიანების ქრისტიანულ რჯულზე მოქცევისათვის. ამ მცდელობის შედეგი ის იყო, რომ მის სკოლას ბევრმა მაჰმადიანმა ქართველმა მიაშურა და ბევრი ქართველი მაჰმადიანი იმდენად დაუახლოვდა ძმობას რომ ქრისტიანულ ქადაგებებზეც დაიწყო სიარული.

ქართველ კათოლიკეთა ძმობის მატერიალური უზრუნველყოფის მიზნით, პეტრე ხარისჭირაშვილმა დააარსა სავაჭრო ამხანაგობა-ქარვასლა, რომლის შემოსავალიც ძმობის საერთო ფონდში შედიოდა. 1900 წლისთვის ძმობის მფლობელობაში 5 დუქანი, რამდენიმე სავაჭრო ობიექტი, სათესი მიწა და ძროხების ფერმა შედიოდა. კომერციული საქმიანობიდან შემოსული თანხის მნიშვნელოვანი ნაწილი ნიჭიერი ქართველი ახალგაზრდების განათლებას, საგამომცემლო საქმიანობასა და ქველმოქმედებას ხმარდებოდა.

პეტრეს მიერ სტამბოლში დაარსებული ქართველ კათოლიკეთა ძმობა ისე გაძლიერდა, რომ 1874 წ. მან საფრანგეთში მონტობანშიც (ეგალიტეს ქუჩა) დააფუძნა ასე-

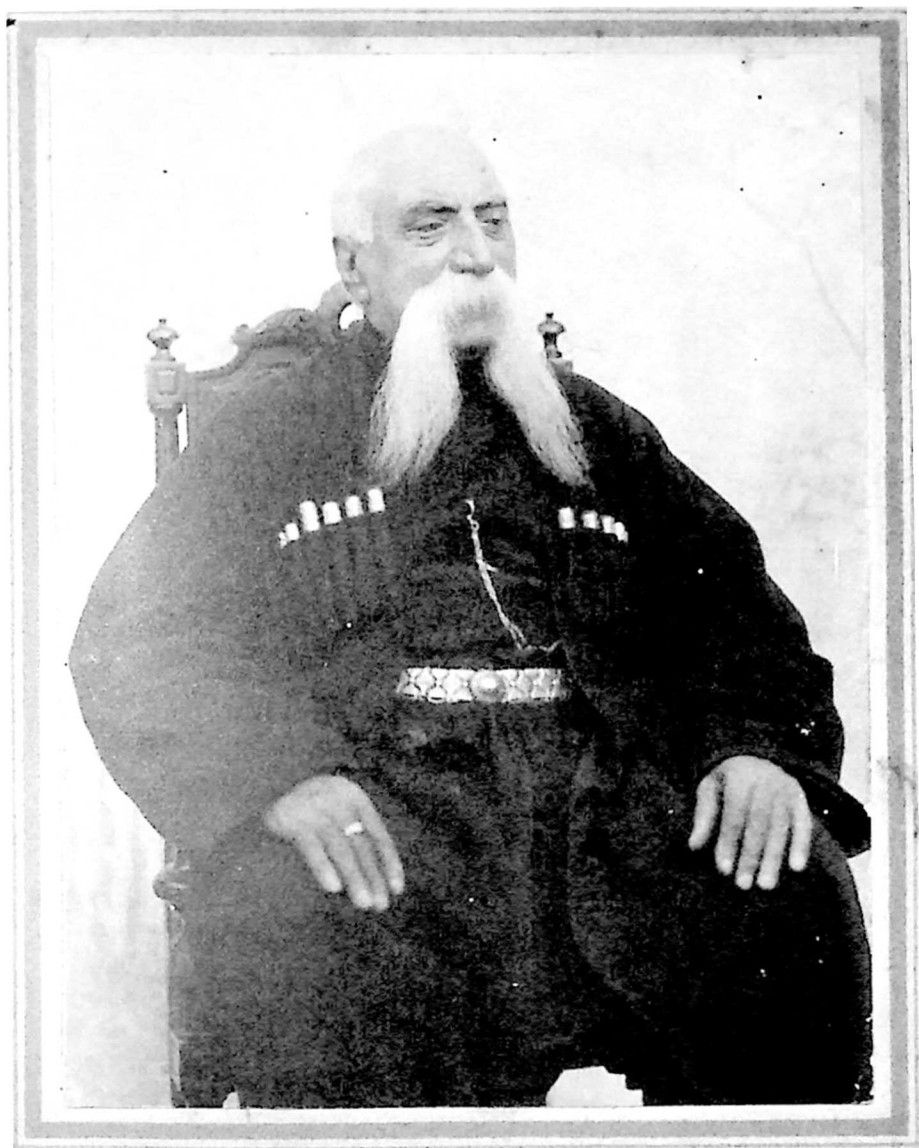
თივე ძმობა. ქართველ კათოლიკეთა ძირითადი საქმიანობა მონტობანში გახლდათ წიგნების ბეჭდვა. სავანე აგრეთვე განკუთვნილი იყო იმ ქართველი ყმაწვილებისათვის, რომლებიც საფრანგეთში ჩადიოდნენ სასულიერო განათლების გასაღრმავებლად.

სიცოცხლის ბოლო პერიოდში მამა პეტრე მონასტერში განმარტოვდა და 1892 წ. სტამბოლში გარდაიცვალა. დაკრძალულია მონასტრის ეზოში.

ნოდარ ხითარიშვილი:

„და, ბოლოს, შევეცადე, გამეკეთებინა სოლომონ თამარაშვილის შთამომავალთა გენეალოგიური ხე, თუმცა „კითხვის ნიშნებს“ ვერ ავცდი. ანდერძად ვუტოვებ მომავალ თაობას მის სრულყოფასა და დასრულებას, რათა მათ მუდამ იამაყონ გვარის ღირსეული მამულიშვილებით და ყოველთვის ახსოვდეთ, „ვისი გორისანი“ არიან...“

2015 წ.

ვასილის მამა, სოლომონ პეტრეს ძე თამარაშვილი
(1837–1919)

დედა, ეკატერინე ვანაძე
(1853-1930)

მამა და ბიძები -
ზის სოლომონი, მარჯვნივ დგას მიხეილი და N.

3 წლის მიხეილ თამარაშვილი
ბებია-ბაბუასთან ერთად.

მიხეილ პეტრეს ძე თამარაშვილი
(1858-1911)

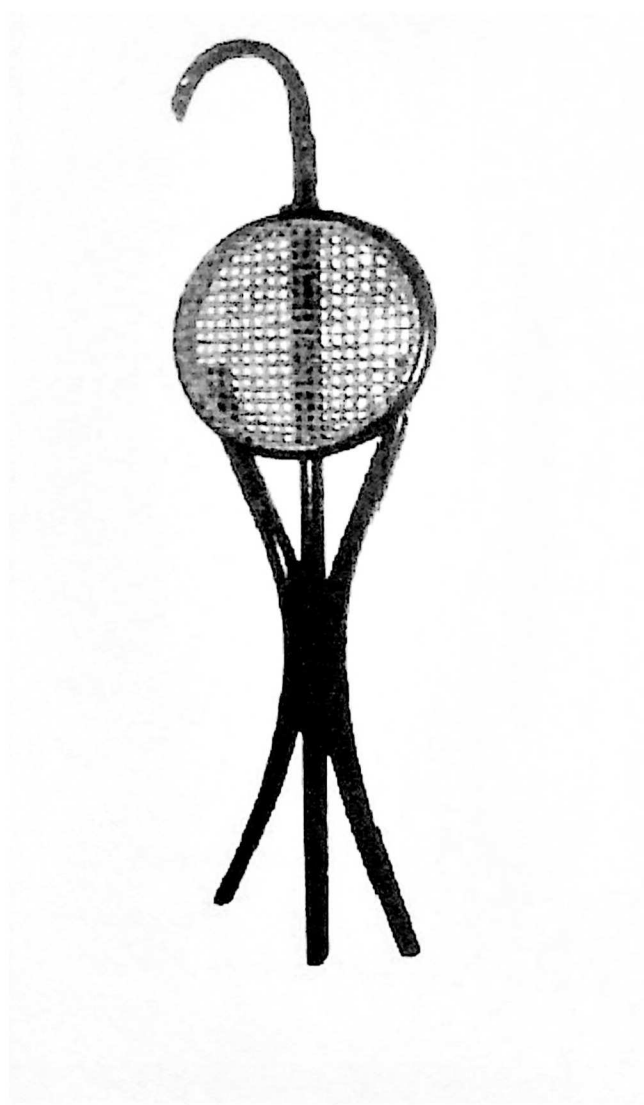
L'Abbé MICHEL TAMARATI

Aux cris d'un infortuné
Se sacrifia lui-même
Et périt victime de son dévouement
Dans les eaux de "Santa Marinella",
Le 16 Septembre 1911

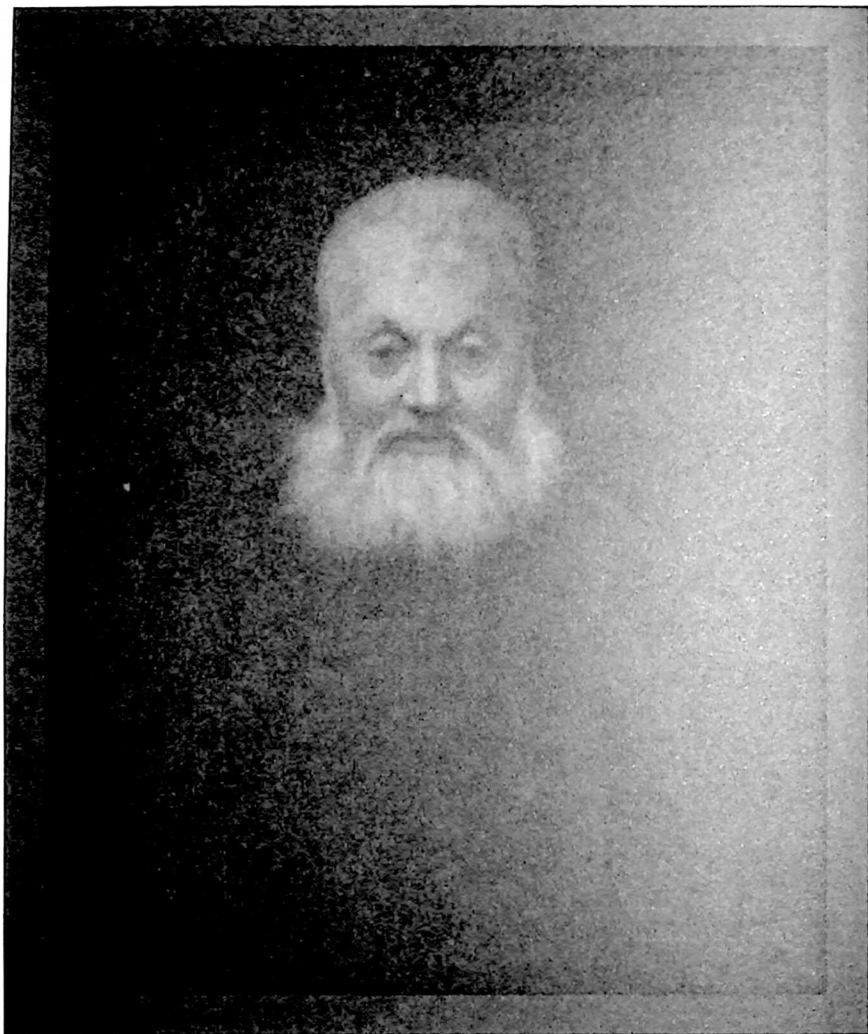
Toujours vivant sera le souvenir de son héroïsme tragique
La mémoire de sa bonté
Les sentiments suaves pour ses amis
L'amour de la patrie lointaine
Immortalisé en livres et écrits
Sacrés à la Religion
Qui eut en lui un prêtre exemplaire
Un apôtre zélé et fervent
Dans l'exil pour la foi.

Ses amis très chéris.

მიხეილ თამარაშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით
იტალიაში დასტამბული სამეგლოვიარო ბარათი.

მიხეილ თამარაშვილის ნაქონი სკამ-ჯოხი.

პეტრე ხარისჭირაშვილი (აბატი პეტრა)
(1804-1892)

გრიგოლ (გიგო) ხარისჭირაშვილი მეუღლესთან,
ვიქტორია ჩიხოსკაიასთან ერთად.

Самсонъ Петровичъ
и
Екатерина Петровна
Таларовы

Просятъ Васъ пожаловать на бракосоч. сына своего

Василіа Саламанова

съ дѣвицей

Елизаветой Стукановой
Тарихаровой

Имѣющее быть въ 7 час. веч. 30-го Января 1914 г.

въ Успенской Рокско-Католической церкви

ТИФЛИСЬ.

ვასილ თამარაშვილი მეუღლესთან,
ელისაბედ ხარისკირაშვილთან ერთად. 1914 წ. 20 თებერვალი.

ვასილ თამარაშვილი მეუღლესთან და შვილებთან ერთად.

ძმა, ანტონ სოლომონის ძე თამარაშვილი (1886-1944)

დიმიტრი ვასილის ძე თამარაშვილი. 1939 წ.

განუყრელი მეგობრები -
მარჯვნივ - მერი ვასილის ას. თამარაშვილი (1915-2004) და
ანა ვაჩნაძე (პოეტ ლადო ასათიანის მეუღლე).

მერი თამარაშვილის მეუღლე
ოსებ ხითარიშვილი (1906-1992)

იოსებ ხითარიშვილის მშობლები - ივანე ხითარიშვილი და
ქრისტინე დათებაშვილი. 1923 წ.

ნოდარ ხითარიშვილი მეუღლესთან, შვილებთან, ოძალთან
და შვილიშვილებთან ერთად. 2015 წ.

თამარაშვილების გენეალოგია

თაობა

I

სოლომონ თამარაშვილი

II

ანტონ

III

პეტრე + გაიანე ბათმანაშვილი
1815-1872 1820-1898

IV

სოლომონ + კეკელიძე
1837-1919 1853-1930

N N N

გრიგოლ

N N N

მხიელ
1858-1911

N

V

ვასილ
1883-1957

ანტონ
1886-1944

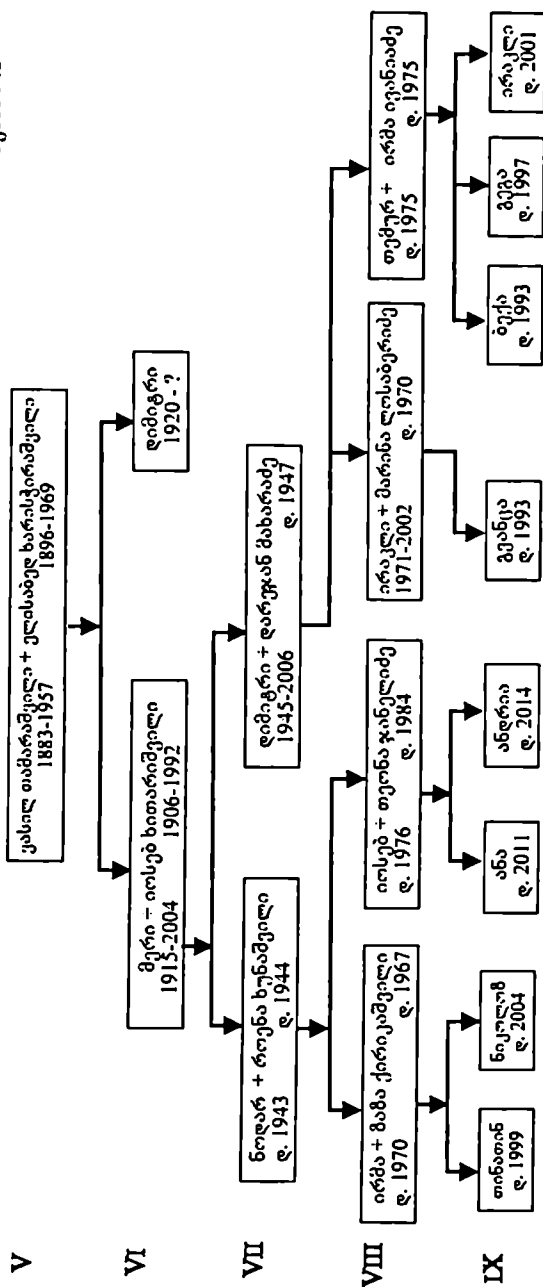
იხ. ნუსხა
№4

იხ. ნუსხა
№2

იხ. ნუსხა
№3

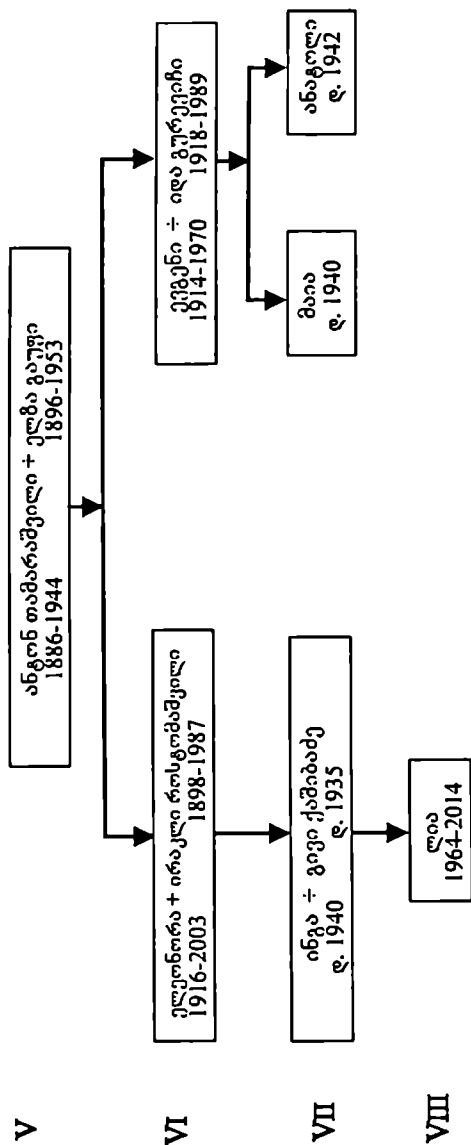
თათბა

ნუსხა №2

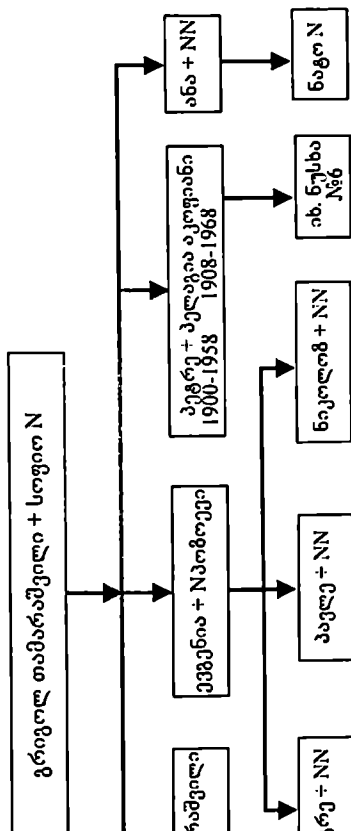
თაობა

ნუსხა №3

თაობა

IV

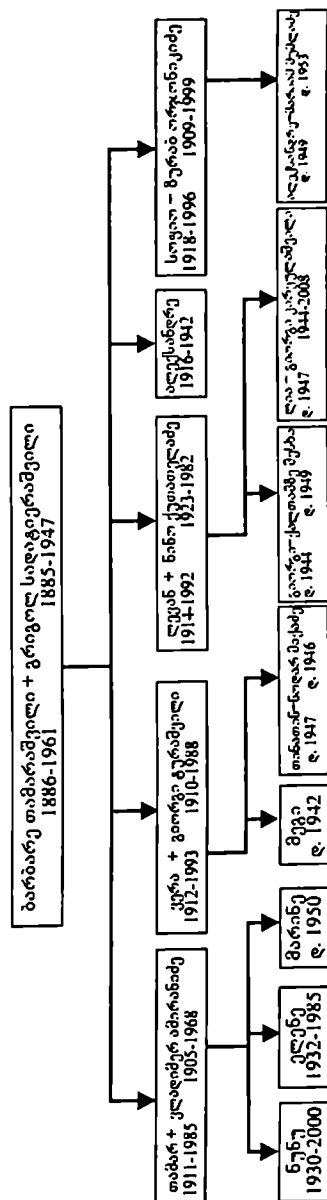

V

VI

თაობა

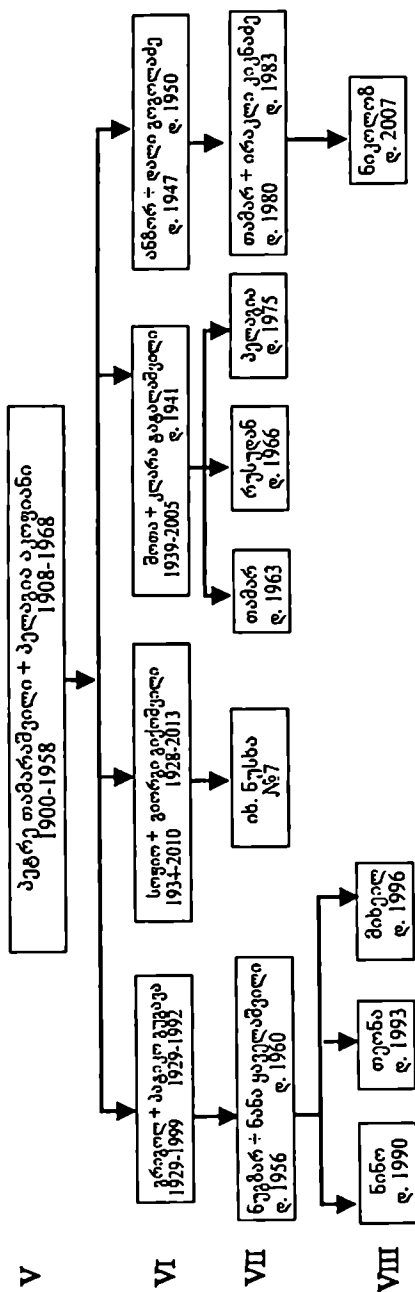
V

VI

VII

თათბა

თათბა

VI

სოფო თამარაშვილი + გიორგი ბიქიშვილი
1934-2010

VII

რეზო + ლილი ბერაძე
დ. 1954

VIII

სოფიო
დ. 1984

გურამ
დ. 1983

ნინო
დ. 1984

ნიკოლოზ
დ. 1985

უბალი
დ. 1991

მარინა - ნუგზარ ბეგეშვილი
დ. 1956

გამა თამარაშვილი + გმა ყულუჯანიძე
დ. 1971

გიორგი
დ. 2000

მამია
დ. 2002

**ვ. თამარაშვილის მოღვაწეობის შესახებ სხვადასხვა
დაწესებულებებში დაცული მასალები**

№	დაწესებულების დასახელება	მასალის (დოკუმენტაცია) დასახელება	ფონდის ინვენტარიზაცია №	მისამართი
1	მუსიკალური ინსტრუმენტების მუზეუმი	ვ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული ხალხური ინსტრუმენტის 11 ეგზემპლარი		ქ. სანკტ. პეტერბურგი, ისააკის მოედანი №5
2	საქ. ეროვნული არქივი ლიტერატურის და ხელოვნების განყოფილება	საქ. კომპოზიტორთა კავშირი ხელოვნების საქმეთა სამმართველო (ვ. თამარაშვილზე დაცული 1932 – 1936 წწ. საარქივო მასალები)	№9; ანაწერი №1 საქმე №1 №2; ანაწერი №2, საქმე №164	თბილისი, ვაჟა-ფშაველას გამზ. №1
3	საქ. ფოლკლორის ეროვნული ცენტრი	ვ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული ხალხური ინსტრუმენტ- ებით შედგენილი ორკეს- ტრისათვის არანჟირებული პარტიტურები	2280; 2281; 2282; 2283; 2284; 2285; 2286; 2287; 2288; 2291; 2292; 2293	თბილისი, აღმაშენებლის გამზ. №68.
4	ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახ. მუზეუმი	ვ. თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული გუდასტვირი	3245 ჩაბარებულია 17. 12 1965 წ.	თბილისი, შალვა დადიანის ქ. №28
5	საქ. ეროვნული არქივი	ვ. თამარაშვილის პირადი საარქივო ფონდი N2133 აღწერა N1, N2.	ჩაბარებულია 28. 01. 2012 წ.	თბილისი, ვაჟა ფშაველას გამზ. №1
6	საქ. თეატრის, მუსიკის, კინოს და ქორეოგრაფიის სახ. მუზეუმი	სადირიჟორო ჯოხი, კამერტონი	მ. 1033 მ. 1034 ჩაბარებულია 13. 06. 2012 წ.	ქ. თბილისი, ია კარგარეთელის ქ. №6

ვასილ თამარაშვილის მიერ რეკონსტრუირებული
ქართული ხალხური ინსტრუმენტების ორკესტრისთვის
არანაწილებელი პარტიტურების ჩამონათვალი

ინვენტარიზაციის ნომერი	ნაწარმოების დასახელება	კომპოზიტორი
2280	ლეკური. ოპერა „დაისი“	ზ. ფალიაშვილი
2281	„თურქული მარში“	ვ. ა. მოცარტი
2282	„სულიკო“	ვარინკა წერეთელი
2283	გურული „საკოლმეურნეო სიმღერა“	ხალხური
2284	„დედაც მიყვარს, მამაც მიყვარს“	ხალხური
2285	კინტაური. ოპერა „ქეთო და კოტე“	ვ. დოლიძე
2286	საცეკვაოები. ოპერიდან „თქმულება შოთა რუსთაველზე“	დ. არაყიშვილი
2287	„სიმღერა სტალინზე“	გ. კილაძე
2288	„დელი ოდელა, ოდელა“	ზ. ფალიაშვილი
2291	„კომკავშირის სიმღერა“	გრ. კოკელაძე
2292	„სუიტა“	გ. კილაძე
2293	„ინტერნაციონალი“	პიერ დეგეიტიერი

გამოყენებული ლიტერატურა:

- საქართველოს ეროვნული არქივი. ვასილ თამარაშვილის პირადი საარქივო ფონდი N2133. აღწერა N1, N2.
- კ. ვერტოვი, გ. ბლაგოდატოვი, ე. იაზოვიცკაია - „სსრკ ხალხთა მუსიკალური ინსტრუმენტების ატლასი“. მოსკოვი, 1963 - 1975 წწ.
- „მუსიკალური ენციკლოპედია“ VI ტომი. მთ. რედაქტორი ი. კელდიში. მოსკოვი, 1973–1982 წწ.
- ლ. გეგეჭკორი - „ხალხური სიმღერის მოამაგენი საქართველოში“. თბილისი 2007 წ.
- კ. ჭოხონელიძე - „ვასილ თამარაშვილი“, ენციკლოპედია „საქართველო“ ტ.III, 2014 წ.
- რ. ქუთათელაძე, მ. ჯაფარიძე - „ქართული მუსიკის ენციკლოპედიური ლექსიკონი“. თბილისი 2015 წ.
- ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, მ. თამარაშვილის პირადი ფონდი 4280 წიგნი I N1390, საქ. N69
- ზ. ჭიჭინაძე. „აბატი ხარისჭირაშვილი“, 1895.
- ზ. ჭიჭინაძე - „სამშობლო ქვეყნის მოღვაწეები. მიხეილ პეტრეს ძე თამარაშვილი“. თბილისი 1912 წ.
- შ. ლომსაძე - „მიხეილ თამარაშვილი“. თბილისი 1964 წ.
- შ. ლომსაძე „მიხეილ თამარაშვილი და ქართველი კათოლიკენი. თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.
- მ. ბერაძე - „ნასოფლარი ერკოტა“. ახალციხე, 1992 წ.
- ზ. ბაბუნაშვილი, თ. ნოზაძე, „მამულიშვილთა სავანე“, თბილისი, 1994 წ.
- მ. თამარაშვილი - „პასუხი სომხის მწერლებს“, თბილისი 2008 წ.

პრესა

- „Нотопишущая машинка“. „Заря Востока“ N260, 6.11.1936 г.
- ვ. თამარაშვილი - „ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტების ორკესტრის შექმნის შესახებ“.
„საბჭოთა ხელოვნება“ N11-12 1936 წ.
- „Нотопишущая машинка“. „Известия“ 3.08.1937 г.
- ვ. თამარაშვილი - „ქართული ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტები“. „კომუნისტი“ N104, 9.05.1938 წ.
- „Чонгури пандури чанги“. „Вечерний Тбилиси“ N6, 1938 г.
- ვ. თამარაშვილი - „ქართულ ხალხურ საკრავთა ორკესტრი“. „კომუნისტი“. 1951 წ. 11.11.
- მ. თამარაშვილი - „მივხედოთ ამ საქმეს“ „ახალგაზრდა კომუნისტი“ N144, 1958 წ.
- ი. ხითარიშვილი - „ქართული ხალხური საკრავები და ორკესტრი“. „თბილისი“ N138, 1959 წ.
- „Механический нотопищик“. „Комсомольская Правда“ N67, 1960 г.
- „Пишущая машинка печатает... ноты“. „Вечерний Тбилиси“ N71, 1960 г.
- „Создать ансамбль грузинской инструментальной музыки“. „Вечерний Тбилиси“ N95, 1960 г.
- ც. ვარდოსანიძე - „მომავალ“, „საქართველოს კათოლიკე“ N7, 1994 წ.
- მ. ჯაფარიძე - „...იყო აგრეთვე ვასილ თამარაშვილი“. ჟურნალი „მუსიკალური საქართველო“ N2, 1997 წ.
- ლ. ოჩიაური „ვინ იყო ვასილ თამარაშვილი?“. „რეზონანსი“, 2003 წ. 29.01.
- რ. მუხიგულაშვილი - „იღბალს რომ ხელი შეეწყო“. „საქართველოს რესპუბლიკა“ N55, 2003 წ.
- ნ. ხითარიშვილი - „დროს შეწირული დიდი გამოგონება“. „შავლეგო“ N7, 2003 წ.
- „მ. თამარაშვილი - ბიოგრაფიული შტრიხები“, „შავლეგო“ N8-9, 2003 წ.

- ს. კილასონია - „მოგონებები მოდერნის სტილში“. „24 საათი“ N44, 2006 წ.
- ჰერბო კოლექცია ოპერის მუზეუმს აჩუქეს“. „ალია“ N23, 2006 წ.
- ნ. კობიძე - „ოპერის მუზეუმი შეივსო“. „ახალი თაობა“ N60, 2006 წ.
- ი. მაჩაიძე - „მიხეილ თამარაშვილის ძმიშვილმა ვასილ თამარაშვილმა ნოტის საბეჭდი მანქანა გამოიგონა“. ჟურნალი „თბილისელები“ N11, 2006 წ.
- რ. მუხაძე - „უნიკალური პროგრამები თეატრის მუზეუმს“ „საქართველოს რეპუბლიკა“ N52, 2006 წ.
- ე. გუსევა - „ფალიაშვილის საყვარელი მოწაფე“. ჟურნალი „ზედაშე“ N3, 2006 წ.
- ჟ. ნიჟარაძე-მაჭავარიანი - „დიდი გამოგონება, რომელიც დრო-ჟამმა იმსხვერპლა“. ჟურნალი „აპოგეა“ N3, 2007 წ.
- ხ. ქარდავა - „ხმა წარსულიდან“. „24 საათი“ N163, 2007 წ.
- ჟ. ნიჟარაძე-მაჭავარიანი - „ღვაწლი, რომელიც ჩვენს ისტორიას ამშვენებს“. „რაიო“ N11, 2007 წ.
- ც. ლაფაჩი - „ჭეშმარიტი ოჯახის შთამომავალი“. „ლიტერატურული მესხეთი“ N8, 2007 წ.
- „ნოტების საბეჭდი მანქანა ქართველმა გამოიგონა“. „კვირის პალიტრა“ N25, 2010 წ.
- ნ. ხითარიშვილი - „ვასილ თამარაშვილი“. „საბა“ N3, 2011 წ.
- ე. ირემაშვილი - „გამოფენა საქართველოზე“. „ახალი თაობა“ N132, 2012 წ.
- „ვასილ თამარაშვილი არქივში“. „24 საათი“ N131, 2012 წ.
- თ. ყაჯრიშვილი - „სამხედრო სადირიჟორო ჯოხი და კამერტონი - ნოტების საბეჭდი მანქანის შემქმნელის არქივიდან“. „პრაიმ თაიმი“ N24, 2012 წ.
- ც. ხითარიშვილი - „ვასილ თამარაშვილი“. „საბა“ N12, 2015 წ.

ფოტო-მასალა ინახება საქართველოს ეროვნულ არქივში.

ლევან მიხანჭავაძე

კომპოზიტორი, ინსტრუმენტი

მიხანდარების მუსიკოსთა დინასტიის თანამედროვე წარმომადგენელი. ავტორია მონოგრაფიების: „მიხანდარი“ („გრიფონი“ 2011 წ.) და „თავადი ბაგრატიონ-ბაბადიშები“, იოსებ ბიჭიკაშვილთან თანაავტორობით („გრიფონი“ 2015 წ.). გამოსაცემად მზადდება (საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა და საარქივო დოკუმენტთა აღწერილობის VII წიგნი) მის მიერ დამუშავებული ქართველი კომპოზიტორების: ალოიზ მიხანდარის, დიმიტრი არაყიშვილის, ვიქტორ დოლიძის, ოთარ თაქთაქიშვილისა და დავით თორაძის პირადი საარქივო ფონდების აღწერილობა. ასევე საიუბილეო ალბომი „ნუგზარ ვაწაძის მზით სავსე მუსიკა“. მან მიაკვლია, ქართული პროფესიული მუსიკის პირველ ხელნაწერ ნოტებს. ავტორია სიმფონიური, საგუნდო, ვოკალურ-ინსტრუმენტული ნაწარმოებებისა. ასევე ეკოლოგიის თემაზე შექმნილი პირველი ქართული ოპერისა „SOS“. მუსიკის კინოსა და თეატრისათვის, მათ შორის ანდრო ჭიაურელის დოკუმენტური ფილმისთვის - „ექვთიმე“ (2014 წ.). არის განათლების სამინისტროს მიერ გრიფირებული საჯარო სკოლების მუსიკის სახელმძღვანელოების ერთერთი რედაქტორი. (ავტ. მ. ოთიაშვილი - „მუსიკა და ბავშვები“ 2011 წ. მზის სხივი მუსიკაში“ 2012 წ.).